

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Diplomová práce

Spotřeba a zadluženost domácností v České republice

Bc. Jitka CHLANDOVÁ

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Jitka Chlandová

Provoz a ekonomika

Název práce

Spotřeba a zadluženost domácností v České republice

Název anglicky

Consumption and indebtedness of households in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem diplomové práce bude na základě statistické analýzy zhodnotit spotřebu a zadluženost obyvatel České republiky. Dále budou zkoumány výdaje domácností, financování těchto výdajů a dopady předluženosti domácností.

Metodika

Analýza získaných údajů bude provedena pomocí vybraných metod z oblasti časových řad, které budou sloužit k popisu dynamiky vývoje sledovaných jevů a k prognózování jejich budoucího vývoje.

Doporučený rozsah práce

50 – 60 stran

Klíčová slova

- Domácnosti, spotřeba, zadluženost, úvěry, předlužení.

Doporučené zdroje informací

JANDA, Josef. Jak žít šťastně na dluh. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 176 s. ISBN 978-80-247-4833-7.

KÁBA, Bohumil, SVATOŠOVÁ, Libuše. Statistické nástroje ekonomického výzkumu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 176 s. ISBN 978-80-7380-359-9.

KRÁLOVÁ, Lenka. Krotitelé dluhů: průvodce vašim rodinným rozpočtem. 1. vyd. Praha: Plot, 2009. 167 s. ISBN 978-80-7428-017-7.

KUŠKOVÁ, Petra. Češi ve spotřebitelském ráji (!?): vývoj spotřeby českých domácností v posledních dvaceti letech. Praha: CENIA ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2009. ISBN 978-808-5087-703.

MAGRABI, Frances. The Economics of household consumption. New York: Praeger, 1991. 278 s. ISBN 0-275-94113-3.

SMRČKA, Luboš. Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu. Praha: Beck, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.

SYROVÝ, Petr, NOVOTNÝ, Martin. Osobní a rodinné finance. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 171 s. ISBN 80-247-0478-1.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Andrea Jindrová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra statistiky

Elektronicky schváleno dne 25. 11. 2016

prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 25. 11. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Spotřeba a zadluženost domácností v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29.3.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Andree Jindrové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za poskytnutí odborných konzultací a cenných rad v průběhu vypracovávání této práce i za její vřelý přístup. Dále bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost a podporu při studiu na vysoké škole a při psaní závěrečné práce.

Spotřeba a zadluženost domácností v České republice

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou spotřeby a zadluženosti domácností v České republice. Cílem práce bylo zhodnotit spotřebu a především zadluženost domácností v letech 2005 – 2015.

Zvolená problematika byla řešena využitím analýzy časových řad jednotlivých ukazatelů z oblasti charakteristiky domácností, jejich spotřeby a zadluženosti. Byl zpracován přehled vývoje zvolených ukazatelů a poté byly vytvořeny předpovědi jejich hodnot pro roky 2016 – 2018.

Zpracováním dat bylo zjištěno, že výdaje domácností každoročně převyšovaly jejich příjmy ze závislé činnosti a podnikání a že celková zadluženost domácností měla po celou dobu rostoucí tendenci. Získané výsledky dále ukázaly, že převážná většina úvěrů je domácnostmi čerpána od bank a finance byly využity z velké části na bydlení.

Výsledky této práce ukazují, že domácnosti mají kladný vztah k zadlužování a není zcela vhodné, že zadluženost domácností roste rychleji než jejich příjmy. Pozitivně lze hodnotit volbu poskytovatelů úvěrů i účel využití finančních prostředků. Mezi členy domácností je však potřeba posilovat finanční gramotnost, která je nyní na nízké úrovni, což má za následek špatné hospodaření s rodinným rozpočtem, podceňování tvorby rezerv a předlužování domácností.

Klíčová slova: domácnost, spotřeba, finanční gramotnost, zadluženost, úvěry, předlužení.

Consumption and indebtedness of households in Czech Republic

Summary

The thesis deals with problems with households' consumption and indebtedness in the Czech Republic. It focused on evaluation of consumption and mainly of households' indebtedness in 2005 – 2015.

The chosen topic was solved by analyses the time series of selected indicators from households characteristic, their consumption and indebtedness. A future development of the selected indices was worked out and then the prediction of their values was worked out for 2016-2018.

By the data processing it was found that households' outcomes exceeded their incomes from employment and business every year and that households' total indebtedness had an increasing tendency for the given period. The obtained results also showed that the majority of loans were gained from banks by households and the money was used mainly for housing.

This thesis results show households have a positive attitude to indebtedness and it's not appropriate that households' indebtedness increases faster than their incomes. A choice of loans providers could be assessed positively as well as the use purpose of money. Financial literacy, which is on low level now, needs to be strengthened between households' members. Households badly manage their budget, underestimate reserve making and use loans excessively because of the low level financial literacy.

Keywords: household, consumption, financial literacy, indebtedness, loans, overindebtedness.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
2.2.1 Analýza časových řad	13
2.2.2 Dekompozice časových řad	16
2.2.3 Vyrovňávání časových řad.....	18
2.2.4 Volba vhodného modelu trendu.....	18
2.2.5 Extrapolace časových řad	20
3. Teoretická východiska	22
3.1 Domácnosti	22
3.1.1 Spotřební společnost	23
3.1.2 Historický vývoj	24
3.1.3 Faktory ovlivňující spotřebu.....	25
3.2 Finance domácností.....	27
3.2.1 Rodinný rozpočet.....	27
3.2.2 Finanční plánování.....	28
3.2.3 Finanční gramotnost	29
3.3 Zadluženost domácností.....	29
3.3.1 Důvody zadlužování	30
3.3.2 Dobré a špatné dluhy	31
3.3.3 Poskytovatelé úvěrů.....	31
3.3.4 Registr dlužníků.....	33
3.3.5 Úrok a RPSN	34
3.3.6 Typy úvěrů.....	35
3.3.7 Zákonná opatření na ochranu spotřebitelů.....	38
3.4 Předlužení.....	40
3.4.1 Příčiny nadměrného zadlužení.....	41
3.4.2 Dopady nadměrného zadlužení.....	41
3.4.3 Konsolidace	42
3.4.4 Exekuce.....	42
3.4.5 Insolvence	43

4.	Vlastní práce	45
4.1	Finanční situace domácností	45
4.1.1	Počet a složení domácností	45
4.1.2	Příjmy domácností	46
4.1.3	Výdaje domácností.....	49
4.1.4	Porovnání příjmů a výdajů domácností	51
4.1.5	Hodnocení situace domácnostmi	52
4.2	Zadluženost domácností	54
4.2.1	Celková zadluženost domácností	54
4.2.2	Zadluženost podle institucí	57
4.3	Zadluženost u bank a družstevních záložen	59
4.3.1	Hypotéky a úvěry na bydlení	60
4.3.2	Úvěry na spotřebu	64
4.3.3	Struktura podle typu úvěrů a úvěry se selháním	69
4.4	Zadluženost u ostatních finančních institucí	72
4.5	Exekuce	73
4.6	Osobní bankrot	76
5.	Zhodnocení výsledků a doporučení	78
6.	Závěr	82
7.	Seznam použitých zdrojů.....	84
7.1	Knižní publikace.....	84
7.2	Internetové zdroje.....	85
8.	Seznam tabulek	87
9.	Seznam grafů.....	88
10.	Seznam příloh	89
11.	Přílohy.....	92

1. Úvod

Zadluženost je termín, se kterým je možné se v posledních letech setkávat velmi často. Hnací silou, která stojí na začátku zadlužování a podněcuje domácnosti k výdajům, jsou potřeby a přání jejich členů.

Nutnost řešit potřeby, alespoň ty základní, je společné všem lidem. Ne vždy byla na českém trhu k dispozici nabídka produktů v dostatečném množství a druhové rozmanitosti, která by vedla k plnému uspokojení potřeb domácností. V současné době je situace odlišná a domácnosti mají možnost vybírat z velkého množství předmětů a služeb, což pro ně může být samo o sobě lákavé. Často si lidé vybírají právě takové předměty, které původně ani nezvažovali, ale ke kterým byli nalákáni reklamou a nabídkami firem nebo je zvolili pod tlakem okolí.

Uspokojení přirozené anebo vyvolané potřeby je obvykle spojeno s vynaložením určitého množství finančních prostředků. Je proto nezbytné sledovat a regulovat výši rodinných výdajů a přizpůsobovat je dosahovaným příjmům. Mnozí lidé ale nechtějí být limitováni nedostatkem peněz a chtějí si plnit své potřeby a přání v plném rozsahu, půjčují si tedy finanční prostředky od různých poskytovatelů úvěrů.

Není nutné se úvěrům zcela vyhýbat, na některé věci by bez nich domácnost spořila velmi dlouho. Je ale potřebné, aby domácnost znala podrobně svou finanční situaci, měla vytvořené rezervy na nenadálé události, dále aby byla schopna zvážit účel využití půjčených prostředků a dokázala pochopit veškeré důsledky plynoucí z uzavírané úvěrové smlouvy.

Získání úvěru je poměrně snadné a rychlé. Vypůjčení peněz ale představuje závazek hradit pravidelné splátky po několik let. Je to dlouhá doba, během které může dojít v životě každého k různým změnám, a ty se mohou negativně projevit ve schopnosti úvěr splácet. Při včasném neuhrazení splátky jsou k dlužné částce úvěrovou společností připočítávány další náklady vycházející z podmínek úvěrové smlouvy. Teprve v tomto okamžiku mnozí dlužníci zjišťují, na jaké podmínky v úvěrové smlouvě přistoupili a také že na nečekané události ve svém životě nebyli dostatečně připraveni. V tom lepším případě se úvěr prodraží o sankce a poplatky, v tom horším může vše skončit několika exekucemi či osobním bankrotem. Tíživá situace se přitom netýká jen samotného dlužníka, ale celé jeho rodiny a dalších členů, kteří s ním sdílejí domácnost.

Předlužená domácnost představuje zátěž také pro své okolí, následně i pro ekonomiku státu, do níž taková domácnost příliš nepřispívá, ale finance z ní přímo i nepřímo odčerpává. Na vině vzniku předlužené domácnosti je nejen domácnost samotná, ale obvykle také poskytovatelé úvěrů, kteří nejednají vždy korektně. O závažnosti situace svědčí nutnost upravovat problematiku poskytování úvěrů za pomoci legislativy. Stát se snaží zajistit pro žadatele o úvěr dostatek potřebných informací, určuje vhodné postupy při uzavírání úvěrových smluv a reguluje nastavení určitých parametrů.

Jakákoli regulace ale nemůže pokrýt vše a nemůže tedy být dostačující k tomu, aby dál nepřibývaly předlužené domácnosti. Nejlepší prevencí tak zůstává zodpovědné chování každého člena domácnosti a jeho dostatečná finanční gramotnost. Ta umožní domácnostem správně zacházet s penězi a vhodně využívat financování svých potřeb formou úvěrů.

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je na základě statistické analýzy vybraných ukazatelů zhodnotit spotřebu a zadluženost domácností v České republice. Potřebná data budou sledována za období let 2005 – 2015. Dílčím cílem práce bude zhodnotit vývoj výše příjmů a výdajů domácností, dále celkovou zadluženost domácností a zadluženost u odlišných poskytovatelů úvěrů, způsob využití čerpaných finančních prostředků a vývoj počtu exekucí a osobních bankrotů. U vybraných ukazatelů bude sestavena prognóza pro roky 2016 – 2018. K dosažení vymezených cílů budou použity statistické metody z oblasti analýzy časových řad, vlastní výpočty budou provedeny v programu Statistica 12.0 CZ a v programu Excel.

2.2 Metodika

V rámci vlastního zpracování diplomové práce byl na vybraných ukazatelích sledován vývoj zadluženosti domácností v České republice. K hodnocení tohoto vývoje byly použity statistické metody umožňující zkoumání změn projevujících se v čase, tedy metody analýzy časových řad.

2.2.1 Analýza časových řad

Časová řada představuje řadu hodnot určitého ukazatele, která je uspořádaná z hlediska přirozené časové posloupnosti, od minulosti směrem k přítomnosti. Zároveň je potřeba, aby platila věcná a prostorová srovnatelnost jednotlivých pozorování v celém sledovaném období (Blatná, 2009).

Klasifikace časových řad

Časové řady je možné členit podle několika hledisek a je nutné rozpoznat správný typ časové řady, jelikož pro každý typ je určena jiná metoda jejího rozboru (Blatná, 2009).

Podle povahy sledovaného ukazatele je možné členit časové řady na okamžikové a intervalové. Hodnoty ukazatele okamžikové časové řady se vztahují k určitému časovému okamžiku a vyjadřují tedy stav ukazatele v určitých bodech času. Hodnoty intervalové časové řady vyjadřují rozsah sledovaného jevu za určitý časový úsek, přičemž velikost ukazatele závisí na zvolené délce intervalu. Pro hodnoty takovéto časové řady lze určit jejich součet nebo průměr. U okamžikových časových řad má reálný smysl určit pouze průměr (Souček, 2006, Seger, Hindls, 1993).

Podle periodicity sledování údajů lze rozdělit časové řady na dlouhodobé a krátkodobé. Dlouhodobé časové řady obsahují údaje napozorované v roční či delší periodě, krátkodobé časové řady obsahují hodnoty z úseku kratšího než jeden rok (Seger, Hindls, 1993).

Podle druhu sledovaných ukazatelů je dále možné odlišit časové řady absolutních ukazatelů, které obsahují primární nasbíraná data, a časové řady odvozených charakteristik, které obsahují již zpracovaná primární data (Seger, Hindls, 1993).

Srovnatelnost údajů

Pro práci s hodnotami v časových řadách je důležitá srovnatelnost údajů. U časové srovnatelnosti se v případě okamžikových řad jedná o sledování údajů vždy ke stejnému okamžiku uvnitř periody, u intervalových časových řad se jedná o stejně dlouhé časové intervaly (Seger, Hindls, 1993).

Základní charakteristiky časových řad

První předběžné informace o průběhu časové řady je možné získat výpočtem jejích základních charakteristik, z čehož lze poznat chování a dynamiku vývoje časové řady (Seger, Hindls, 1993, Svatošová, Kába, 2008).

Použit je možné absolutní charakteristiky, které umožňují absolutní porovnání hodnot jednotlivých členů v časové řadě, nebo relativní charakteristiky, které jsou bezrozměrné (Svatošová, Kába, 2008).

První absolutní diference neboli absolutní přírůstek je nejčastěji využívaná charakteristika, která zachycuje změny v časové řadě prostřednictvím rozdílů vždy dvou po sobě jdoucích hodnot ukazatele. Tyto diference vyjadřují absolutní přírůstek nebo úbytek zkoumaného ukazatele v jednom okamžiku či období oproti tomu bezprostředně předcházejícímu. Obsahuje-li daná časová řada n hodnot, lze pro ni výpočtem určit $n - 1$ absolutních přírůstků. Výpočet první diference je podle následujícího vzorce:

$$dy_t = y_t - y_{t-1}$$

kde: y_t ... je hodnota ukazatele v daném okamžiku nebo v daném období

y_{t-1} ... je hodnota ukazatele v okamžiku nebo v období bezprostředně předcházejícím

(Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008).

Koeficient růstu je definován jako podíl hodnoty časové řady v čase t a hodnoty v čase bezprostředně předcházejícím. Zobrazuje tak, kolikrát vzrostla hodnota ukazatele časové řady v okamžiku nebo období t oproti okamžiku nebo období $t - 1$ a ukazuje tedy relativní rychlost změn hodnot v časové řadě. Výpočet je možné provést podle následujícího vzorce:

$$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}}$$

kde: y_t ... je hodnota ukazatele v daném okamžiku nebo v daném období

y_{t-1} ... je hodnota ukazatele v okamžiku nebo v období bezprostředně předcházejícím

(Blatná, 2009, Souček 2006, Svatošová, Kába, 2008).

Tempo růstu je koeficient růstu vynásobený hodnotou rovné stu a vyjadřuje změnu daného ukazatele v procentech. Výpočet je možné provést podle následujícího vzorce:

$$r_t = \frac{y_t}{y_{t-1}} * 100$$

kde: y_t ... je hodnota ukazatele v daném okamžiku nebo v daném období

y_{t-1} ... je hodnota ukazatele v okamžiku nebo v období bezprostředně předcházejícím

Tempo přírůstku je charakteristika získaná z tempa růstu odečtením hodnoty rovné stu. Tato charakteristika udává, o kolik procent se změnila hodnota ukazatele v daném období v porovnání s obdobím bezprostředně předcházejícím (Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008).

2.2.2 Dekompozice časových řad

Časová řada může být tvořena několika složkami, které charakterizují různé druhy pohybů v časové řadě a které je možné popsat a kvantifikovat. V metodách statistické analýzy časových řad je v první řadě usilováno o nalezení vývojových pravidelností zkoumaného ukazatele neboli o popsání systematické (deterministické) složky jeho chování.

Tyto systematické složky, které lze vyjádřit určitým modelem, je potřeba oddělit od těch nepravidelných, které v modelu vytvářejí šum, a dále hledat jejich co nejdokonalejší popis. Uvedený postup kvantifikace jednotlivých složek je nazýván dekompozicí časové řady na složky. Získané informace jsou využitelné při prognózách do budoucna. Časová řada může obsahovat tyto tři složky – trend, periodické kolísání a náhodné kolísání (Blatná, 2009, Souček, 2006).

Trend představuje hlavní směr vývoje ukazatele, jedná se o celkovou dlouhodobou tendenci vývoje v časové řadě při odhlédnutí od různých nepravidelností. Posloupnost hodnot může mít růstový nebo klesající charakter nebo může být stacionární (Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008)

Periodické kolísání představuje opakující se kolísání hodnot ukazatele. Toto kolísání nesouvisí s vývojem sledovaného ukazatele a je způsobeno jinými vlivy.

Sezónní kolísání je zpravidla roční. Přírozenou příčinnou sezónního kolísání jsou důsledky klimatických změn v souvislosti se střídáním ročních období, patří sem i výkyvy ukazatelů způsobené organizací společenského života a zvyků lidí, zejména vliv dovolených a režimu pracovní doby.

Cyklické kolísání má periodicitu delší než rok. Bývá obtížné rozpoznat cyklickou složku a oddělit ji od složky trendové, zejména u časových řad, které nejsou dostatečně dlouhé (Blatná, 2009, Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008).

Náhodné kolísání představuje výkyvy, které jsou způsobené náhodami a různými drobnými vlivy a není možné je předvídat (Blatná, 2009, Svatošová, Kába, 2008).

Trendové funkce využívané nejčastěji jsou lineární, parabolická a exponenciální. Nejvíce používaným typem trendové funkce je lineární trend, jelikož je možné ho použít vždy pro zjištění alespoň orientačního směru vývoje analyzované časové řady. Jeho přesné využití je v případě, kdy zkoumané hodnoty časové řady vykazují přibližně stejné absolutní přírůstky. Dalším často používaným typem trendové funkce je parabolický trend, který je zvolen v případě, že hodnoty druhých diferencí jsou zhruba stejné. Příkladem funkce s nelineárními parametry je exponenciální trend, který je aplikován v případě, kdy posloupnost koeficientů růstu má téměř konstantní úroveň. Jmenované funkce mají následující tvar:

$$\text{Lineární trend: } T_t = a + bt$$

$$\text{Parabolický trend: } T_t = a + bt + ct^2$$

$$\text{Exponenciální trend: } T_t = a + b^t$$

kde: a, b, c ... jsou parametry

t ... je časová proměnná

(Seger, Hindls, 1993, Souček, 2006)

2.2.3 Vyrovnávání časových řad

K lepšímu vystižení trendu vedou postupy označované jako vyrovnávání časové řady. Jde při nich o eliminaci všech krátkodobých výkyvů empirických hodnot, které nepatří k trendové složce a narušují sledování dlouhodobého vývoje zkoumaného ukazatele, jde tedy o očištění od periodické a náhodné složky. Empirické hodnoty časové řady jsou nahrazeny řadou teoretických hodnot, které charakterizují vývoj v časové řadě. Nejčastěji je využíváno analytické vyrovnávání časové řady a mechanické vyrovnávání pomocí metody klouzavých průměrů (Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008).

Analytické vyrovnávání časových řad představuje nahrazení původních hodnot časové řady hodnotami vhodné analytické funkce, může se jednat o přímku, parabolu, exponenciálu, hyperbolu atd. K odhadu parametrů trendové funkce, která je lineární v parametrech, je využívána metoda nejmenších čtverců, spočívající v minimalizaci součtu čtverců odchylek napozorovaných hodnot. Vhodná analytická funkce je vybrána na základě grafického zobrazení časové řady. Předností analytického vyrovnávání je možnost předvídat další vývoj do budoucna (Blatná, 2009).

Vyrovnávání klouzavými průměry znamená nahrazení řady původních hodnot řadou průměrů vypočítaných z určitého počtu hodnot časové řady, zvané klouzavé průměry. Tato metoda má ale řadu nedostatků, jelikož určitý počet hodnot zůstává nevyrovnaných, postup je ovlivněn různými subjektivními odhady a ze získaných hodnot není možné provádět extrapolaci (Blatná, 2009, Svatošová, Kába, 2008).

2.2.4 Volba vhodného modelu trendu

Věcně-ekonomická analýza by měla být základem pro volbu vhodného typu trendové funkce, jde o posouzení, zda je funkce rostoucí nebo klesající a zda přichází v úvahu inflexní bod, zda je funkce nekonečně rostoucí apod. Takto je možné odhalit základní tendence ve vývoji analyzovaného ukazatele, ne však zvolit konkrétní typ trendové funkce (Seger, Hindls, 1993).

Analýza grafu zobrazené časové řady je další jednoduchou možností, avšak zahrnuje subjektivní volbu pracovníka, která může vést k chybné volbě trendové funkce (Seger, Hindls, 1993).

Vhodné je zvolit funkci trendu podle získaných výsledků rozboru empirických údajů. Nejčastěji je využíván index determinace, index korelace nebo střední absolutní procentuální chyba (Souček, 2006).

Index determinace vyjadřuje stupeň shody modelu s empirickými údaji. Index nabývá hodnot od 0 do 1, vyšší hodnoty indexu potvrzují větší shodu trendové funkce s průběhem empirických dat a nižší hodnoty indexu naopak informují o menší shodě. Pokud model obsahuje větší počet parametrů, roste hodnota indexu determinace, nicméně nelze předpokládat stálé působení těchto parametrů i pro budoucí vývoj, proto jsou upřednostňovány jednodušší modely. Index determinace je možné vypočítat podle následujícího vztahu:

$$I^2 = 1 - \frac{\sum_{t=1}^n (y_t - y'_t)^2}{\sum_{t=1}^n (y_t - \bar{y})^2}$$

kde: y_t ... je skutečná hodnota ukazatele v daném čase

y'_t ... je teoretická hodnota ukazatele v daném čase

\bar{y} ... je aritmetický průměr skutečných hodnot ukazatele

(Souček, 2006, Svatošová, Kába, 2008).

Index korelace je početně odmocninou indexu determinace. Čím je hodnota indexu bližší jedné, tím lépe zvolený model vystihuje zákonitosti příslušné časové řady (Svatošová, Kába, 2008).

Střední absolutní procentuální chyba MAPE (Mean Absolute Percent Error) slouží k posouzení použitelnosti modelu pro různé časové řady a čím je hodnota chyby nižší, tím lépe zvolený model vystihuje pozorované hodnoty. Výpočet MAPE je možné provést podle následujícího vzorce:

$$MAPE = \frac{100}{n} \sum \left| \frac{y_t - y'_t}{y_t} \right|$$

kde: n ... je počet pozorování časové řady

y_t ... je skutečná hodnota ukazatele v daném čase

y'_t ... je teoretická hodnota ukazatele v daném čase

(Blatná, 2009, Svatošová, Kába, 2008).

2.2.5 Extrapolace časových řad

Cílem analýzy časových řad je poznat mechanismus chování sledovaných ukazatelů v čase a využít tyto poznatky k odhadům budoucího vývoje. Vytvoření prognózy neboli predikce je založeno na extrapolaci časových řad, která je nejvíce používanou metodou ve statistické a ekonomické praxi a představuje prodloužení trendu časové řady do budoucnosti. Trend je v případě časové řady ročních hodnot jedinou systematickou složkou v časové řadě. Čím větší je pravidelnost v chování ukazatele a čím přesněji jsou všechny pravidelnosti identifikovány, tím přesnější je vytvořený budoucí odhad. Předpokladem při extrapolaci je neměnnost nebo alespoň relativní stabilita v chování analyzované časové řady v budoucnu. S ohledem na tento předpoklad jsou extrapoláční prognózy využitelné nejlépe pro konstrukci krátkodobých předpovědí, tedy 1-3 období kupředu. Doba, pro kterou je určována předpověď, je nazývána horizont předpovědi (Blatná, 2009, Souček, 2006).

V klasických modelech je prognózovaná veličina závisle proměnnou a čas je nezávisle proměnnou veličinou. Předností prognostických postupů založených na extrapolaci je jejich teoretická i výpočetní jednoduchost, jelikož postačují informace o minulém vývoji jevu, které jsou většinou dobře dostupné. Další předností je vlivem

principu neměnnosti podmínek také fakt, že není nutné uskutečňovat prognózy dalších jevů, které sledovaný jev vysvětlují (Seger, Hindls, 1993, Svatošová, Kába, 2008).

Kvalitu analýzy a prognózy ovlivňuje zvolený typ modelu, jehož volba se zpravidla provádí empiricky. Posouzení, který z uvažovaných modelů by nejlépe vystihoval vývoj dané časové řady, lze provést za využití statistických kritérií. Avšak velmi často tato vypočítaná kritéria nevedou k jednoznačnému výběru vhodné matematické funkce. Je proto dobré zformulovat určité ekonomické předpoklady o dynamice prognózovaného jevu a vhodný model vybírat i na základě těchto informací (Seger, Hindls, 1993).

3. Teoretická východiska

Základním fungujícím článkem každé společnosti je domácnost, jejíž členové se zapojují do společenských, kulturních i pracovních aktivit. Životní podmínky, v jakých se domácnosti nacházejí, ovlivňují bezprostřední i budoucí pozici všech členů domácnosti a promítají se také do jejich okolí a do hospodářského vývoje země. Ke zlepšení svojí situace využívají domácnosti čím dál více půjčené finanční prostředky od bank i nebankovních společností. Splácení úvěrů se však pro řadu domácností stává nezvladatelné. Důvody i důsledky využití úvěrů byly vysvětleny v následující části diplomové práce.

3.1 Domácnosti

Domácnost mohou tvořit osoby spojené pokrevně, manželstvím, adopcí či jiným právním vztahem, anebo osoba žijící samostatně, či více osob sdílejících jednu bytovou jednotku (Magrabi, 1991). Do sektoru domácností jsou zahrnovány zejména domácnosti osob, vedle nich existují ještě tzv. ústavní domácnosti, jako jsou domovy důchodců, dětské domovy nebo kláštery (Helísek, 2002). Z ekonomického hlediska jsou domácnosti chápány jako jednotky, které lze charakterizovat společným vlastnictvím majetku, společným používáním příjmů a společným přijímáním ekonomických rozhodnutí (Vlček, 2009). Role domácností je v ekonomice významná především tím, že domácnosti svými výdaji podporují ekonomický růst, který ovlivňují nejen samotnou poptávkou, ale také svým chováním ve smyslu posílení nebo útlumu poptávky po zboží či službách, čímž vytvářejí tlak na průmyslové a komerční aktivity firem (Kušková, 2009). Vliv je vzájemný a ekonomika působí různými způsoby také na domácnosti. Může to být prostřednictvím míry zdanění, penězi nebo třeba inflací (Hubinková, 2005).

Domácnosti poptávají a nakupují zboží a služby za účelem spotřeby a těmito svými spotřebními výdaji vytvářejí největší samostatnou položku hrubého domácího produktu. Z věcného hlediska jde o nákup a následnou spotřebu statků krátkodobé spotřeby, jako jsou potraviny, oděvy, obuv či energie, statků dlouhodobé spotřeby, zde se jedná například o televizor, ledničku, pračku, osobní počítač nebo automobil, a nákup služeb, kam lze zahrnout kategorie bydlení, dopravy, spojení, vzdělávání a rekreace. Aby domácnosti získaly zdroje pro realizování výdajů a uspokojování svých potřeb, vstupují do pracovních vztahů

(Vlček, 2009). Domácnosti jsou vlastníky výrobních faktorů, půdy, práce a kapitálových statků, které jsou využívány v podnicích k výrobě dalších statků, a domácnostem za to plynou příslušné důchody, tedy mzdy, renty, zisky, dividendy, nájemné atd. (Helísek, 2002)

U domácností je specifickým problémem jejich závislost na prostředcích obživy a nutnost řešení dalších základních potřeb. Jejich uspokojení je neodkladné, domácnosti je nemohou odložit na později, nemohou čekat do doby, než najdou dostatečné finanční zdroje (Vlček, 2009). V současné vysoce komplexní společnosti už ani není statku, který by bylo možné opatřit si mimo zbožně-peněžní rámec (Nováková, Sobotka, 2011). Domácnosti proto potřebují k jejich opatření získat finanční prostředky z vnějšku a z toho důvodu je pro ně důležitá práce, nicméně velmi rozšířeným způsobem k financování potřeb jsou čím dál častěji úvěry (Hubinková, 2005).

3.1.1 Spotřební společnost

Základním motivem, který vede domácnosti k nakupování a následné spotřebě, jsou jejich potřeby, které se stávají jednou ze základních hybných sil trhu (Kušková, 2009). Některé z těchto potřeb jsou nezbytné pro přežití, některé jsou dány kulturou a další závisí na vkusu a preferencích každého člověka (Magrabi, 1991). Potřeby je možné uspokojit pomocí hmotných i nehmotných statků. Základní potřeby tvoří například jídlo, oblečení, spánek, ale také fyziologické potřeby, uspokojení z práce nebo sounáležitost s ostatními lidmi. Vyšší potřeby, jako je dovolená či dary, není nezbytné uspokojovat hned, ale je možné je odložit na později (Kušková, 2009).

V mnohých případech nejde o uspokojení potřeb, ale spíše o uspokojení pocitů, které jsou komerčně představovány spotřebiteli. Ten je upozorňován, že bude šťastný, spokojený či zdravý, právě pokud si zakoupí a využije daný produkt. Spotřeba tak vede nejen k uspokojení potřeb, ale může se stát i cestou ke šťastnějšímu a spokojenějšímu životu (Hubinková, 2005).

Moderní společnost umožnila díky vědeckému a technickému rozvoji hromadnou produkci a masovou spotřebu, což se odráží na lidském myšlení a volbě priorit. V této

souvislosti se o společnosti hovoří jako o spotřební společnosti a lidé jsou nazýváni spotřebiteli (Kušková, 2009).

Spotřební společnost je taková společnost, jejíž hlavní hodnotou, kterou se řídí většina jejích členů, je spotřeba jakýchkoli statků. Řada lidí se totiž domnívá, že už samotná spotřeba je pro ně cílem a přinese jim vysoký užitek. Nakupování a zvýšená spotřeba jim přináší nezávislost, samostatnost, úspěšnost a pocit sebeúcty. Spotřeba ovšem není v pravém slova smyslu cílem ekonomického chování, ale pouhým nástrojem k dosažení užitku (Hubinková, 2005).

3.1.2 Historický vývoj

Spotřeba v České republice je ovlivněna dlouhým obdobím komunistického režimu. Ten byl ekonomicky nefunkční, nebylo dostupné téměř žádné spotřební zboží a také na něj české domácnosti ani neměly dostatek financí. Po roce 1989 se začalo vše rychle měnit a nastalo období nevídaně vysoké spotřeby. České domácnosti byly po dlouhém odříkání doslova „hladové“ po spotřebě a zároveň byly velmi snadno zmanipulovatelné, čehož využívali a dodnes využívají všemožnými triky obchodníci (Kušková, 2009). Tím, že před rokem 1990 nebyla téměř žádná nabídka zboží, nevznikala ani poptávka po dalších financích a prostřednictvím úvěru byla řešena pouze potřeba bydlení za využití státem organizovaných novomanželských půjček (Smrčka, 2010).

Rokem 1993 začala etapa, kterou lze charakterizovat doháněním spotřeby a masivním vytvářením zásob předmětů dlouhodobého užívání. V tomto období působily tři faktory, a to masová nabídka atraktivního zboží a služeb, která vyplývala z činnosti soukromého sektoru a liberalizace dovozu, dále rychlý růst reálných příjmů a také rychlý rozvoj výstavby a prodej bytů, k čemuž přispívala nabídka nových finančních produktů (Kušková, 2009). Těch domácnosti hojně využívaly, neměly zatím špatné zkušenosti ani s bankami ani se zadlužováním a bankám důvěřovaly přespříliš. (Smrčka, 2010). Domácnosti začaly akumulovat moderní předměty dlouhodobé spotřeby, jako jsou elektronické spotřebiče, počítače a rovněž nakupovaly byty. Růst spotřeby od tohoto zlomového bodu pokračuje až do současnosti. Česká republika se dnes v úrovni spotřeby přibližuje ke svým západním sousedům. Češi nakupují rádi a nákupním aktivitám se mnohé rodiny věnují například i v neděli, což nebývá ve všech zemích zvykem,

v mnoha zemích na západ od českých hranic bývají v neděli obchody zavřené (Kušková, 2009).

3.1.3 Faktory ovlivňující spotřebu

Množství statků a služeb, které si mohou domácnosti pořídit v daném období, by se mělo řídit stavem jejich financí. Jenže domácnosti často při svém rozhodování nezůstávají v oblasti ekonomiky a nechávají se vtáhnout do oblasti psychologie. Na domácnost působí řada faktorů, které ji motivují neodkládat svou spotřebu na jindy a financovat ji jakýmkoli způsobem už nyní (Smrčka, 2010).

Kromě ekonomických faktorů závisí spotřeba také na individuálních potřebách, zájmech a cílech a dále na působení reklamních a marketingových aktivit firem (Vlček, 2009). Pro hodně domácností je velmi obtížné odolat působení mnohých faktorů a ubránit se zbytečným výdajům. Nepotřebná a neuvážená spotřeba odčerpává domácnostem finanční prostředky bez užítku a snižuje možnost uspokojovat nyní nebo v budoucnu jejich opravdové potřeby (Smrčka, 2010). Domácnostem pak nezbyvá než k uspokojení svých potřeb zvolit jinou cestu a rozhodnout se pro odloženou platbu. Jedná se o spotřebitelské úvěry za zboží, které domácnosti dostanou hned po zaplacení první splátky a získají tím bez spoření cokoli (Hubinková, 2005).

Ekonomické faktory

Velikost spotřeby domácností je z ekonomického hlediska závislá na velikosti jejich disponibilního důchodu a na úrokové míře (Holman, 2011).

Disponibilní důchod je nejdůležitějším faktorem, který u domácností ovlivňuje jejich spotřebu. Domácnosti s nižším důchodem nakupují pouze nezbytné spotřební statky, jako jsou potraviny, oblečení, obuv a bydlení, a spotřebují celkově méně ekonomických statků než domácnosti s vyšším důchodem. Při dosažení určité úrovně příjmu domácnosti začínají zvyšovat výdaje na nákup dlouhodobých spotřebních statků, tedy na automobily, dovolenou nebo vzdělávání, a zbývající část důchodu mohou uspořit (Vlček, 2009).

Úroková míra má vliv na to, jak domácnosti rozdělují důchod mezi spotřebu a úspory, protože úrok je pro domácnosti nákladem na spotřebu. Domácnosti se

při rozhodování řídí svojí mírou časové preference, v níž se odráží síla jejich touhy mít nové auto nebo třeba nový nábytek už dnes, a ne až za několik let. Tuto časovou preferenci domácnosti porovnávají s reálnou úrokovou mírou (Holman, 2011).

Reklama a móda

Pro současný svět jsou typické nahodilé potřeby a uměle vyvolané potřeby, jejichž příčinou je určitý impuls, například vůně nového parfému nebo zajímavá věc předváděná v obchodě, velkou roli hraje také reklama a móda. Domácnosti kupují věci, které jinak nepotřebují a není nutné je koupit, svým spotřebním chováním se přizpůsobují poslední módě a svůj životní styl podřizují nejnovějším trendům, to platí zejména pro mobilní telefony, automobily nebo destinace dovolené. Podobné chování často vede k nakupování nového zboží dříve, než staré doslouží, jenom proto, že již není módní (Kušková, 2009). K řadě výrobků je připojováno tvrzení, že kdo je vlastní, je „in“, „jde s dobou“ a patří k těm, kteří „umějí žít“ atd. Důvodem pro zvolení těchto postupů ze strany obchodníků je skutečnost, že růst spotřeby vlivem růstu počtu obyvatel není ve vyspělých zemích možný, a proto je snahou obchodníků motivovat domácnosti k navyšování jejich spotřeby (Smrčka, 2010).

Socioekonomický status

Uspokojováním řady přání a potřeb dosahují domácnosti určitého socioekonomického statusu ve společnosti. Ten je pro ně důležitý a členové domácnosti chtějí mít vyšší postavení, než jaké mají lidé v jejich okolí (Nováková, Sobotka, 2011). Zabezpečení základního standardu pro život by přitom stálo dobře situovanou domácnost stejně množství finančních prostředků jako kteroukoli jinou, ale ona chce prezentovat své bohatství, což je možné realizovat v podstatě pouze přes spotřebu (Smrčka, 2010). Toho je využíváno obchodníky při prezentaci výrobků a při komunikaci se zákazníky, které se snaží přesvědčit o správnosti koupě výrobku právě tím tvrzením, že jim daný výrobek či služba přinesou určitou sociální prestiž (Hubinková, 2005). To by samo o sobě nebyl problém, ale nutnost podobné prezentace začaly pociťovat také domácnosti méně majetné a jejich zoufalá potřeba nezařadit se mezi neúspěšné se stala jedním z hlavních

důvodů, proč se tyto domácnosti staly otevřenější ke službám bank a úvěrových společností a proč u nich vymizela přirozená ostražitost proti zadlužení (Smrčka, 2010).

Společenský nátlak

Současná společnost ve své podstatě podporuje spotřební chování také u domácností, které by tímto způsobem ke spotřebě nepřistupovaly. Důvodem je fakt, že z pohledu některých společenských pravidel se jeví alternativní přístupy k životu, které akceptují jiné hodnoty než spotřebu, jako negativní a provokativní. Příkladem může být vnímání vlastnění mobilního telefonu, televize nebo auta. Jedinec, který není dostatečně moderně, někdy i velmi nákladně, oblečen a vybaven typickými výrobky současného světa, má oproti člověku, který je společensky konformní, mnohem menší šanci uspět na trhu práce i v soukromých vztazích. Vlastnictví některých produktů dnešní doby je tak považováno za společenskou nutnost (Hubinková, 2005)

3.2 Finance domácností

Potřeby domácností mohou růst nekonečně, jejich finance jsou však omezené. Třebaže v posledních desetiletích rostly reálné příjmy obyvatel vyspělých zemí nejrychleji ve své historii, stejně to nestačilo na pokrytí nenasytné potřeby po zvyšování životní úrovně a po větším konzumu. Domácnosti by proto měly věnovat více pozornosti svým financím a naučit se s nimi lépe hospodařit (Smrčka, 2010).

3.2.1 Rodinný rozpočet

Každý chce dosáhnout co největšího rozdílu mezi svými příjmy a výdaji. Příjmy domácností mohou být tvořeny pracovními příjmy, tedy příjmy ze závislé činnosti a z podnikání, dále sociálními příjmy, které mohou mít podobu sociálních dávek, důchodů, podpory v nezaměstnanosti apod., nebo ostatními příjmy v podobě darů, dědictví, příjmů z kapitálového majetku apod. Svou celkovou ekonomickou situaci zjišťují například firmy z účetnictví, které si běžně vedou a na jehož základě pak přijímají příslušná opatření a přizpůsobují tomu své další jednání. Stejně tak i domácnosti naleznou odpovědi na to, co si mohou daný měsíc dovolit a co je potřeba si odpustit kvůli nutnosti zaplatit jiné

položky, pouze ze svého rozpočtu (Smrčka, 2010). Díky rozpočtu získají domácnosti přehled o svých příjmech a výdajích za dané období a mohou snáze nalézt zdroje pro pravidelné spoření i rámec pro snížení svých dluhů (Nováková, Sobotka, 2011). Klíčem k takovému rozpočtu je vedení přesných účtů za celou domácnost a podrobná analýza příjmů i výdajů. Rozhodující složkou rodinného rozpočtu přitom nejsou příjmy, ale právě výdaje. (Smrčka, 2010). Například nad nákupy denní potřeby domácnosti příliš nepřemýšlejí a činí je spíše automaticky. Díky plánování běžných nákupů lze ušetřit nejvíce peněz, obvykle až pětinu z měsíčních výdajů (Janda, 2013). Důležitost rozpočtu však většina českých domácností podceňuje a rozpočet si na celý měsíc sestavuje pouze 20 % z nich a na delší období jen 15 % domácností. Důvodem není, že by domácnosti nevěděly, jak si rozpočet sestavit, ale více než polovina domácností tak nečiní proto, že to považuje za zbytečné (Ministerstvo financí ČR, 2010).

3.2.2 Finanční plánování

K delšímu časovému období nelze přistupovat s tvrzením „to nějak zvládnou“, ale je nutné dlouhodobě plánovat (Janda, 2013). Kostru finančního plánu by měly tvořit plánované události, potřeby a přání členů domácnosti a k nim přiřazené zdroje. V rámci plánování je potřeba počítat i se změnami, které mohou nastat a které se mohou týkat členů domácnosti i jejich blízkých a mohou mít vliv na rodinné finance, může se jednat o dlouhodobou nezaměstnanost či zdravotní potíže, rozchod partnerů, nebo úmrtí jednoho z nich (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). Právě plánování pomůže objevit všechna rizika a určit, v jaké míře domácnost ohrožují a jakým způsobem se na ně připravit. Dále plánování pomůže zvolit ke každému zvolenému cíli konkrétní finanční produkty (Syrový, Tyl, 2011).

Základním kamenem finančního plánování je vytváření rezerv, a to krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). Vytváření takových rezerv by mělo být pro rodinu běžnou záležitostí. Hlavním cílem krátkodobé rezervy je úhrada nečekaných výdajů spojených se základním fungováním rodiny a domácnosti (Janda, 2013). Střednědobá a dlouhodobá rezerva pokrývají plánované výdaje, mohou být dále použity jako prostředky na stáří, dětem na studia, na doplacení hypotéky a podobně. Bez vytváření alespoň minimální rezervy je domácnost odsouzena k tomu, že jakýkoli nečekaný výdaj pro ni bude důvodem k zadlužování. Je chybou, pokud

se domácnost domnívá, že měsíčně nemůže odložit z rodinných financí ani 500 korun a nenadálý výdaj vyřeší raději použitím úvěrového produktu. Průměrná nejnižší splátka úvěru je totiž právě okolo 500 korun a výsledkem pro domácnost je prodražení kupované věci o zaplacené úroky a poplatky (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

3.2.3 Finanční gramotnost

Pro dobré finanční plánování je nezbytná alespoň minimální finanční gramotnost (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). Finanční gramotnost je obecně jednou ze základních podmínek bezpečného zacházení s penězi. Finančně gramotný člověk je podle definice Ministerstva financí z roku 2011 ten, kdo má alespoň hrubou představu o aktuální výši vlastních peněz, sestavuje si rozpočet a sleduje jeho dodržování, plánuje své výdaje alespoň na měsíc dopředu a je připraven na situaci ztráty hlavního příjmu (Teplý, 2013). Pro domácnost je to cesta, jak pochopit mechanismy fungování financí v jejich komplexnosti, kde každé rozhodnutí s sebou přináší určité následky a je důležité o těchto následcích vědět a umět si je představit se všemi detaily (Smrčka, 2010). Tato znalost je pro domácnost předpokladem toho, že bude mít své peníze pevně v rukou a bude s nimi umět správně zacházet v každé nastalé životní situaci (Kolektiv finančních poradců Partners, 2010).

Finanční gramotnost je možné rozdělit do dvou stupňů. Základní stupeň tvoří prvotní finanční gramotnost, podle které je člověk dostatečně gramotný na to, že využívá produktů a služeb standardních renomovaných institucí a vyhýbá se nedůvěryhodným společnostem. Další stupeň tvoří druhotná finanční gramotnost, podle které je člověk dostatečně gramotný na to, aby si srovnal nabídky konkurenčních standardních institucí a využil služeb, které pro něj budou levnější či kvalitnější. V zájmu poskytovatelů úvěrů je většinou vysoká prvotní finanční gramotnost a nízká druhotná finanční gramotnost (Teplý, 2013).

3.3 Zadluženost domácností

Řada domácností potřebuje více finančních prostředků, než kolik je schopna získat svou činností na pracovním trhu a ze systému sociálních dávek. Existuje u nich větší potřeba peněz, která přechází v potřebu půjčit si, například na nákup zboží, vybavení

domácnosti, na dovolenou nebo nový dům (Nováková, Sobotka, 2011). Poptávka domácností po úvěrech je ovlivňována zejména inflací, nezaměstnaností a spotřebitelskou náladou (Teplý, 2013). Úvěry se postupně staly běžnou součástí moderního života. Přitom ještě před sto lety bylo zadlužení domácností v dnešním slova smyslu v podstatě neznámou záležitostí. Pokud soukromá osoba požádala o úvěr, šlo o prostředky sloužící k podnikání a úvěr byl zajištěný majetkem. Přijímání úvěrů jako naprosto běžnou každodenní věc zná vyspělý demokratický svět až od konce druhé světové války a země bývalého komunistického bloku až od devadesátých let. Proto je také v současné době nejasné, jaké dlouhodobé dopady může na společnost a stát mít vysoká zadluženost domácností (Smrčka, 2010). Určitý signál, že v tomto tempu a postupu zadlužování něco není v pořádku, přinesla hypoteční krize ve Spojených státech amerických v roce 2007, která se projevila následnou celosvětovou finanční krizí. Podstata krize ale nebyla dostatečně vnímána ani řešena, jen byly mírněny její dopady (Šichtařová, Pikora, 2011).

3.3.1 Důvody zadlužování

Úvěr má v rodinných financích svou nezastupitelnou roli, některé věci jsou díky němu v omezeném běhu života snadněji dostupné (Teplý, 2013). Podle teorie životního cyklu má člověk určitou představu o průběhu svého celoživotního příjmu a zároveň jeho spotřeba nepodléhá v průběhu času příliš velkým výkyvům. V mladém věku má člověk malý důchod, ale později ho očekává vyšší, proto si půjčuje. Ve středním věku svou spotřebu výrazně nezvyšuje a důchod má dostatečně vysoký ke splácení půjček i spoření na stáří (Holman, 2011).

Dalším motivem vedoucím domácnosti k zadlužení, je snaha dokázat okolí, že na to mají. Svou nadměrnou spotřebu, jejíž důvody byly vysvětleny v kapitole 3.1.3, financují domácnosti ve vyspělých zemích stále častěji pomocí úvěrů (Smrčka, 2010). Kdyby však domácnosti peníze na pořízení nové věci spořily, možná by je časem přešla chuť na zakoupení dalšího nepotřebného spotřebiče či kusu nábytku (Janda, 2013). Původ peněz je totiž důležitý pro ekonomické chování a rozhodování, domácnosti nakládají jinak s penězi, které dostaly a jinak s těmi, které musely samy vydělat (Hubinková, 2015).

3.3.2 Dobré a špatné dluhy

Při posuzování, zda jde o dobrý nebo špatný dluh, záleží na účelu jeho využití. Zároveň musí platit, že majetek domácnosti je v každém okamžiku větší než její dluhy (Šichtařová, Pikora, 2012). To z důvodu, aby v případě potíží mohla domácnost některou věc, nejlépe předmět zadlužení, zpeněžit, a tak se snadno úvěru zbavit. Jenže například při využití úvěru na dovolenou nebo jakýkoli jiný typ zážitku nezůstanou domácnosti žádné hmotné předměty a v případě nesplácení úvěru není možné nic prodat. Čím větší majetek domácnost má, tím víc dluhů si tedy může dovolit (Teplý, 2013). Úvěry využívají i ti nejbohatší jednotlivci, protože je to způsob, jak financovat věci, na které nechtějí vydávat vlastní peníze (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). Problém může přijít v okamžiku, kdy všechno, co domácnost má, má pouze na dluh. Byt, auto i vybavení domácnosti nebo oblečení. To totiž znamená, že domácnosti by prodejem věcí a vyrovnáním dluhů nezůstalo vůbec nic (Šichtařová, Pikora, 2012).

Obecně lze za zdravé dluhy považovat úvěry využitě na financování koupě, výstavby nebo rekonstrukce nemovitosti. V tomto případě se jedná o vhodně investované prostředky vzhledem k tomu, že nemovitost bude v čase svou hodnotu pomalu zvyšovat. Za nezdravé dluhy jsou považovány prostředky čerpané prostřednictvím spotřebitelských úvěrů, které slouží pouze k navyšování životního standardu (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). Důležité ovšem jsou konkrétní podmínky úvěru. Na první pohled zdravé dluhy, jako jsou hypotéky nebo jiné úvěry na bydlení, mohou být uzavřeny za velmi dobrých podmínek, za normálních a přijatelných podmínek, anebo také za naprosto nevyhovujících podmínek. Podobná situace může nastat také u nezdravých dluhů. (Smrčka, 2010).

3.3.3 Poskytovatelé úvěrů

Není jen otázkou, zda si vzít úvěr, či ne, zásadní otázkou je také u jaké instituce. Při půjčování záleží na tom, jakým způsobem se chová budoucí věřitel a jaké podmínky nabízí ve smlouvě o úvěru (Janda, 2013). Věřitel je v úvěrovém vztahu ten, kdo poskytuje úvěr, na druhé straně vztahu stojí dlužník, který úvěr přijímá. Průměrný žadatel o úvěr oslovuje jen dvě instituce. Tedy velká část domácností si nechá vnutit hned první nabídku (Teplý, 2013). Přitom když si domácnost kupuje třeba dovolenou, detailně se zajímá o to,

kam pojedě, jak vypadá hotel, jaké je okolí, jaké je tam stravování a podobně, pořizování úvěru však takovou pozornost nevěnuje (Syrový, Tyl, 2011).

Banky

Obchodní banka je podnikatelský subjekt, jehož základní činností je přijímat vklady od fyzických a právnických osob a poskytovat úvěry (Nováková, Sobotka, 2011). Slovo banka je chráněno zákonem a smí tak být označena pouze společnost, která získala povolení příslušných institucí (Smrčka, 2010). Banka přistupuje k dlužníkovi solidně, zodpovídá mu veškeré dotazy související s úvěrem a úvěrovou smlouvu mu ochotně zapůjčí na prostudování domů (Janda, 2013). K zatížení domácnosti dluhem přistupuje banka zodpovědně, hodnotí základní údaje o žadateli, posuzuje jeho rodinnou i finanční situaci a také jeho úvěruschopnost a půjčuje mu jen takovou výši prostředků, která nebude znamenat jeho nadměrnou zadluženost. Pokud banka domácnosti úvěr neposkytne, je to většinou z toho důvodu, že by ji domácnost nebyla podle vyhodnocení banky schopna bez potíží splácet. Neúspěšní žadatelé se pak často obracejí na nebankovní společnosti, které jim mohou půjčením peněz za ne úplně výhodných podmínek v budoucnu značně ublížit (Teplý, 2013).

Nebankovní subjekty

Nebankovní sektor tvoří především leasingové a splátkové společnosti, ale také se zde skrývají všechny ostatní společnosti, které nabízejí úvěrové produkty za nejasných podmínek. Rozdíl je u nich v tom, že nemají bankovní licenci, neřídí se zvláštním zákonem a podléhají jen obchodnímu zákoníku o spotřebitelských smlouvách. (Nováková, Sobotka, 2011). Nepodléhají tedy kontrole České národní banky, kontrolovat je může pouze Česká obchodní inspekce, avšak její působení v této oblasti není příliš efektivní a řada nekalých praktik se vyskytuje neustále (Teplý, 2013).

Určitá část nebankovních institucí využívá finančních potíží domácností a snaží se je dostat do určitého kruhu zadlužení, placení úroků a poplatků a závislosti na věřiteli (Smrčka, 2010). Nejde jim o splacení úvěru, ale o doživotní placení pokut z nesplněných podmínek, které jsou nastavené tak, aby při sebemenším problému docházelo k narůstání dluhu. Úrokové sazby mnohdy hraničí s lichvou a i na malou výši úvěru je požadováno

zajištění nemovitostí (Janda, 2013). Peníze tyto společnosti půjčují rychle a nezajímají se o finanční okolnosti hospodaření domácnosti, postačuje jim jakýkoli doklad o existenci pravidelného příjmu, nebo i jen sociálních dávek. Dlužníkovi jsou peníze doručeny pracovníkem společnosti osobně a stejným způsobem jsou vybírány splátky (Smrčka, 2010). Jednání zástupců těchto společností bývá často na úrovni zastrašování a vyhrožování. Velkou změnu pro nebankovní společnosti přinesl nový zákon o spotřebitelském úvěru, který vstoupil v platnost v prosinci 2016. Nebankovní poskytovatelé půjček se podle nového zákona dostávají pod kontrolu České národní banky, od které musí ke své činnosti získat oprávnění, a jejich počáteční kapitál musí být minimálně 20 milionů korun (Zákon č. 257/2016 Sb.). Tím by mělo dojít k výraznému pročištění trhu od malých a často pochybných poskytovatelů spotřebitelských úvěrů. Značná část z nich totiž nebude schopna přísné podmínky dané zákonem splnit. Podle mínění Ministerstva financí se ale nepodaří nelegální poskytování úvěrů zcela vymístit, pouze omezit (Ministerstvo financí ČR, 2016)

3.3.4 Registr dlužníků

Během posuzování úvěrové žádosti si banky i nebankovní instituce vyměňují informace o průběhu splácení úvěrových produktů i plnění dalších závazků jednotlivých spotřebitelů. Úvěrové registry jsou celosvětově standardním nástrojem pro posuzování bonity a vyhodnocování rizika úvěrových smluv. Hlavním účelem registrů je ochrana věřitelů před rizikovými obchody, dále registry pomáhají posuzovat úvěrové zatížení žadatelů, aby nedocházelo k jejich předlužování, a předcházejí tak růstu počtu dlužníků v prodlení (Janda, 2013, SOLUS, 2011).

Registr neplatičů SOLUS

Registr SOLUS (Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům) je zájmové sdružení společností z různých ekonomických sektorů, především z řad poskytovatelů úvěrů a telefonních i energetických operátorů. Svou činnost zahájil registr v roce 1999 a jako jediný z registrů uplatňuje princip zápisu pouze negativních informací. Jeho členové do něj zaznamenávají údaje o těch klientech, kteří se opozdili s platbou více než 30 dní. Výhodou registru je včasné poukázání na zhoršenou finanční situaci klienta, například

podle neuhrazené faktury za telefon. Banky mohou na základě této informace s klientem řešit nastalou situaci a zabránit prohlubování jeho dluhů. Po vyrovnání opožděné platby zůstává záznam v databázi po dobu dalších tří let, v případě plynu, elektrické energie a telekomunikačních poplatků je lhůta stanovena najeden rok (SOLUS, 2011).

Bankovní a nebankovní registr

Bankovní registr klientských informací (BRKI) byl založen v roce 2002 pěti významnými bankami působícími v České republice a jeho členové jsou další v tuzemsku působící banky. Databáze registru obsahuje pozitivní i negativní informace o bonitě a důvěryhodnosti klientů bank, tedy údaje o celkové úvěrové angažovanosti klienta, výši jednotlivých úvěrů a splátek a dosavadní průběh splácení těchto závazků. Informace jsou uchovávány po dobu trvání úvěrového vztahu a další čtyři roky po jeho ukončení. Negativní zápis se v registru objeví při více než 3 měsíčním prodlení se splátkou. Pokud se jednalo pouze o posouzení žádosti a nedošlo k uzavření smlouvy, je v databázi po dobu jednoho roku i tento záznam. Evidováni jsou nejen hlavní dlužníci, ale také spoludlužníci a ručitelé. Registr slouží nejen bankám, ale umožňuje klientům budovat si úvěrovou historii. Jestliže dlužník splácí závazky řádně a včas, bude na něj nahlíženo jako na solidního a může získat finanční prostředky od banky snadněji a s lepšími podmínkami (Czech Banking Credit Bureau, 2017).

Nebankovní registr klientských informací (NRKI) je zájmové sdružení leasingových a úvěrových společností, které bylo založeno v roce 2004. Funguje na stejném principu jako bankovní registr, ale shromažďuje údaje o klientech nebankovních společností (Czech Non-Banking Credit Bureau, 2017).

3.3.5 Úrok a RPSN

Při využití úvěru platí dlužník kromě půjčené částky také úrok, který vyjadřuje cenu vypůjčených peněz. Podíl úroku k hodnotě půjčeného kapitálu se udává v procentním vyjádření jako úroková sazba. Úrok ale není jediné navýšení půjčené částky, spotřebitel platí poskytovateli úvěru také poplatky, které mohou být různě vysoké. Dříve poskytovatelé úvěrů lákali klienty na nízké úrokové sazby a další náklady schovali do poplatků. Podle zákona proto musí každý poskytovatel úvěru uvádět tzv. RPSN, roční

procentní sazbu nákladů. Jde o jediný srovnatelný ukazatel toho, jak je úvěr skutečně drahý (Nováková, Sobotka, 2011). V sazbě RPSN jsou zahrnuty poplatky vztahující se k uzavření smlouvy, k posouzení žádosti o úvěr, za přijetí platby spotřebitelského úvěru, za převod peněžních prostředků a případně i za pojištění (Smrčka, 2010). Cenu úvěru je důležité znát proto, aby ho domácnost mohla porovnat s ostatními nabídkami a rozhodnout se o jeho výhodnosti. Výjimkou jsou hypotéky, u kterých se RPSN neuvádí z důvodu, že během dlouhé doby splatnosti se mění hodnota peněz a tento údaj by nebyl tolik vypovídající. O výhodnosti dané hypotéky se tak domácnost rozhoduje podle úrokové sazby a poplatků (Syrový, Tyl, 2011).

3.3.6 Typy úvěrů

Úvěry mohou být krátkodobé, s termínem splatnosti do 1 roku, střednědobé se splatností do 5 let nebo dlouhodobé se splatností nad 5 let (Nováková, Sobotka, 2011).

Při poskytování úvěrů banka posuzuje bonitu potenciálního dlužníka a požaduje osobní nebo reálné zajištění úvěru (Vlček, 2009). Zajištění banka požaduje z toho důvodu, že čím delší je splatnost úvěru, tím větší je pro banku riziko jeho nesplacení. Dlužník může přijít v průběhu let o práci nebo se zadlužit i jinde a nebýt již schopen splácet, také může onemocnět a mít příjmy pouze ze sociální podpory (Nováková, Sobotka, 2011). Část úvěrů je zajištěna majetkem dlužníka, a jestliže úvěr není splácen ve stanovené lhůtě, může se banka domoci právní cestou prodeje těchto hodnot, aby uspokojila svou pohledávku. Bankovní úvěry s nižší hodnotou jsou nezajištěné a jsou poskytnuty pouze na základě slibu dlužníka úvěr splatit (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

Úvěry mohou být účelové, nebo neúčelové. Účelové úvěry mají stanovené konkrétní využití a obvykle mají nižší úrokovou sazbu. U neúčelových úvěrů není potřeba prokazovat využití finančních prostředků a úroková sazba u nich bývá vyšší (Janda, 2013).

Hypotéky

Hypotéka představuje dlouhodobý úvěr za účelem pořízení vlastního bydlení. Může ale posloužit i k pořízení něčeho jiného nebo ke splacení nevýhodných úvěrů. Doba splatnosti se pohybuje od 5 do 40 let. Účelové hypotéční úvěry banky poskytují obvykle

do výše 60 - 80 %, výjimečně až do výše 100 % hodnoty nemovitosti. Hypotéky mohou být i neúčelové, tzv. americké hypotéky, které nemají z hlediska použití zapůjčených prostředků žádná omezení (Nováková, Sobotka, 2011). U těchto typů úvěrů je potřeba zastavit nemovitost ve prospěch banky pro případ, kdy by se domácnost dostala do platební neschopnosti (Janda, 2013).

Hypotéky jsou nejběžnějším typem úvěrů a jsou společností oproti ostatním úvěrům více přijímány jako vhodný a potřebný druh zadlužování, jelikož je nezbytné někde bydlet (Šichtařová, Pikora, 2012). Zda bydlet v nájmu, anebo si koupit vlastní bydlení, je z hlediska financí možné rozhodnout jednoduše, jelikož výdaje na nájem v čase s největší pravděpodobností stále porostou, ale splátka úvěru se v určitém rozmezí bude držet stabilní dlouhou řadu let a může se i snížit (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

Úvěr ze stavebního spoření

Úvěr ze stavebního spoření představuje vhodný úvěr na řešení bytových potřeb v menším rozsahu než je tomu u hypoték, zejména jsou tyto úvěry vhodné na rekonstrukci a modernizaci bydlení (Nováková, Sobotka, 2011). V rámci stavebního spoření jsou rozlišovány dva typy úvěrů. První z nich je řádný úvěr ze stavebního spoření, pro jehož získání je potřeba splnit předem stanovené podmínky. Druhým typem je překlenovací úvěr, pro jehož získání není potřeba žádné podmínky splnit (Janda, 2013). Ovšem v případě překlenovacího úvěru je jedna velká nevýhoda, úroky jsou splácené z celé cílové částky, u řádného úvěru jsou spláceny úroky pouze z aktuální dlužné částky. Překlenovací úvěr se tak může velmi prodražit (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

Spotřebitelské úvěry

Pro splnění nákupních potřeb jsou využívány spotřebitelské úvěry, které mají splatnost od jednoho do deseti let (Janda, 2013). Tyto úvěry patří k nejdražším půjčkám na finančních trzích, jelikož věřitel žádá po domácnosti velice malé množství informací a nijak ji neomezuje v tom, co si může za vypůjčené peníze pořídit (Nováková, Sobotka, 2011). Spotřební zboží pořízené tímto způsobem je ve výsledku nepřiměřeně drahé a životnost pořízené věci je mnohdy kratší než doba splácení úvěru (Smrčka, 2010).

Spotřebitelské úvěry jsou díky svému vysokému úroku natolik nevhodné, že s nimi podle odborníků domácnost nemá vůbec počítat při sestavování svého finančního plánu (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

Kontokorent

Kontokorent je navázaný na osobní účet a představuje povolené přečerpání účtu a je určen k překlenutí krátkodobého časového nesouladu mezi příjmy a výdaji domácnosti. K čerpání dochází až v okamžiku nedostačujícího zůstatku vlastních prostředků na účtu. Následné příchozí platby jsou nejdříve použity k vyrovnání tohoto dluhu. Problémy mohou nastat ve chvíli, kdy se vyčerpaná částka blíží sjednanému úvěrovému limitu a ten i několikrát převyšuje měsíční příjem domácnosti (Nováková, Sobotka, 2011). Kontokorent je dobré mít zřízený pro situace, ve kterých by rezerva nestačila na pokrytí nečekaných výdajů. Domácnost tak není nucená rušit střednědobé a dlouhodobé rezervy (Syrův, Tyl, 2011).

Kreditní a různé úvěrové karty

Kreditní či jiné úvěrové karty představují možnost půjčit si od banky finance až do výše předem sjednaného úvěrového rámce. Půjčka se začíná čerpat použitím karty (Králová, 2009). Tyto karty mají stanovené bezúročné období, ve kterém je možné vrátit půjčenou částku bez úroku, což může být sice pro domácnosti velkým lákadlem, ale řada domácností na konec bezúročného období většinou zapomene. Kreditní karty jsou vzhledem k úroku, který se běžně pohybuje kolem 20 %, nejméně výhodným úvěrovým produktem (Janda, 2013). Na používání kreditních karet bývá často jako další lákadlo napojen nějaký clientský program, například posílání příspěvku na penzijní připojištění ve výši procenta z utracené částky (Králová, 2009). Úskalím pro domácnosti je také neschopnost rozpoznat rozdíl mezi kreditní kartou a kartou k osobnímu účtu. Odlišnosti mezi oběma kartami zná pouze 32 % lidí (Ministerstvo financí ČR, 2010).

Půjčka před výplatou

Půjčka před výplatou je produkt poskytovaný zejména nebankovními společnostmi. Během několika málo let se velmi rozšířil, hodně tomu napomohla možnost sjednání půjčky prostřednictvím internetu. Jedná se o půjčku v řádech jednotek tisíc korun s krátkou dobou splatnosti, od týdne až po několik měsíců. RPSN se v těchto případech dostává až do tisícových hodnot. I když se jedná o nejmenší půjčku, znamená největší problém, protože domácnost, která ji využije, nemá vůbec žádnou rezervu. V případě sjednávání půjčky do výše 5 tisíc Kč nemusel poskytovatel úvěru nahlížet do úvěrových registrů, ani zjišťovat příjmy žadatele. Na takto malý úvěr se nevztahovala ani informační povinnost (Janda, 2013). Nový zákon o spotřebitelských úvěrech zpřísnil podmínky pro poskytování mikroúvěrů a je u nich nutné, stejně tak jako u úvěrů na vyšší částky, posuzovat úvěryschopnost žadatele (Ministerstvo financí ČR, 2016).

Leasing

Leasing je v podstatě pronájem využívaný nejčastěji pro získání automobilů, v méně případech na požizování jiné věci nebo nemovitosti. Po dobu splácení je předmět leasingu stále majetkem leasingové společnosti. V případě finančního leasingu má nájemce po zaplacení poslední splátky právo odkupu daného předmětu za předem dohodnutou cenu. U operativního leasingu je předmět leasingu po uplynutí sjednané doby vrácen zpět pronajímateli a ten místo něj dodá nový (Janda, 2013).

3.3.7 Zákonná opatření na ochranu spotřebitelů

Na trhu úvěrů se projevuje informační asymetrie, což je nerovný přístup k informacím. Domácnosti mají omezené možnosti k získání adekvátních údajů týkajících se nabízeného úvěru. Spolu s nízkou schopností zpracovat dostupné informace a vyvodit z nich správné rozhodnutí je postavení domácností vůči poskytovatelům úvěrů značně oslabené. Stát se proto snaží různými opatřeními zajistit pro žadatele o úvěr nejen dostatek informací, ale také odborný a profesionální přístup ze strany poskytovatele úvěrů (Teplý, 2013).

Zákonem je daná povinnost uvést před uzavřením úvěrové smlouvy reprezentativní příklad úvěru, který bude uvádět výši úvěru, délku splatnosti, hodnotu jednotlivých

splátek, celkovou částku splatnou spotřebitelem, úrokovou sazbu, základní poplatky i RPSN. V představeném modelovém příkladu nesmí být použita nejlepší úroková sazba, ale sazba průměrná. Dále je povinnost poskytnout spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat individualizované předsmělní informace a podat k nim vysvětlení (Teplý, 2013). Poskytnuté informace, zejména v oblasti celkové nákladovosti, mají podle nového zákona pevně danou strukturu, domácnostem to umožní lepší porovnání nabídek od konkurenčních bank. Případná rada v oblasti úvěrů, může být poskytnuta jen na základě analýzy finanční situace spotřebitele a pouze v písemné podobě (Ministerstvo financí ČR, 2016).

Poskytovatelé úvěrů mají podle nového zákona povinnost provozovat svou činnost s odbornou péčí. Musí si od zájemce o úvěr vyžádat přiměřené a nezbytné informace a posoudit jeho úvěryschopnost. Učinit tak mohou porovnáním příjmů a výdajů a zjištěním způsobu plnění dosavadních dluhů žadatele. Ke schválení úvěru může poskytovatel přistoupit jen v případě, že z výsledků posouzení nevyplývají žádné důvodné pochybnosti o schopnostech spotřebitele úvěr splácet. Pokud by nebylo postupováno s touto odborností, může být smlouva ve lhůtě tří let od jejího uzavření prohlášena za neplatnou. Dlužník by v takovém případě splácel věřiteli pouze jistinu bez úroků a již zaplacené úroky by mu byly vráceny zpět. Doba splatnosti by byla soudem stanovená s ohledem na majetkové a sociální poměry spotřebitele. Odpovědnost za případnou budoucí neschopnost dlužníka splácet se ve značné míře přesunula na poskytovatele úvěrů. Ti totiž stojí na začátku celého úvěrového procesu a rozhodují, komu úvěr poskytnou a komu žádost o úvěr zamítnou (Zákon č. 257/2016 Sb.).

Pokud domácnost úvěr využije, může do 14 dnů od uzavření smluvního vztahu odstoupit od smlouvy bez uvedení důvodu. Následně musí dlužník do 30 dnů od data odstoupení splatit čerpanou jistinu a úrok za dané období. Tato možnost by měla pokrývat situace, kdy si například dlužník nemohl prostudovat dokumentaci před podpisem smlouvy, a teprve následně zjistil, že obsahuje ustanovení, se kterými nesouhlasí. Praxe však ukazuje, že domácnosti se vrací k dokumentaci teprve v okamžiku problému, navíc prostředky z čerpaného úvěru většinou hned utratí a nebyly by ho proto schopni do konce stanovené lhůty splatit (Teplý, 2013).

3.4 Předlužení

U prvního úvěru obvykle domácnost nedokáže posoudit jeho skutečnou potřebnost a takový úvěr také málokdy dostane domácnost do potíží, jelikož nepřekračuje její schopnost splácet. Nicméně se o výši splátky sníží měsíční rozpočet domácnosti a stále více se ukazuje, že se na něco nedostává. Druhá půjčka je již vynucená určitou potřebou a zároveň snahou nedat najevo finanční problémy. Dluhová spirála se začíná pomalu rozjíždět a domácnost si zvyká žít na dluh a dluhy přijímá jako běžnou součást svého života (Smrčka, 2010). Dluhová spirála představuje situaci, kdy domácnost čerpá úvěry, které ji čím dál tím více zatěžují, již není vůbec schopná tvořit rezervy, stále si půjčuje další peníze, až si nakonec půjčuje už jen na úhradu splátek jiných úvěrů (Syrový, Tyl, 2011).

Domácnost většinou neví, jak se vypořádat s potížemi při splácení některé z půjček a řeší situaci sjednáním další půjčky, obvykle takové, která má horší podmínky, nevýhodnou úrokovou sazbu nebo vyšší sazby poplatků (Janda, 2013). Domácnost na takovou nabídku přistoupí, jelikož pod tíhou své finanční situace ztrácí obezřetnost k přijímání úvěrů, snaží se svou situaci zachránit novými úvěry za jakýchkoli podmínek a většinou se obrací na nebankovní společnosti (Smrčka, 2010). Těmito kroky si zadlužená domácnost kupuje pouze čas, který ji dělí od ještě větších potíží. Protože domácnost v této situaci není schopná spořit, znamená pro ni příchod nečekaných změn v životě, jako je ztráta zaměstnání, dlouhá nemoc, úraz či skutečná potřeba peněz na nezbytnou věc, opět další zadlužování. Malý úvěr tak nakonec může zapříčinit řadu finančně i psychicky náročných situací (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013). O radu při řešení své situace může zadlužená domácnost požádat odbor sociální péče fungující na každém městském úřadu a dále se může obrátit na poradny různých neziskových organizací, které se danou problematikou zabývají (Nováková, Sobotka, 2011).

Míru zadlužení rozpočtu domácnosti lze zjistit z finanční bilance jako poměr výdajů na splátky dluhů k celkovým příjmům. O předlužení se jedná, pokud splátky úvěrů a půjček přesáhnou více než 50 % celkových příjmů domácnosti, zbylých 50 % příjmů zbývá na ostatní nezbytné výdaje zajišťující chod domácnosti (Kolektiv finančních poradců Partners, 2013).

3.4.1 Příčiny nadměrného zadlužení

Je možné rozlišit vnitřní a vnější příčiny nadměrného zadlužení. Vnitřní příčiny jsou takové, za které si mohou dlužníci sami, jedná se o stupeň jejich finanční gramotnosti a o správnost hospodaření s rodinnými financemi. Dlužníci mají většinou nízkou schopnost představit si svůj měsíční rozpočet a zahrnout do něj splátku zvažovaného úvěru. Vlivem nízkého finančního vzdělání si nedokážou srovnat základní veličiny úvěru a nezajímají se o celkové přeplacení vypůjčené částky (Teplý, 2013). Schopnost porozumět tomu, co znamenají označení p.m. a p.a. u úrokové míry a poznat mezi nimi rozdíl, dokáže jen třetina lidí a necelá třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN. Nejdůležitějším kritériem, podle kterého se většina domácností rozhoduje pro daný úvěr, je pouze výše měsíční splátky a úroková sazba (Ministerstvo financí ČR, 2010).

Mezi vnější příčiny patří oblast legislativy a působení společnosti. Konkrétně míra regulace související s poskytováním půjček, dále reklamy úvěrových společností a neetické postupy oddlužovacích agentur. Zejména nebankovní společnosti ve svých reklamách nedořikávají pravdu, zatajují fakta nebo z nich vybírají pouze ta vhodná anebo zvýrazňují méně podstatné detaily. Poskytovatelé úvěrů bagatelizují rizika spojená s úvěrem a připojením hesel „s námi na to máte“ nebo „sponzor letošních Vánoc“ domácnost přímo vybízejí k nějaké formě zadlužení (Smrčka, 2010). Domácnost pod vlivem takových nabídek nedostatečně vnímá riziko nabízených úvěrů a důsledky uzavíraných smluvních vztahů (Teplý, 2013)

3.4.2 Dopady nadměrného zadlužení

Předlužení není pouze problém sociální, spočívající ve velmi obtížném sociálním začlenění předlužené domácnosti do běžného života, ale také problém ekonomický. Lidé v produktivním věku jsou pracovně demotivováni k legální práci, protože jejich pracovní příjem podléhá exekuci. Proto se tito lidé pohybují v zóně stínového hospodářství, nebo pobírají sociální dávky, které mnohdy skončí v rukou nekorektních poskytovatelů úvěrů, anebo se vydávají na kriminální dráhu. Dále dochází ke snížení ekonomického růstu země a ke zvýšení celospolečenských nákladů spojených s bojem proti sekundárním důsledkům předluženosti, mezi které patří zvýšené náklady na sociální služby nebo boj proti kriminalitě (Nováková, Sobotka, 2011, Smrčka, 2010).

3.4.3 Konsolidace

Pokud se domácnost dostane do potíží se splácením úvěru, měla by se v první řadě obrátit na společnost, která jí úvěr poskytla, a pokusit se s ní dohodnout na změně výše splátek či na jejich odkladu (Teplý, 2013).

Vhodné řešení je možné nalézt v konsolidaci úvěrů. Jedná se o sloučení více úvěrů do jednoho s cílem snížit měsíční splátku a další náklady. Při této volbě je důležité, aby stávající úvěry umožňovaly vložení mimořádné splátky nebo předčasné splacení. V rámci řešení konsolidace může být pro domácnost lákadlem půjčit si více peněz, než kolik potřebuje pro doplacení svých závazků (Janda, 2013).

3.4.4 Exekuce

Pokud je sjednaný úvěr nesplácený, může se věřitel obrátit na příslušný soud, který nejprve ověřuje, zda je dluh skutečný a následně stanovuje dlužníkovi dobu pro jeho uhrazení. V případě, že dlužník nereaguje, nařídí soud exekuci, při níž dochází k vymáhání peněžitého dluhu. Kdo spadne do dluhové pasti, čelí většinou několika exekucím najednou. Exekuci může provádět více subjektů, a to soud, soudní exekutor, obecní a krajský úřad nebo finanční úřad (Janda, 2013).

Soud vydává rozhodnutí k exekuci a o jejím konkrétním provedení rozhoduje exekutor, který exekuci provádí. Měl by volit vhodnou formu s ohledem na výši závazku. Může využít srážky ze mzdy či dalších příjmů, příkázání pohledávky nebo prodej movitých a nemovitých věcí. Obvykle je možné dosáhnout s exekutorem určité dohody o postupném splácení (Smrčka, 2010).

Předmětem exekuce a stejně tak ani součástí konkurzní podstaty nemohou být věci, které dlužník potřebuje k uspokojování potřeb svých a své rodiny. Jedná se o oblečení, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsten a jiné předměty podobné povahy, dále zdravotnické potřeby a hotovost ve výši dvojnásobku životního minima (Janda, 2013).

V posledních letech počet lidí v exekuci klesá, roste však počet těch, kteří mají čtyři a více exekucí (Exekutorská komora ČR, 2015). Obecně je počet exekucí stále vysoký, převážně k tomu přispívá přístup lidí, kteří podceňují dopady dluhů a ignorují malé dluhy či pokuty (Smrčka, 2010). Další příčina je na straně věřitelů, pro které je podání návrhu

na exekuci a celé soudní řízení bezplatné, a proto využívají možnost exekucí nadměrně a podávají je i na takové dlužníky, kteří již mají několik exekucí a u nichž je vymození dlužné částky v rozumném časovém horizontu nemožné. Pro snížení počtu exekucí a zefektivnění celého systému je tak potřeba prosazovat nejen zodpovědné úvěrování, ale také zodpovědné vymáhání (Exekutorská komora ČR, 2015). V roce 2011 bylo schváleno omezení náhrad na advokáty spojené s vymáháním dluhů, k dalšímu omezení došlo v roce 2014, kdy byly omezeny náklady na žaloby o dluhy (Exekutorská komora ČR, 2013).

3.4.5 Insolvence

K vymáhání pohledávek je nejčastěji využíváno exekuční řízení. Může se ale stát, že z majetku dlužníka nebude možné během exekuce uspokojit splatné pohledávky všech věřitelů. Nastává situace, kdy se dlužník nachází v úpadku. O ten se jedná, pokud má dlužník alespoň dva věřitele, všechny jeho závazky jsou více než 30 dnů po splatnosti a tyto závazky již není schopen nadále plnit (Nováková, Sobotka, 2011). Řešení dlužníkovy hrozícího anebo již nastalého úpadku nabízí insolvence. Návrh na zahájení insolvenčního řízení může písemně podat jak dlužník, tak věřitel, dlužník obvykle ještě připojuje žádost o oddlužení. Jakmile je zahájeno insolvenční řízení proti dlužníkovi, dochází k zastavení exekucí a vymáhání pohledávek ze strany věřitelů (Janda, 2013).

Oddlužení

Žádost o oddlužení může podat pouze dlužník a musí v ní kromě svých základních údajů uvést informace o příjmech za uplynulé tři roky, očekávané příjmy v následujících pěti letech a seznam majetku a závazků. O návrhu na povolení oddlužení rozhoduje insolvenční soud (Zákon č. 182/2006 Sb.).

Oddlužení, známé mezi veřejností jako osobní bankrot, přináší dlužníkovi možnost stát se po splnění daných podmínek znovu nezadluženou osobou, která může opět plnohodnotně žít a má obnovenou koupěschopnost (Smrčka, 2010).

Pokud soud oddlužení povolí, sejdou se věřitelé, kteří hlasováním rozhodnou o způsobu oddlužení. Může se jednat o jednorázové zpeněžení majetku, nebo o plnění

splátkového kalendáře rozvrženého do pěti let, během nichž musí být uspokojeny nezajištěné pohledávky věřitelů alespoň ze 30 % (Zákon č. 182/2006 Sb.). Dlužník musí řádně a včas plnit všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, jinak může být dané rozhodnutí o oddlužení zrušeno. V případě splnění všech podmínek vydá insolvenční soud usnesení, kterým dlužníka osvobodí od placení zbylých pohledávek. V dalších třech letech může být ještě rozhodnutí soudu zrušeno, pokud k tomu budou nalezeny patřičné důvody (Smrčka, 2010).

Ministerstvem spravedlnosti jsou zvažovány změny v podmínkách oddlužení. Lhůta pro oddlužení by mohla být zkrácena z pěti na tři roky v případě, že by dlužník v této lhůtě zvládl splatit stanovenou výši dlužné částky. Pokud by dlužník naopak nebyl schopen během pěti let uhradit 30 % svých nezajištěných závazků, mohla by být lhůta prodloužena až na sedm let, během kterých by dlužník zaplatil co největší část, kterou by zvládl. Úprava podmínek by tak umožnila využít oddlužení většímu počtu dlužníků (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016).

Konkurz

V případě, že soud oddlužení neschválí, je na dlužníka vyhlášen konkurz. Dlužníkův majetek je zpeněžen a použit k uspokojení části pohledávek. Zbylé pohledávky nezanikají a trvají dál. Věřitelé mohou další části dluhů vymáhat opět prostřednictvím exekuce. Pro dlužníka to znamená, že splácení dluhů si ponese ještě řadu let a možná i po celý život a hrozí riziko, že dlužník se bude snažit splácení dluhu různými způsoby uniknout (Smrčka, 2010).

4. Vlastní práce

Praktická část diplomové práce byla zaměřena na zjištění a hodnocení ukazatelů spotřeby a zadluženosti domácností v České republice z období let 2005 - 2015, využity byly statistické metody z oblasti analýzy časových řad.

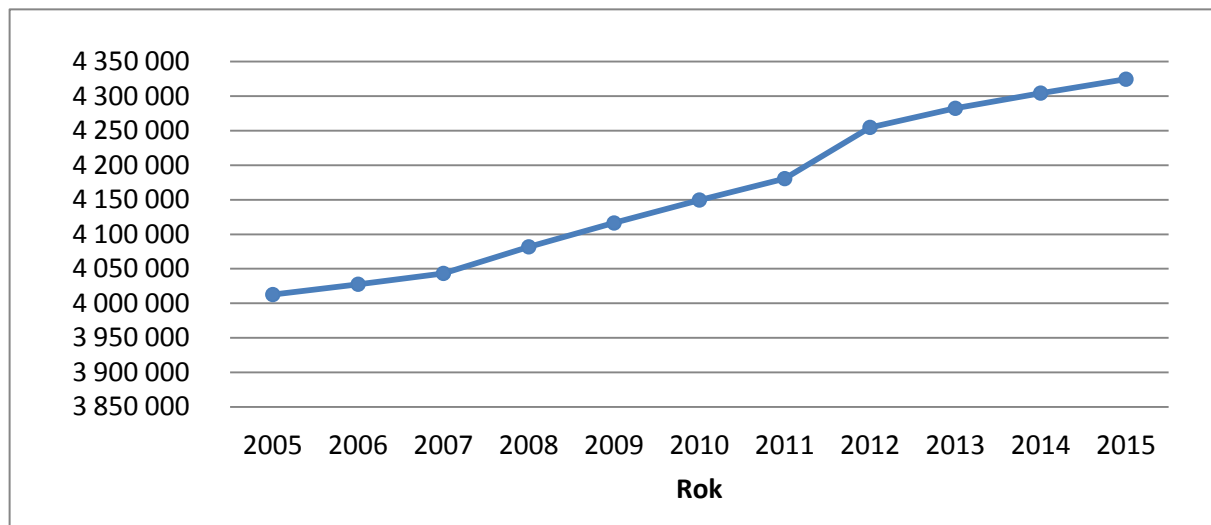
4.1 Finanční situace domácností

V následující kapitole byly předmětem hodnocení příjmy, které do rozpočtu přináší členové domácností, a výdaje, kterými domácnosti řeší své potřeby a svá přání. Zhodnoceno bylo také složení domácností a byl uveden pohled domácností na jejich finanční situaci.

4.1.1 Počet a složení domácností

Složení domácností, například počet pracujících osob, osob bez příjmu nebo počet dětí, ovlivňuje jejich finanční situaci na straně příjmů i na straně výdajů a následně sklon domácností k využívání úvěrových produktů. Počet domácností se v období let 2005 - 2015 změnil z počtu 4 012 695 na 4 324 650 (Příloha 1). Vývoj počtu domácností v jednotlivých letech je zobrazen v Grafu 1.

Graf 1: Počet domácností v České republice v letech 2005 – 2015.

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Na jedné straně rostl počet domácností, ale na druhé straně se snižoval průměrný počet jejich členů. Nejvýrazněji se na změnách projevil trvale zvyšující se počet domácností jednotlivců a rostoucí počet neúplných rodin způsobený vysokou rozvodovostí. V takových domácnostech leží veškeré výdaje za provoz domácnosti i za potřeby jednotlivce, nebo za potřeby jednoho rodiče a jednoho nebo více dětí pouze na jedné osobě přinášející příjem. Na nižším počtu členů se také podepsal pokles úrovně porodnosti. Na jednu domácnost připadalo v roce 2005 v průměru 2,5 osoby, po uplynutí deseti let se počet snížil na průměr 2,4. Pracující osoby tvořily v tomto průměru hodnotu 1,1, mírně se kromě pracujících osob snižoval i počet dětí a nezaměstnaných a mírně rostl jen počet nepracujících důchodců. Průměrné složení domácností v jednotlivých letech je zobrazeno v Tabulce 1.

Tabulka 1: Průměrný počet členů připadající na 1 domácnost.

Rok	Průměrný počet členů na 1 domácnost					
	Celkem	Pracující	Nezaopatřené děti	Nezaměstnaných	Nepracujících důchodců	Ostatní
2005	2,52	1,14	0,59	0,15	0,56	0,08
2006	2,52	1,13	0,58	0,15	0,57	0,09
2007	2,52	1,13	0,57	0,14	0,58	0,10
2008	2,51	1,14	0,56	0,12	0,58	0,11
2009	2,51	1,16	0,56	0,10	0,59	0,10
2010	2,51	1,12	0,56	0,13	0,58	0,12
2011	2,50	1,10	0,56	0,13	0,59	0,12
2012	2,42	1,07	0,55	0,12	0,58	0,10
2013	2,41	1,08	0,54	0,13	0,58	0,08
2014	2,40	1,07	0,54	0,13	0,57	0,08
2015	2,39	1,08	0,53	0,12	0,57	0,09

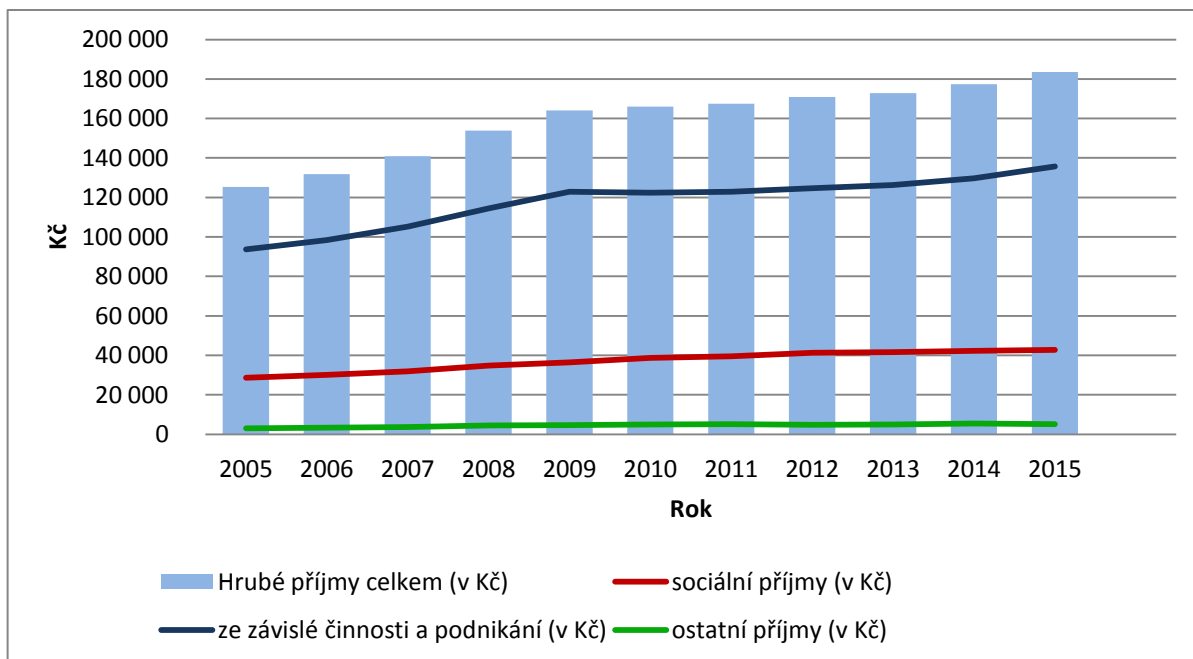
Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

4.1.2 Příjmy domácností

Hlavním ukazatelem pro zjištění příjmu domácností je jejich hrubý příjem. Z něho není odečtena daň, která může být u každé domácnosti ovlivněná výší a druhem slev a výhod, na které má domácnost nárok podle svého složení a dané situace. Vývoj ukazatele v souhrnné výši i jeho jednotlivé složky, tedy příjem ze závislé činnosti, z podnikání, sociální a ostatní příjem, jsou zobrazeny v Grafu 2, ze kterého je patrný relativně rostoucí

charakter celkového hrubého příjmu. Pracováno bylo s průměrnými ročními hodnotami hrubého příjmu připadajícími na 1 osobu v domácnosti.

Graf 2: Průměrný hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Přesné zhodnocení vývoje ukazatele za sledované období a uvedení základních charakteristik bylo zaznamenáno do Tabulky 2. Hrubý příjem měl podle údajů první absolutní diference v celém sledovaném období rostoucí tendenci, tempo přírůstku ale bylo odlišné. Do roku 2008 se tempo přírůstku hrubého příjmu pohybovalo v rozmezí 5,12 - 9,23 % vždy v porovnání s předchozím rokem. V těchto letech docházelo k růstu hrubých příjmů domácností vlivem rozvoje ekonomiky a snižováním nezaměstnanosti. Dále byl růst hodnot hrubého příjmu ovlivněn změnami dávek sociální podpory, nejvíce zvýšením dávky u rodičovského příspěvku. V roce 2008 hrubé příjmy ještě významně rostly, ale už se začínala projevovat finanční krize a vlivem růstu inflace byl reálný růst příjmů nejnižší od začátku sledovaného období. V roce 2008 nastala reforma veřejných financí a změny v daňovém systému, jednalo se o zavedení jednotné 15 % sazby daně uplatňované na tzv. „superhrubou“ mzdu, také došlo ke zvýšení slev na dani a zavedení stropu pro placení sociálního a zdravotního pojištění. V roce 2009 se již výrazněji projevila

finanční krize, došlo ke zvýšení nezaměstnanosti a příjmy domácností rostly pomalejším tempem.

Tabulka 2: Průměrný hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Hrubé příjmy celkem	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	125 386	-	-
2006	131 812	6 425	5,12
2007	140 823	9 011	6,84
2008	153 826	13 003	9,23
2009	164 105	10 279	6,68
2010	166 087	1 982	1,21
2011	167 429	1 342	0,81
2012	170 872	3 444	2,06
2013	172 802	1 930	1,13
2014	177 430	4 627	2,68
2015	183 536	6 106	3,44

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

V průběhu let 2010 - 2012 se tempo meziročního přírůstku hrubých příjmů pohybovalo v rozmezí 0,81 – 2,06 %, v těchto letech byly snižovány výše některých sociálních dávek, zkracována doba, po kterou bylo možné dávky pobírat, a byly zpřísněny podmínky pro jejich získání.

Ve zbývajících letech se znovu projevila růstová tendence hrubých příjmů a v roce 2013 došlo poprvé od propuknutí finanční krize k růstu nejen nominálních, ale také reálných příjmů. V roce 2015 byl růst hodnot ukazatele výraznější a hrubý příjem vzrostl v porovnání s předchozím rokem o 3,44 %.

Predikce pro další období

Pro průměrné hrubé roční příjmy byly predikovány hodnoty ukazatele pro další tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 2),

indexu determinace, který má hodnotu 97,35 % (Příloha 3), a hodnoty MAPE ve výši 1,65 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 113\,735,7 + 11\,349,4 t - 486,3 t^2$$

Při využití uvedené funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Výsledky výpočtu jsou uvedeny v Tabulce 3 (Příloha 4, 5, 6).

Tabulka 3: Predikované hodnoty – hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	179 907,3	171 106,0	188 708,7
2017	179 100,2	166 922,0	191 278,5
2018	177 320,6	161 149,8	193 491,5

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat Českého statistického úřadu.

Pro období let 2016 – 2018 je podle bodové předpovědi možné očekávat každoroční mírné snížení průměrného hrubého ročního příjmu. Podle tempa růstu ekonomiky je však možný i mírný růst hodnot ukazatele, které by se pohybovaly v rámci mezí intervalové předpovědi.

4.1.3 Výdaje domácností

Domácnosti ze svých příjmů zajišťují chod domácnosti, plní přání a uspokojují potřeby svých členů. Sledováno bylo hrubé peněžní vydání, které zahrnuje veškeré výdaje, zahrnuté v nich nejsou jen vklady a splacené úvěry a půjčky. Vydání jsou před odvody zdravotního a sociálního pojištění a také před odvodem daně z příjmů. Vývoj hodnot ukazatele je uveden v Tabulce 4.

Podle údajů první diference rostla hrubá peněžní vydání domácností každý rok, kromě roku 2013 a 2015, kdy došlo v porovnání s předchozími roky k poklesu. Největší růst hrubého vydání byl zaznamenán do roku 2007, kdy meziroční tempo přírůstku dosahovalo až 10,77 %. Bylo to období rychlého růstu mezd, nižší daňové zátěže a nízkých

úrokových sazeb. V letech 2008 – 2012 výdaje domácností nadále rostly, ale meziroční přírůstek se pohyboval jen v rozmezí 1,17 – 2,82 %. Na uvedené zpomalení měla vliv celosvětová finanční krize, která se začala v českém prostředí postupně projevovat v letech 2008 a 2009. Došlo ke zvýšení cen potravin a energií, zvyšovaly se úrokové sazby a rostla také nezaměstnanost. V reakci na tyto změny se domácnosti chovaly úsporněji a snažily se omezovat své výdaje.

Tabulka 4: Průměrné hrubé peněžní vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Hrubé peněžní vydání	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	117 784	-	-
2006	125 605	7 821	6,64
2007	139 134	13 529	10,77
2008	143 055	3 921	2,82
2009	146 895	3 840	2,68
2010	148 629	1 734	1,18
2011	150 369	1 740	1,17
2012	152 581	2 212	1,47
2013	152 067	-514	-0,34
2014	154 969	2 902	1,91
2015	154 164	-805	-0,52

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

V dalších letech se střídal pokles a růst výše vynaložených prostředků na pořízení produktů a služeb. V roce 2013 a 2015 došlo vždy oproti předchozímu roku ke snížení hodnoty ukazatele, a to nejvýše o 0,52 %. V roce 2014 rostly meziroční výdaje o 1,91 %. Na začátku tohoto tříletého období přetrvávala nejistota na trhu práce, byl očekáván růst cen a růst sazeb daně z přidané hodnoty. Postupně rostla ekonomika, zlepšovala se situace na trhu práce a snižovaly se úrokové sazby. Domácnosti zvyšovaly svou důvěru v další pozitivní vývoj ekonomiky, zaměstnanosti a mezd a zvyšovaly proto své výdaje.

Predikce pro další období

Pro průměrné hrubé roční výdaje byly predikovány hodnoty ukazatele pro následující tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 7), indexu determinace, který je 96,68 % (Příloha 8), a hodnoty MAPE ve výši 1,35 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 110\,379,1 + 9\,768,7 t - 540,8 t^2$$

Při využití uvedené funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Zjištěné výsledky byly zaznamenány do Tabulky 5 (Příloha 9, 10, 11). Na základě hodnot bodové předpovědi lze v dalších třech letech předpokládat pokles hrubých výdajů domácností, což by bylo v souladu s predikovaným snižováním hrubého průměrného příjmu.

Tabulka 5: Predikované hodnoty – hrubé peněžní vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

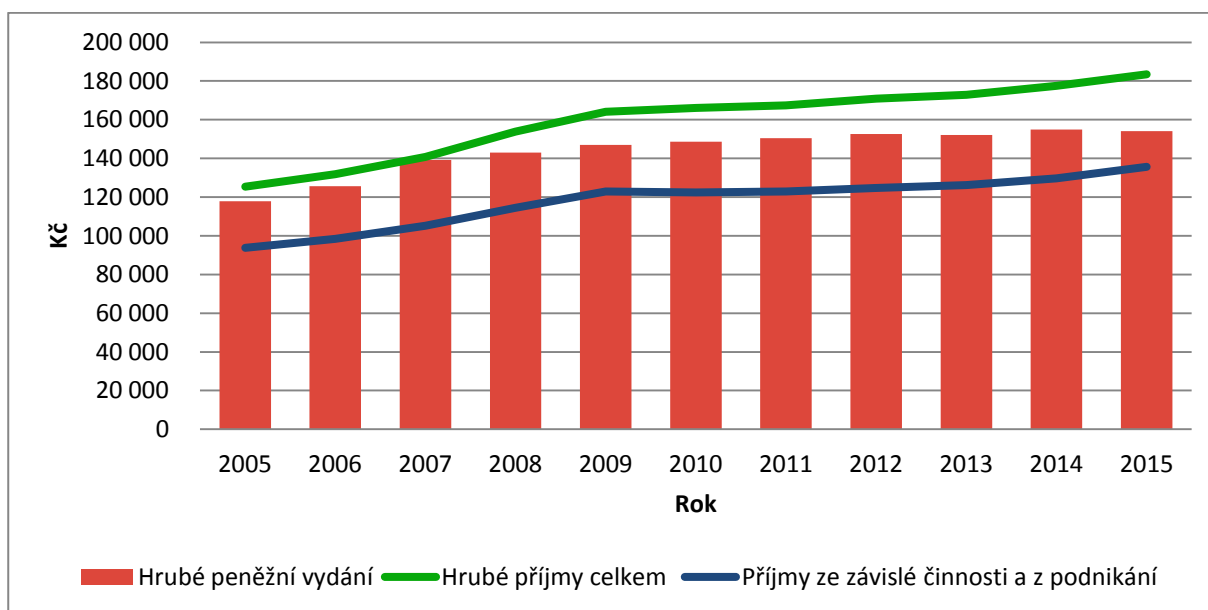
Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	149 726,1	143 445,8	156 006,5
2017	145 974,5	137 284,5	154 664,5
2018	141 141,0	129 602,0	152 680,0

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat Českého statistického úřadu.

4.1.4 Porovnání příjmů a výdajů domácností

Finanční situaci domácností je možné lépe zhodnotit porovnáním příjmů a výdajů. Celkové hrubé příjmy domácností zahrnují příjmy ze závislé činnosti, z podnikání, sociální příjmy a ostatní příjmy. Ty ve svém součtu přesahují hrubé výdaje, ale pokud by byly brány v úvahu pouze příjmy, které je schopna si domácnost zajistit vlastní pracovní činností, tedy příjmy ze závislé činnosti a z podnikání, nebyla by domácnost schopna pokrýt hrubé výdaje v plné výši. Domácnosti mohou řešit takovou situaci čerpáním ze svých úspor nebo využitím cizích peněz ve formě úvěru. Porovnání výše příjmů a výdajů je zachyceno v Grafu 3.

Graf 3: Porovnání průměrných hrubých příjmů a průměrných hrubých výdajů připadajících na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

4.1.5 Hodnocení situace domácnostmi

Jak svou situaci vnímaly v jednotlivých letech samy domácnosti, je zobrazeno v Tabulce 6. Podíl domácností, které podle svého posouzení vycházely s příjmem s obtížemi, ať už menšími či většími, neklesl za celé období pod 63,3 %. Snadno a velmi snadno s příjmem vycházelo za celé období v průměru 9,7 % domácností. Zvládnutí výdajů s dosaženými příjmy bylo tedy pro většinu domácností nesnadné. Nemuselo přitom jít o nedostatek příjmů v absolutním vyjádření. Důvodem vzniklé situace mohla být nízká míra finanční gramotnosti a neznalost správného hospodaření s penězi, kterých pak měla domácnost nedostatek.

Poslední sloupec Tabulky 6 zobrazuje podíl domácností, které by nebyly schopné čelit nečekanému výdaji, vyčíslenému např. v roce 2010 na výši 8 500 Kč. Podíl těchto domácností se pohyboval v rozmezí 37,8 – 44,1 %. Jednalo se tedy o značnou část domácností, která neměla pohotovosti prostředky na řešení nenadálých událostí, jako mohl být nákup nové pračky, lednice nebo řešení jiných neodkladných záležitostí. Takové domácnosti obvykle řeší vzniklý problém využitím úvěru. Jejich rozpočet je poté na straně výdajů navýšen o placení splátky a domácnost stále nemá prostředky na vytváření rezervy.

Další nečekaný výdaj znamená pro domácnost nutnost využít opět úvěr, domácnost se postupně ocitá v dluhové spirále a nakonec je nucena pokrýt novým úvěrem samotné splátky dřívějších úvěrů.

Tabulka 6: Subjektivní hodnocení domácností - jak vycházejí se svými příjmy [%].

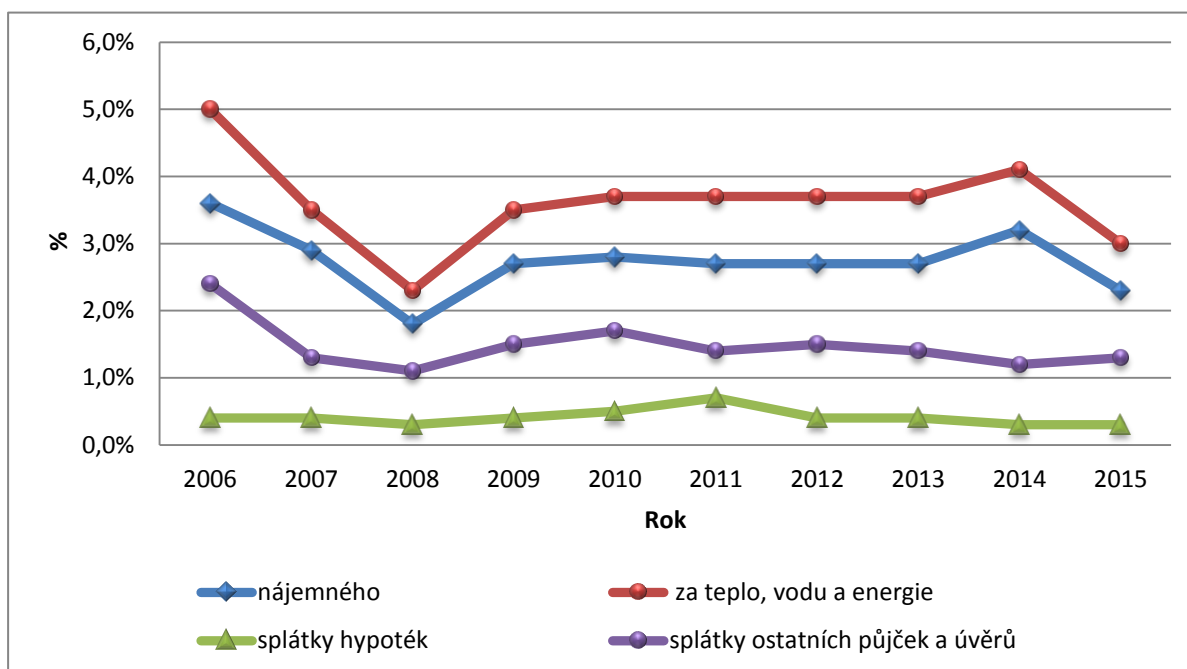
Rok	Velmi obtížně	Obtížně	S menšími obtížemi	Docela snadno	Snadno	Velmi snadno	Podíl domácností, které by nemohly zaplatit neočekávaný výdaj*
2005	10,1	19,3	37,7	22,2	9,2	1,4	44,1
2006	8,8	19,7	39,2	23,2	7,8	1,3	41,3
2007	7,5	19,3	36,5	25,5	9,8	1,4	39,8
2008	8,0	20,9	38,2	24,0	7,9	1,0	39,5
2009	7,8	20,1	36,4	24,6	10,0	1,1	39,5
2010	8,2	19,4	37,8	24,7	8,7	1,2	39,2
2011	8,6	19,4	37,9	24,8	8,2	1,1	42,0
2012	9,5	21,9	35,3	23,9	8,4	10	44,0
2013	9,2	23,0	37,0	22,2	7,5	1,1	43,2
2014	9,2	22	36,7	23,6	7,4	1,2	42,3
2015	8,1	19,1	37,2	26	7,8	1,7	37,8

* Neočekávaný výdaj byl na začátku sledovaného období ve výši 6000 Kč, postupně byl navyšován, v roce 2010 byl 8500 Kč a v roce 2015 dosáhl výše 9700 Kč.

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Domácnost vycházející s příjmy obtížně, to může pociťovat ve svém omezení nemoci si dovolit vše, co by chtěla, ale zvládá dál hradit své závazky. Podíly domácností, které přiznaly problémy s úhradou některé z důležitých položek, jsou zobrazeny v Grafu 4. Sledovány byly platby nájemného, platby za teplo, vodu a energie a splátky za hypotéky a za úvěry. Potíže s platbami v uvedených oblastech mohou být signálem, že domácnost svou finanční situaci zcela nezvládá a může se později dostat ještě do větších potíží s platbami nebo bude chtít výši svého rozpočtu doplnit úvěrem. Nejvíce potíží měly domácnosti s platbami za teplo, vodu a energii, potýkalo se s nimi nejvíce 5% domácností (Příloha 12).

Graf 4: Podíl domácností, které měly v daném roce problémy s platbou za danou položku [%].

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Dalším ukazatelem, který by mohl odhalit problémy domácností se splácením úvěrů, může být restrukturalizace půjček. Jejich přesné vyčíslení z oficiálních bankovních statistik ale není dostupné.

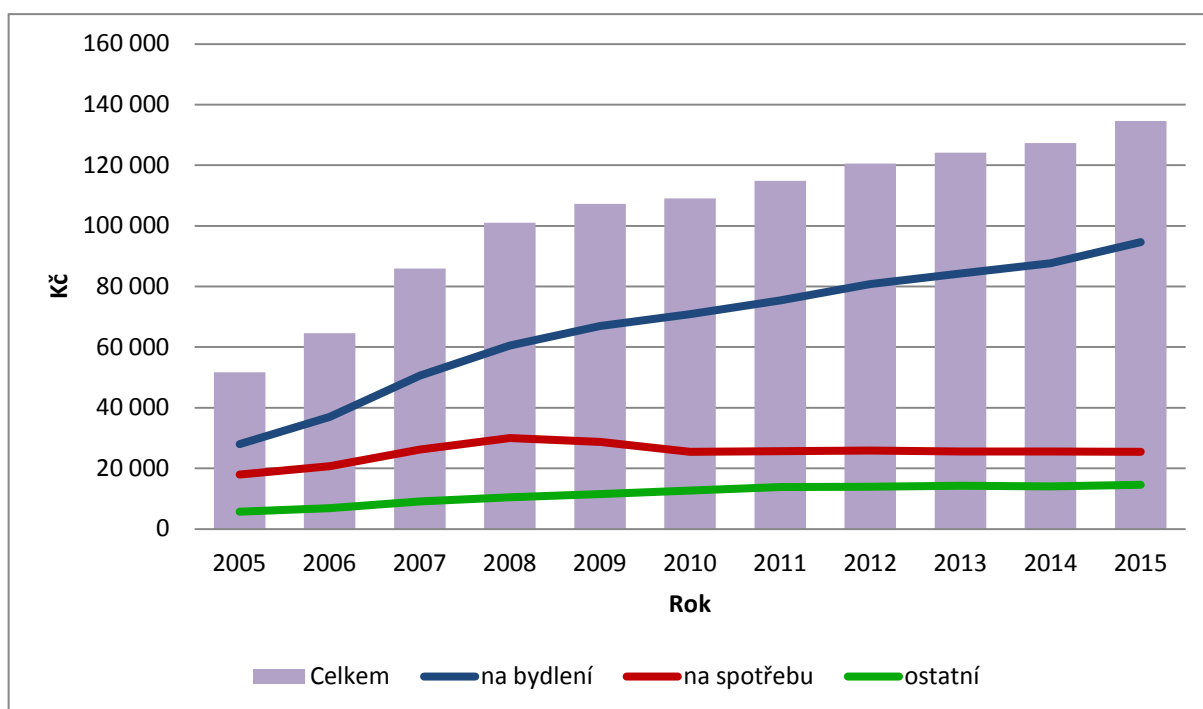
4.2 Zadluženost domácností

Předmětem zjišťování a hodnocení byly v této části práce ukazatele zadluženosti domácností. Analyzováno bylo zjiřitelné zadlužení domácností na základě údajů od bank a ostatních finančních institucí. Nelze zjistit množství úvěrů čerpaných od jiných subjektů a také nejsou evidované půjčky v rodině a mezi přáteli.

4.2.1 Celková zadluženost domácností

Celková zadluženost domácností se ve sledovaném období každoročně zvyšovala. V Grafu 5 je zobrazen vývoj výše úvěrů připadající na 1 člena domácnosti.

Graf 5: Celkové a dílčí zadlužení u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Třebaže celkové zadlužení rostlo, při bližším pohledu je možné sledovat změny v účelu využití úvěrů i měnící se tempo tohoto růstu. Ve skladbě zadluženosti silně převažovaly úvěry na bydlení, což svědčí o tendenci českých domácností ke vhodně využitým půjčkám.

Na rychlém růstu zadluženosti v období do roku 2008 působily příznivě všechny faktory, a to růst hrubé průměrné mzdy, vysoká zaměstnanost, rostoucí inflace a příznivé úrokové sazby. Nelze předpokládat, že pozitivní spolupůsobení všech uvedených faktorů, se bude v dalších letech snadno opakovat. Vyčíslené hodnoty a vývoj celkové zadluženosti připadající na 1 člena domácnosti byly zaznamenány do Tabulky 7. Meziroční tempo přírůstku celkové zadluženosti dosahovalo v této době až 33,03 %. Pokles dynamiky úvěrů byl reakcí na změněné podmínky a jednalo se vlastně o návrat k hodnotám běžného stavu. V letech 2010 - 2015 se celková zadluženost meziročně zvyšovala o 1,67 – 5,75 %.

Tabulka 7: Celková zadluženost domácností připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Celková zadluženost	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	51 706	-	-
2006	64 577	12 871	24,89
2007	85 908	21 331	33,03
2008	100 971	15 064	17,53
2009	107 288	6 316	6,26
2010	109 082	1 794	1,67
2011	114 840	5 758	5,28
2012	120 557	5 717	4,98
2013	124 160	3 603	2,99
2014	127 312	3 152	2,54
2015	134 630	7 318	5,75

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Predikce pro další období

Pro celkové zadlužení domácností byly predikovány hodnoty ukazatele pro následující tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 13), indexu determinace, který má hodnotu 97,42 % (Příloha 14) a hodnoty MAPE ve výši 3,88 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 37\,926,56 + 17\,068,74 t - 795,85 t^2$$

Při využití dané funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Výsledné hodnoty jsou uvedeny v Tabulce 8 (Příloha 15, 16, 17). Na základě hodnot bodové předpovědi je možné v dalších třech letech předpokládat u domácností pokles celkového zadlužení připadajícího na 1 člena domácnosti. Vzhledem k dosavadnímu trvale rostoucímu vývoji ukazatele je možné předpokládat, že při pozitivním působení okolních faktorů by se hodnoty ukazatele mohly zvyšovat a jejich výše by se pohybovala v rámci intervalové předpovědi.

Tabulka 8: Predikované hodnoty – celková zadluženost domácností připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

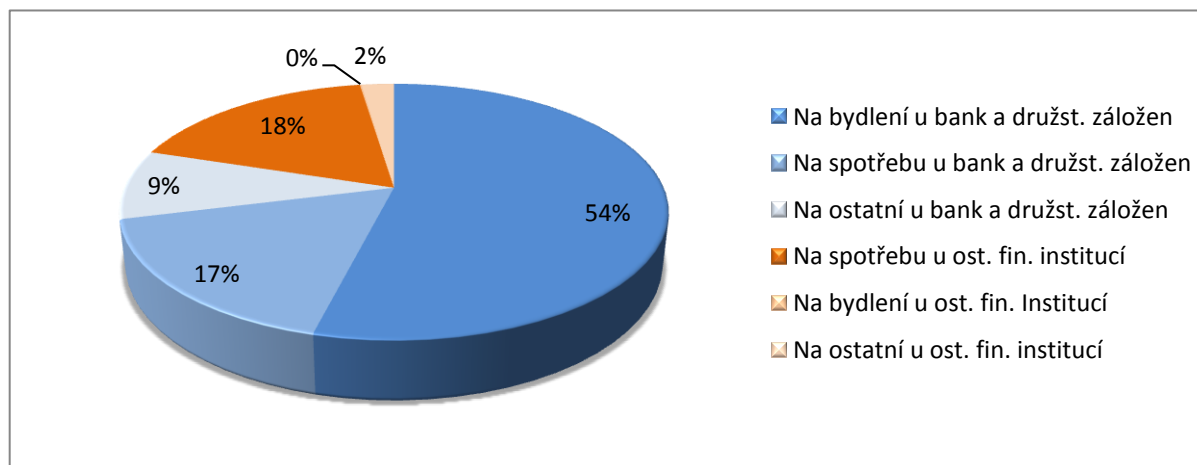
Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	128 149,0	116 159,0	140 139,0
2017	125 322,0	108 732,0	141 912,0
2018	120 903,0	98 874,0	142 932,0

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat České národní banky.

4.2.2 Zadluženost podle institucí

Domácnosti mohly čerpat úvěry od různých subjektů. Je možné pozorovat změny v poměru využití úvěrů od bank a družstevních záložen a úvěrů od ostatních finančních institucí a také změny ve využití úvěrů podle účelu. Pro srovnání byl vybrán první a poslední rok sledovaného období, podíly využití úvěrů podle institucí i účelu jsou zobrazeny v Grafu 6 a Grafu 7.

Graf 6: Struktura zadluženosti domácností podle institucí a podle účelu za rok 2005 [%].

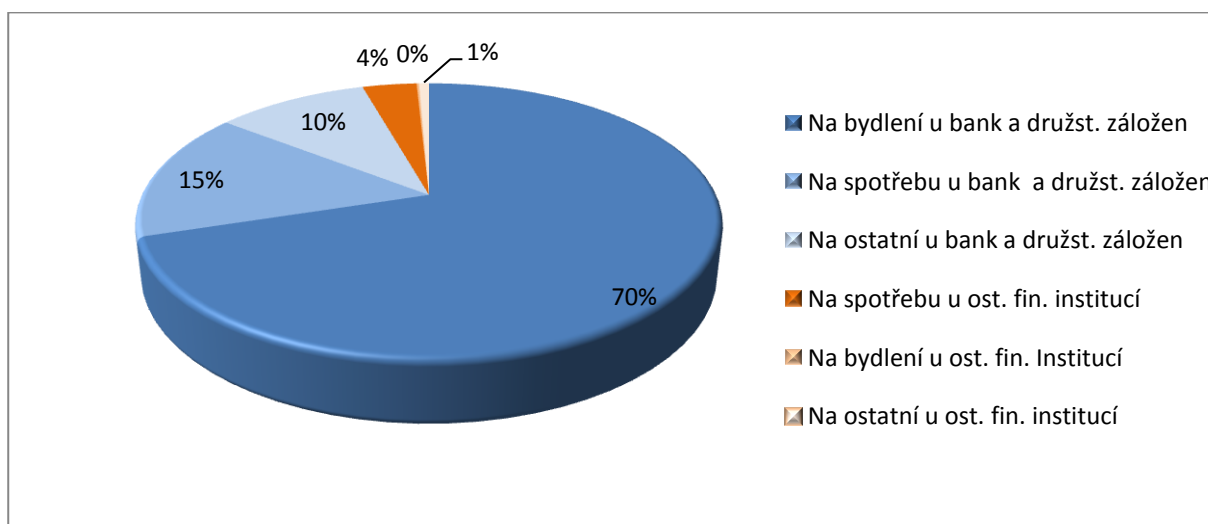
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

V roce 2005 byl podíl úvěrů čerpaný domácnostmi na bydlení od bank a družstevních záložen ve výši 54 % z celku, podíl úvěrů na spotřebu 17 % a na ostatní účely 9 %. U ostatních finančních institucí čerpaly domácnosti především úvěry

na spotřebu, jejich podíl z celkového objemu úvěrů byl 18 %, což je o trochu více než domácnosti čerpaly na spotřebu od bank a družstevních záložen.

V kategorii ostatních finančních institucí jsou zahrnuty mimo jiné splátkové společnosti, u kterých domácnosti čerpaly úvěry na vybavení svého bydlení, jejich vyšší podíl tedy souvisel s vysokým objemem hypoték. Po finanční krizi byly obezřetnější v poskytování úvěrů nejen banky, ale i ostatní finanční instituce, které velkou část žadatelů o úvěr odmítly. Na straně domácností docházelo k menšímu využívání úvěrů na spotřebu, a pokud se již pro něj domácnosti rozhodly, obrátily se převážně na banky než na ostatní finanční instituce poskytující úvěry.

Graf 7: Struktura zadluženosti domácností podle účelu a podle institucí za rok 2015 [%].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

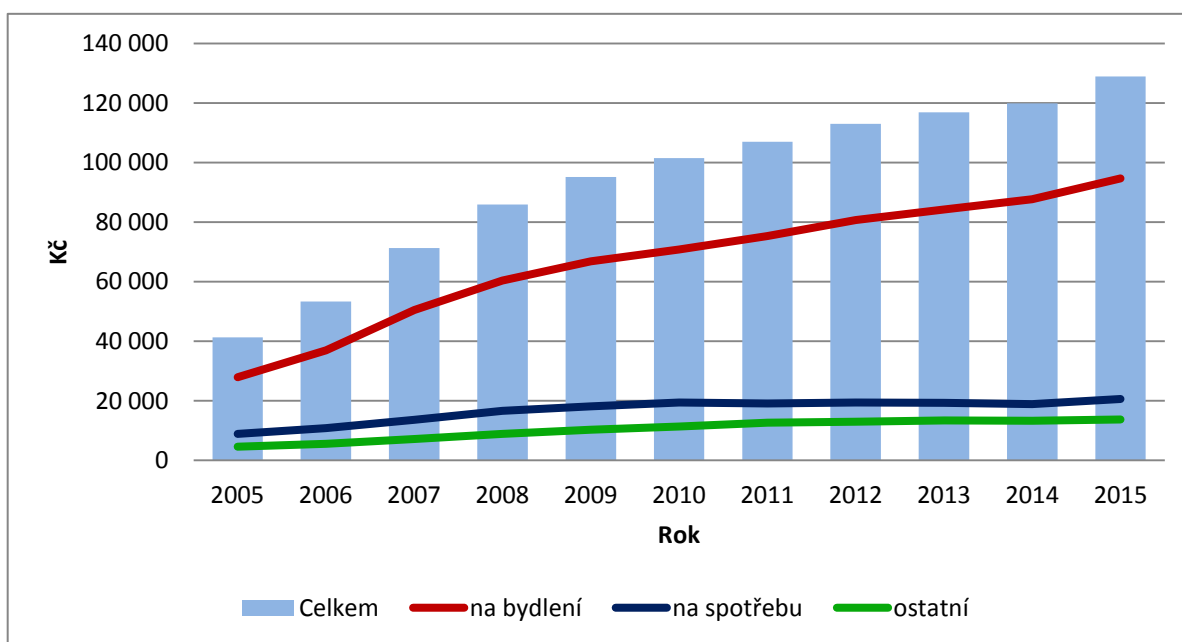
V roce 2015 byla největší část, a to 70 % úvěrů, čerpána u bank a družstevních záložen a byla využita na potřeby bydlení. U bank domácnosti čerpaly i dalších 25 % z celkového objemu úvěrů, které využily na spotřebu a ostatní potřeby. Na ostatní finanční instituce připadl v daném roce podíl pouze 5 % z celkového objemu úvěrů. Důvěra domácností v banky silně převažovala nad ostatními finančními institucemi. Výrazný podíl bank a družstevních záložen na celkové zadluženosti domácností je pozitivní, jelikož

banky poskytují klientům úvěry se solidními podmínkami a jednají s nimi na dobré úrovni v době sjednávání úvěru i v případě potíží se splácením.

4.3 Zadluženost u bank a družstevních záložen

V následující části byly analyzovány úvěry čerpané domácnostmi od bank a družstevních záložen. Důvodem podrobnějšího rozboru byl velký podíl úvěrů od těchto institucí na celkovém zadlužení domácností a také možnost zjištění detailnějších charakteristik za tuto oblast.

Graf 8: Zadluženost domácností u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Celkové zadlužení domácností u bank a družstevních záložen ve sledovaném období rok od roku rostlo, průběh je zobrazen v Grafu 8. Při pohledu na graf je patrné postupné zpomalování tempa růstu, opětovně výraznější zvýšení nastalo až v roce 2015. Objem úvěrů na bydlení z hlediska struktury v každém roce převyšoval nad objemem úvěrů na spotřebu a ostatní účely minimálně o dvojnásobek. Změny ve využívání úvěrů pro jednotlivé účely podrobněji vysvětlují následující podkapitoly.

4.3.1 Hypotéky a úvěry na bydlení

Stálý rostoucí trend si v celém období udržely hypotéky a úvěry na bydlení. Vývoj hodnot ukazatele byl zaznamenán do Tabulky 9. Do roku 2007 rostly meziroční hodnoty tohoto ukazatele v rozmezí 32,05 – 37,06 %. Od poloviny roku 2004 se ustálily ceny nemovitostí, což v roce 2005 přispělo k růstu objemu hypoték a úvěrů na bydlení. Dalším příznivě působícím faktorem byly nízké úrokové sazby, růst inflace a vysoký ekonomický růst.

Tabulka 9: Výše hypoték a úvěrů na bydlení u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Hypotéky a úvěry na bydlení (Kč)	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	27 707,65	-	-
2006	36 586,98	8 879,33	32,05
2007	50 145,60	13 558,62	37,06
2008	59 889,00	9 743,40	19,43
2009	66 230,36	6 341,36	10,59
2010	69 908,28	3 677,91	5,55
2011	73 947,54	4 039,26	5,78
2012	78 662,60	4 715,06	6,38
2013	82 582,54	3 919,94	4,98
2014	87 117,42	4 534,88	5,49
2015	94 019,88	6 902,46	7,92

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

V roce 2007 došlo k dalšímu výraznému růstu hypoték a úvěrů na bydlení, které bylo kromě již jmenovaných faktorů velmi ovlivněno očekávaným zvýšením sazby daně z přidané hodnoty na stavební práce související s bydlením z 5 % na 19 %. Dále k růstu objemu hypoték a úvěrů na bydlení v období do roku 2007 přispěly demografické charakteristiky, především vysoký počet obyvatel ve věku mezi 25 – 40 let, kteří si pořizovali vlastní bydlení, na realitní trh v tu dobu poprvé přicházela početná generace narozená v 70. letech. Další významný vliv měla postupná změna životního stylu, jako je zakládání jednočlenných domácností a zvyšující se rozvodovost.

Od roku 2008 pokračoval růst hypoték a úvěrů na bydlení v mnohem pomalejším tempu, meziroční přírůstek sledovaného ukazatele v letech 2008 - 2009 skokově klesal a poté se až do konce roku 2015 držel v rozmezí 4,98 – 7,92 %. Projevila se snížená poptávka domácností po bydlení vlivem zvýšené sazby daně z přidané hodnoty na stavební práce, dále se projevil vliv růstu úrokových sazeb, nižší růst příjmů a zejména zpřísnění úvěrových podmínek ze strany bank. V roce 2009 zasáhla český realitní trh globální finanční krize, výsledkem bylo snížení poptávky po nemovitostech vlivem celkového hospodářského vývoje a rostoucí míry nezaměstnanosti. Hypotéky byly pro domácnosti v tomto období hůře dostupné, jelikož banky dbaly zvýšené opatrnosti při jejich poskytování. Některé domácnosti koupi vlastního bydlení odkládaly z důvodu očekávaného cenového poklesu nemovitostí. Oživení na trhu hypoték a úvěrů na bydlení nepřineslo ani postupné snižování úrokových sazeb těchto produktů.

Zlepšení situace nastalo v roce 2011, ve kterém domácnosti více využívaly úvěrů k pořízení vlastního bydlení z důvodu dalšího plánovaného zvýšení sazby daně z přidané hodnoty na stavební práce od roku 2012 a z důvodu předpokládaného budoucího růstu úrokových sazeb. Většímu zvýšení objemu hypoték a úvěrů na bydlení bránil nadále slabý trh práce. V roce 2012 došlo ke značnému uvolnění podmínek bank při schvalování úvěrů a domácnosti tyto úvěry využily ještě více než v předchozím roce. Od roku 2014 se pomalu projevovala stabilizace cen nemovitostí, vyšší dostupnost hypoték a postupné zlepšení situace na trhu práce a také pokračující snižování úrokových sazeb, které se dostaly na minimum. V posledním roce sledovaného období se projevovala rostoucí důvěra domácností v budoucí vývoj ekonomiky a zaměstnanosti a meziroční nárůst výše objemu hypoték a úvěrů na bydlení dosáhl zmíněné hodnoty 7,92 %.

Predikce pro další období

Pro výši hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti čerpané u bank a družstevních záložen byly predikovány hodnoty ukazatele pro následující tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 18), indexu determinace, který má hodnotu 98,64 % (Příloha 19) a hodnoty MAPE ve výši 3,09 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 18\,380,2 + 11\,134,97t - 4\,15,6 t^2$$

Při využití vybrané funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Výsledné hodnoty jsou uvedeny v Tabulce 10 (Příloha 20, 21, 22). Bodová předpověď predikuje růst výše hypoték a úvěrů na bydlení připadajících na 1 člena domácnosti v dalších dvou letech, ve třetím roce podle ní dojde k mírnému poklesu.

Tabulka 10: Predikované hodnoty – výše hypoték a úvěrů na bydlení u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

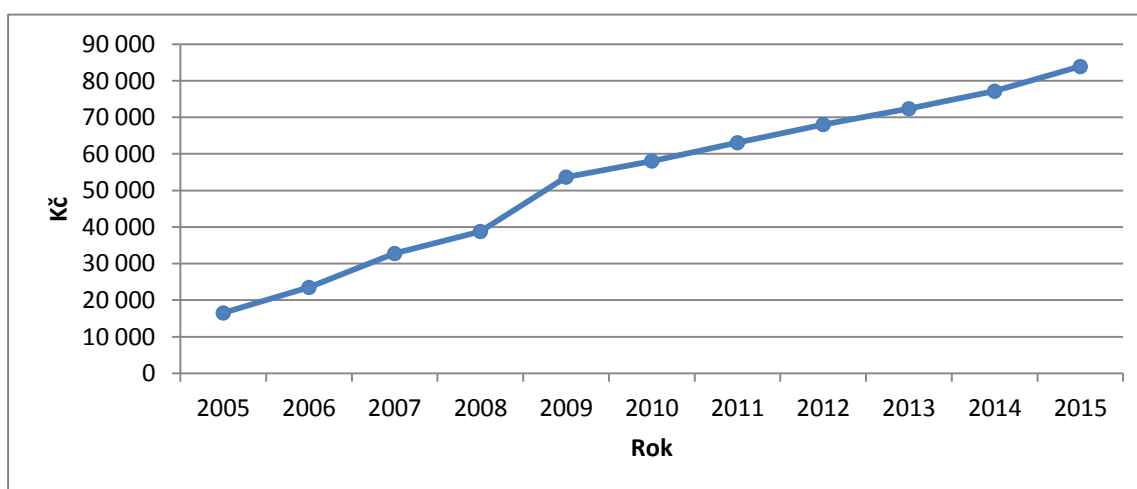
Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	92 153,8	85 261,5	99 046,1
2017	92 898,8	83 362,1	102 435,6
2018	92 812,7	80 149,3	105 476,0

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat České národní banky.

Hypotéky

Zájem o hypotéky jevíly domácnosti po celou dobu sledovaného období, jak je zobrazeno v Grafu 9. Banky byly po finanční krizi opatrnější v hodnocení bonity klientů, nicméně trh s hypotékami je pro ně velmi zajímavý. Řada bank proto nastavovala lepší podmínky pro domácnosti, zejména co se týkalo snižování vstupních poplatků, spojených s vyřízením hypotéky nebo zajištěním odhadu nemovitosti.

Graf 9: Výše hypoték připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

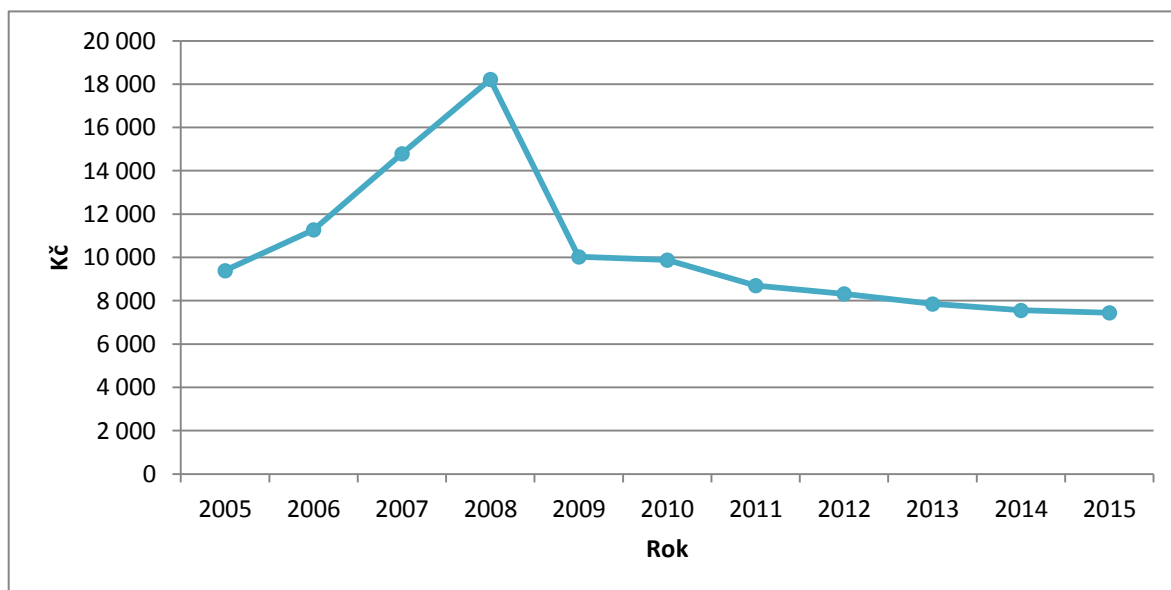
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Banky také zjednodušovaly svůj systém pro schvalování hypoték a udělovaly je i na menší částky. Hypotéka je z důvodu nižší úrokové sazby výhodnější a z hlediska podmínek splácení flexibilnější více než jiné úvěry na bydlení.

Úvěry ze stavebního spoření

Úvěr ze stavebního spoření byl u domácností více vyhledávaný do roku 2008, následně zájem o tento typ úvěrů upadal, jak je doloženo v Grafu 10. Podmínky pro získání úvěru ze stavebního spoření nebyly z pohledu méně bonitních klientů tolik přísné v porovnání s podmínkami hypoték. K menšímu využívání úvěrů ze stavebního spoření po roce 2008 došlo vlivem přísnějšího posuzování bonity žadatelů o úvěr. Dalším důvodem ke snižování zájmu o tento typ produktu byla probíhající diskuse o další podobě stavebního spoření, konkrétně se jednalo o nabídku produktu i pro obchodní banky, snižování státního příspěvku nebo zpřísnování podmínek pro jeho získání či následné vyplacení, což u domácností vyvolávalo nejistotu a vedlo k postupnému odklonu od tohoto typu úvěrování. Navíc v případě, že domácnost neměla naspořené žádné prostředky, musela nejprve využít překlenovací úvěr ze stavebního spoření, který svým systémem splácení úroků celý úvěr více prodražil.

Graf 10: Výše úvěrů ze stavebního spoření připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

4.3.2 Úvěry na spotřebu

S pomocí úvěrů na spotřebu si domácnosti pořizovaly věci krátkodobé i dlouhodobé spotřeby, anebo prostředky využily na vylepšení rodinného rozpočtu. Úvěr na spotřebu je pro domácnost pouze nákladem, proto je pozitivní, že tyto úvěry tvoří malou část z celkové zadluženosti domácností.

Výše úvěrů na spotřebu měla na začátku sledovaného období rostoucí trend a v roce 2007 dosáhl meziroční přírůstek hodnot 22,12 – 25,57 %, vývoj ukazatele je uveden v Tabulce 11. Zvyšování spotřebitelských úvěrů bylo podporováno nízkou úrokovou sazbou, růstem hrubého disponibilního důchodu a vysokým ekonomickým růstem. Vysoké tempo přírůstku spotřebitelských úvěrů bylo spojeno také s vysokým objemem hypoték a s vysokými výdaji domácností na předměty dlouhodobé spotřeby. Domácnosti si do zakoupeného či zrekonstruovaného vlastního bydlení pořizovaly formou spotřebitelského úvěru vybavení. V roce 2008 došlo ke zmírnění růstu výše úvěrů na spotřebu a tempo meziročního přírůstku bylo 22,12 %.

Tabulka 11: Výše úvěrů na spotřebu u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Úvěry na spotřebu	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	8 797	-	-
2006	10 763	1 966	22,35
2007	13 515	2 752	25,57
2008	16 504	2 989	22,12
2009	17 962	1 458	8,83
2010	19 126	1 164	6,48
2011	18 762	-364	-1,90
2012	18 906	144	0,77
2013	18 930	24	0,13
2014	18 803	-128	-0,67
2015	20 459	1 656	8,81

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Ještě více pomalejší růst meziročního tempa přírůstku úvěrů na spotřebu byl v letech 2009 a 2010. Bylo to období, ve kterém úrokové sazby u spotřebitelských úvěrů rostly, jelikož banky stále vnímaly riziko možného nesplácení úvěru domácnostmi jako velmi vysoké.

V roce 2011 došlo k poklesu tempo meziročního přírůstku úvěrů na spotřebu o 1,90 %, v letech 2012 – 2013 rostla meziroční hodnota ukazatele jen velmi mírně, v roce 2014 došlo opět k mírnému meziročnímu poklesu a výraznější meziroční růst o 8,81 % přinesl až rok 2015. Využívání úvěrů na spotřebu není příliš výhodné a po zhoršení ekonomické situace domácnosti více zvažovaly své výdaje. Přesto se na vlivu snížení objemu spotřebitelských úvěrů podílely spíše banky svým přístupem a vysokou obezřetností při hodnocení bonity žadatelů o úvěr, v tomto důsledku některé domácnosti unikaly do sfér mimo oficiální úvěrovou statistiku. Určitý vliv na snížení úvěrů na spotřebu měl i rostoucí objem hypoték v předchozích letech. Jelikož nízkopříjmové domácnosti, pokud splácely hypotéku, snížily svou spotřebu a nevyužívaly příliš spotřebitelských úvěrů. Úroková sazba u spotřebitelských úvěrů se při zohlednění budoucího klientského rizika nadále zvyšovala, důvodem byla nižší výkonnost ekonomiky a zvýšená nezaměstnanost. Od roku 2013 docházelo k poklesu úrokové sazby vlivem sílící konkurence mezi bankami, nicméně na objem využití úvěrů na spotřebu to nemělo výrazný vliv.

Predikce pro další období

Pro výši úvěrů na spotřebu připadající na 1 člena domácnosti byly predikovány hodnoty ukazatele pro následující tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 23), indexu determinace, který má hodnotu 95,39 % (Příloha 24) a hodnoty MAPE ve výši 3,55 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 5\,908 + 3125,1 t - 175,33 t^2$$

Při využití vybrané funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Výsledné hodnoty byly zaznamenány do Tabulky 12 (Příloha 25, 26, 27).

Bodová předpověď predikuje do roku 2018 klesající trend výše úvěrů na spotřebu připadající na 1 člena domácnosti, což je pozitivní, protože úvěry na spotřebu není zcela vhodné využívat.

Tabulka 12: Predikované hodnoty – výše úvěrů na spotřebu u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

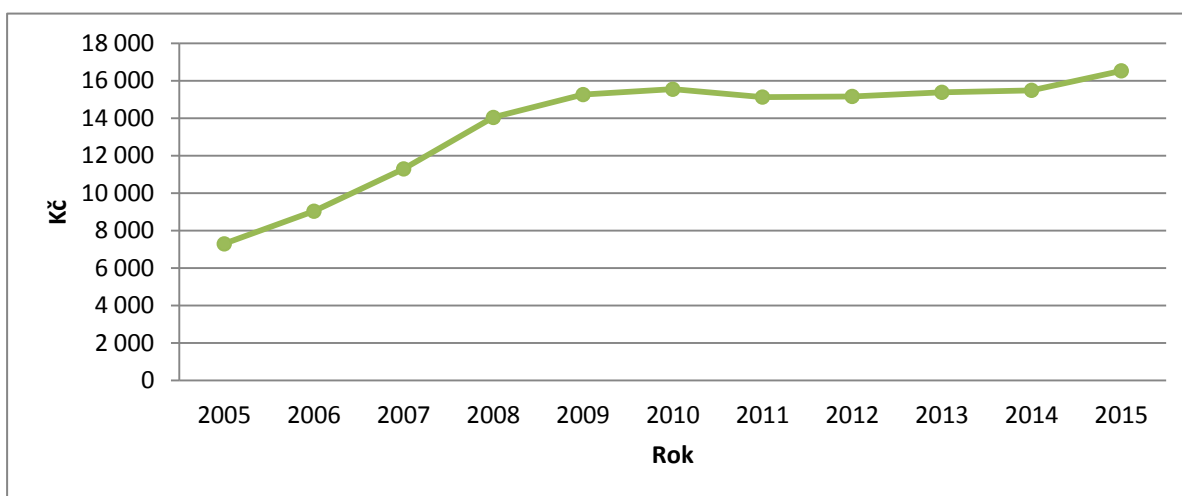
Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	18 161,2	15 823,5	20 499,0
2017	16 903,0	13 668,3	20 137,7
2018	15 294,1	10 998,9	19 589,3

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat České národní banky.

Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské úvěry tvořily největší část úvěrů na spotřebu. Vývoj ukazatele je zobrazen v Grafu 11. Do roku 2008 výše spotřebitelských úvěrů rychle rostla a z původních 7 287 Kč připadající na 1 člena domácnosti v roce 2005 (Příloha 28) se za tři roky změnila na 14 036 Kč (Příloha 28).

Graf 11: Výše spotřebitelských úvěrů u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok]

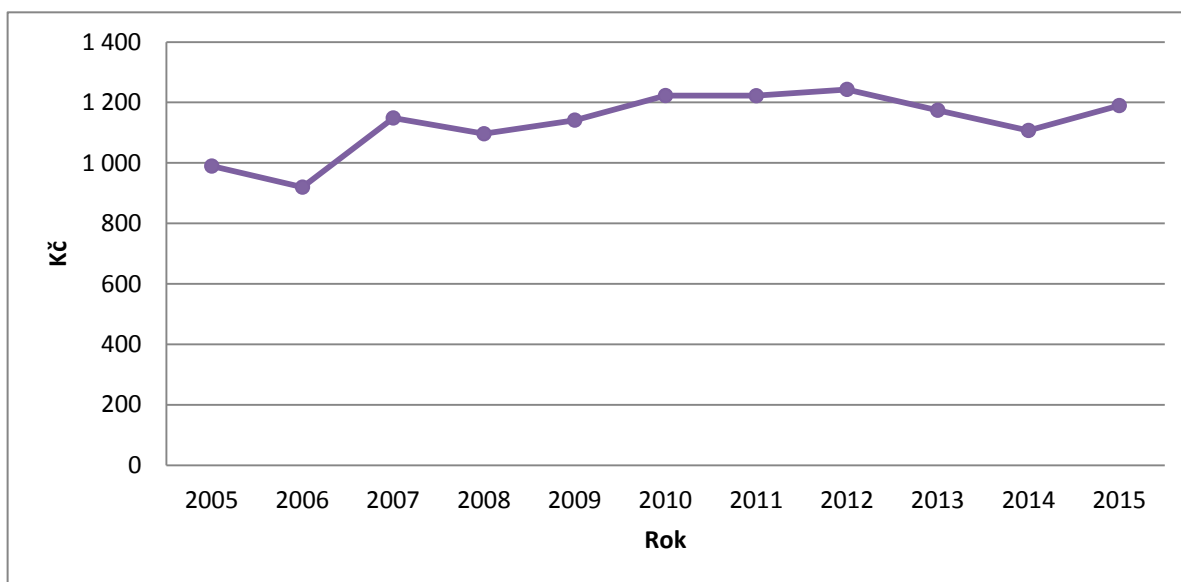
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Další růst byl pozvolný a narušil ho jen mírný pokles hodnoty v roce 2011, na konci roku 2015 byla výše spotřebitelských úvěrů 15 484 Kč na 1 člena domácnosti (Příloha 28). Průběh vývoje spotřebitelských úvěrů i odůvodnění proběhnutých změn kopíruje vývoj úvěrů na spotřebu.

Debetní zůstatky na běžných účtech

Domácnosti na svých běžných účtech využívaly možnost čerpat do mínusu. Výše vyčerpaných prostředků připadajících na 1 člena domácnosti se ve sledovaném období pohybovala v rozmezí 920 – 1 243 Kč (Příloha 28), jak je zobrazeno v Grafu 12. Domácnosti obvykle nemají prostředky na dorovnání dluhu nebo u nich také není ochota a vůle nechat prostředky, které mají k dispozici a mohou je za něco utratit, na účtu bez využití.

Graf 12: Debetní zůstatky na běžných účtech u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

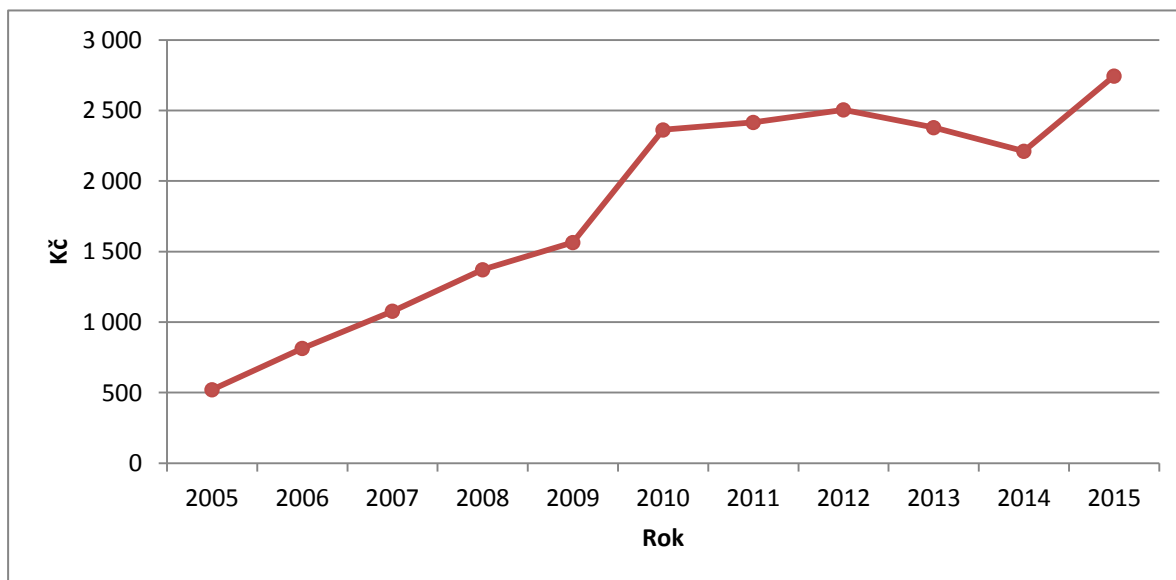

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Pohledávky z kreditních karet

Výše finančních prostředků čerpaná z kreditních karet připadající na 1 člena domácnosti se v letech 2005 – 2010 prudce zvyšovala, z 521 Kč (Příloha 28) vzrostla na 2 363 Kč (Příloha 28), poté došlo k mírnému růstu a mírnému poklesu a výraznější růst hodnoty nastal v roce 2015, kdy na 1 člena domácnosti připadala pohledávka z kreditních karet ve výši 2 744 Kč (Příloha 28), průběh vývoje ukazatele je zobrazen v Grafu 13. Na začátku sledovaného období byly kreditní karty často propagovány a nabízeny domácnostem při osobním i telefonickém kontaktu. Jejich objem se zvýšil i v době nástupu finanční krize, důvodem byl finanční limit na kartě schválený bankou již z dřívějšího období. Nyní, když se domácnost dostala do finančních nesnází a třeba by již žádný úvěr od banky nedostala, mohla provést čerpání prostředků z kreditní karty. Dalším důvodem k nadále se zvyšujícímu využívání karet byly nejrůznější partnerské programy a výhody spojené s kartou při jejím používání.

Graf 13: Výše pohledávek na kreditních kartách u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

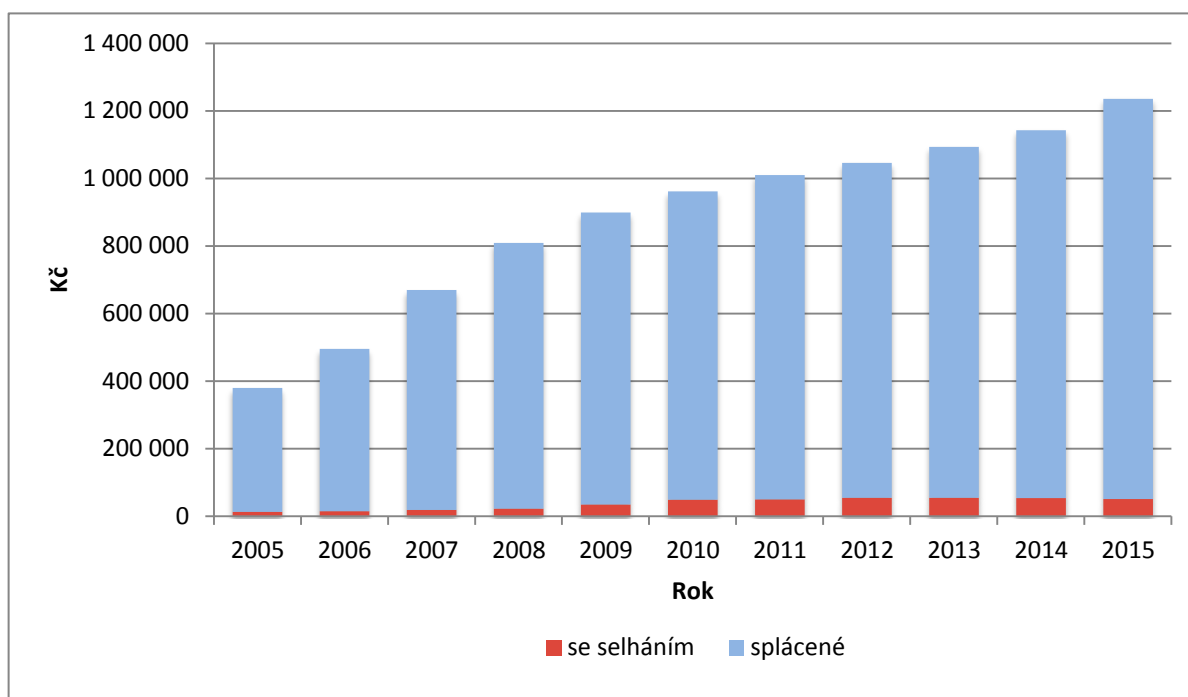
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

4.3.3 Struktura podle typu úvěrů a úvěry se selháním

V další části byla hodnocena struktura využívaných úvěrových produktů a také úvěry se selháním. Dostupná data, která jsou od bank a družstevních záložen, se v takovémto detailu týkají pouze domácností obyvatel, nejsou v nich zahrnuty domácnosti podnikatelů ani společenství vlastníků jednotek.

Každý věřitel pečlivě sleduje průběh splácení poskytnutých úvěrů. Pokud domácnost nehradí předepsané splátky, dostává se do prodlení s platbami, které může do určité doby zaplatit dodatečně s připočítanou sankcí. Jestliže je ale splátka po splatnosti více než 90 dnů, je obvykle úvěr pro banku z hlediska splacení ohrožený a banka volí další možnosti pro vymožení finančních prostředků. Výše úvěrů, které byly řádně spláceny a které se naopak ocitly v selhání, jsou zobrazeny v Grafu 14.

Graf 14 Celková výše úvěrů splácených domácnostmi a celková výše úvěrů se selháním [Kč/rok].

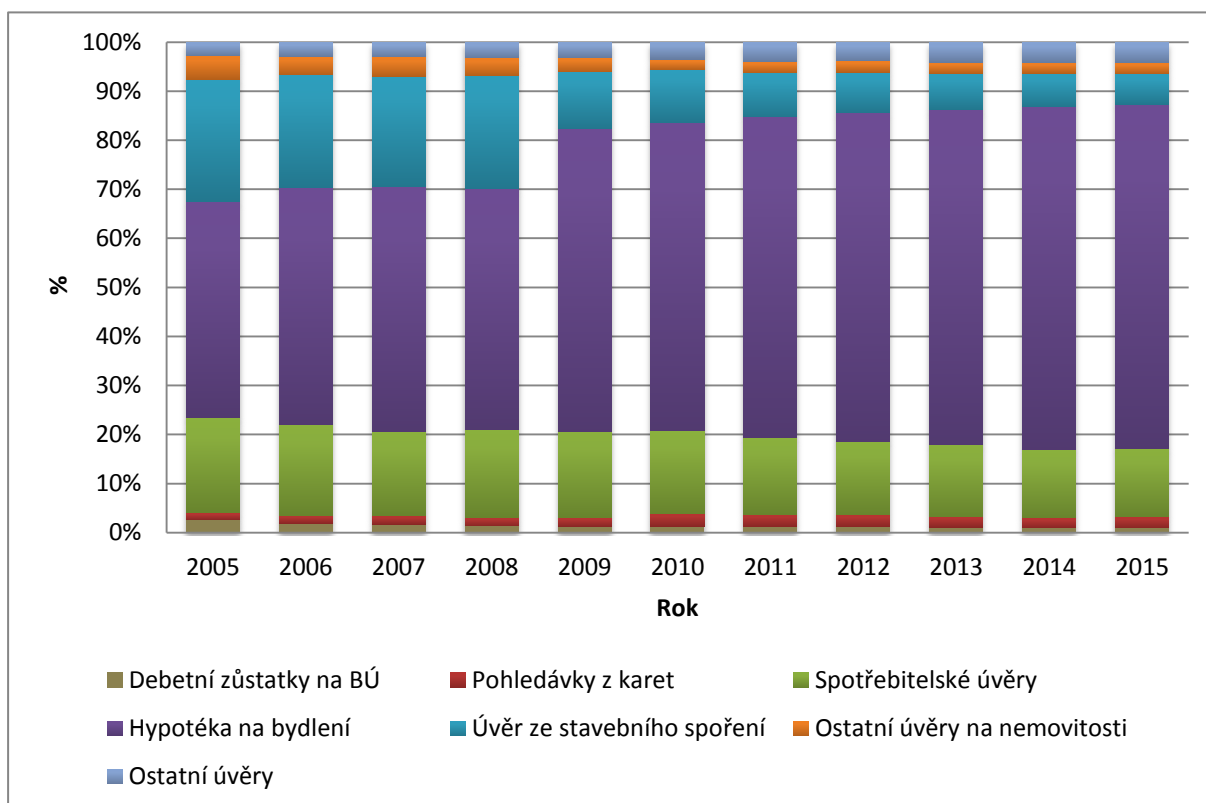
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování

Nejvíce byly v celkovém objemu úvěrů zastoupeny hypotéky, jejichž podíl se ze 43,97 % v roce 2005 (Příloha 29) změnil na 70,21 % v roce 2015 (Příloha 29).

Pohledávky z kreditních karet měly za stejné období vzestup svého podílu o 0,91 p.b. (Příloha 29) a zastoupení úvěrů na ostatní účely zvýšil svůj podíl o 1,44 p.b. (Příloha 29). Všechny ostatní typy úvěrů zaznamenaly po uplynutí desetiletého období úbytek svého podílu, debetní zůstatky na běžných účtech měly podíl snížený o 1,64 p.b. (Příloha 29), podíl spotřebitelských úvěrů se snížil o 5,58 p.b. (Příloha 29), podíl úvěrů ze stavebního spoření klesl o 18,78 p.b. (Příloha 29) a podíl ostatních úvěrů na nemovitosti byl na konci sledovaného období menší o 2,58 p.b. (Příloha 29) Postupný průběh změn je zobrazen v Grafu 15.

V absolutním vyjádření hodnot jednotlivých ukazatelů byl zaznamenán růst objemu u všech typů úvěrových produktů kromě úvěrů ze stavebního spoření, vlivem výrazného růstu hypoték si však ostatní úvěrové produkty neudržely svoje podílové zastoupení.

Graf 15: Struktura úvěrů čerpaných domácnostmi od bank a družstevních záložen [%].

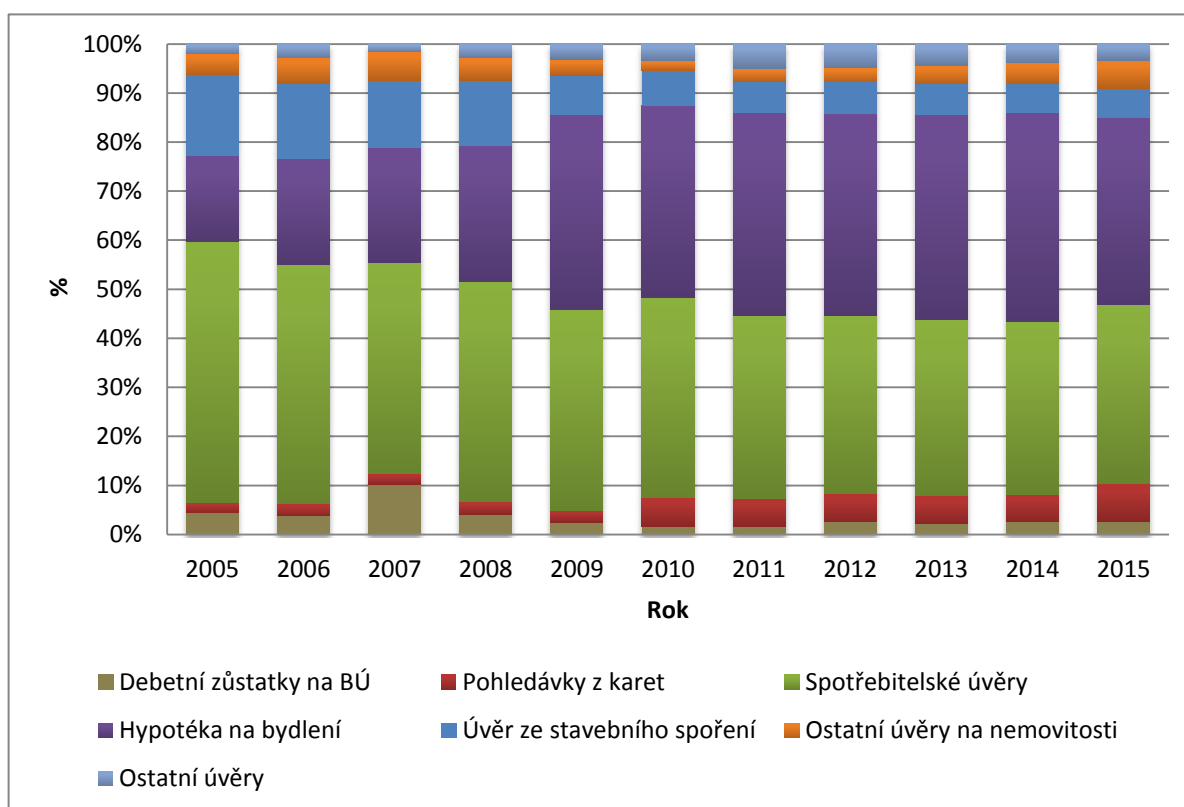

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

V objemu úvěrů se selháním byly nejvíce zastoupeny spotřebitelské úvěry a hypotéky. V roce 2005 tvořily spotřebitelské úvěry 53,09 % (Příloha 30), do roku 2015 se jejich podíl snížil na 36,55 % (Příloha 30). Hypotéky, které původně tvořily jen 17,64 % (Příloha 30), se na konci sledovaného období dostaly svým podílem do popředí a tvořily 37,94 % (Příloha 30) z celkového objemu úvěrů se selháním. Spotřebitelské úvěry, které v celkové struktuře zaujímaly v porovnání s hypotékami daleko menší podíl, se v oblasti úvěrů se selháním svým podílem s hypotékami tedy vyrovnaly.

Ke snížení podílu na celkovém objemu úvěrů se selháním došlo u debetních zůstatků na běžných účtech o 1,72 p.b. (Příloha 30) a u úvěrů ze stavebního spoření o 10,32 p.b. (Příloha 30) Po desetiletém období měly vyšší podíl pohledávky z kreditních karet o 5,48 p.b. (Příloha 30), ostatní úvěry na nemovitosti o 1,41 p.b. (Příloha 30) a ostatní úvěry o 1,40 p.b. (Příloha 30) Průběh struktury úvěrů se selháním v jednotlivých letech je zobrazen v Grafu 16.

Graf 16: Struktura úvěrů se selháním čerpaných domácnostmi u bank a družstevních záložen [%].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

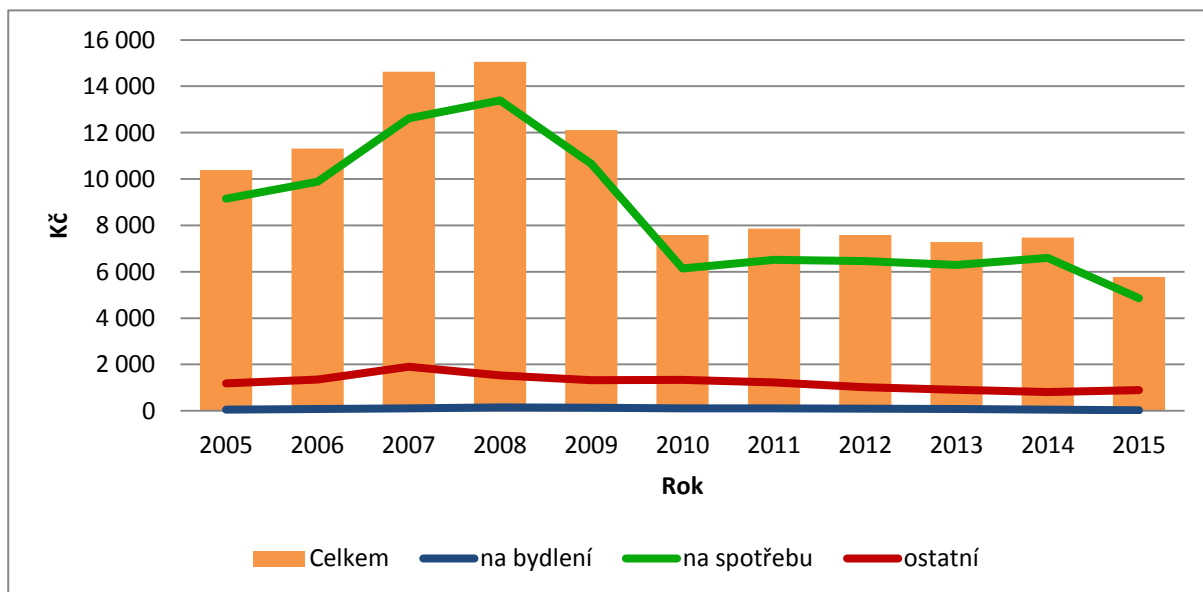
V absolutním vyjádření došlo k navýšení objemů úvěrů se selháním u všech typů úvěrů, u některých ale rychlejším tempem, což se projevilo jejich vyšším podílem na celkovém objemu úvěrů.

4.4 Zadluženost u ostatních finančních institucí

U ostatních finančních institucí tvořily významný podíl úvěry na spotřebu, které měly až osmkrát větší převahu nad úvěry na bydlení a na ostatní účely. Domácnosti od těchto institucí velmi často využívaly úvěry na nákupy spotřebního zboží na splátky. Vývoj objemu úvěrů čerpaných od ostatních finančních institucí je zobrazen v Grafu 17.

V prvních letech sledovaného období se projevoval rostoucí trend ve využívání spotřebitelských úvěrů od ostatních finančních institucí. V roce 2007 byl u těchto úvěrů zaznamenán nejvyšší meziroční přírůstek 29,33 %. Vývoj za jednotlivé roky je zachycen v Tabulce 13. Po roce 2008 došlo k výraznému meziročnímu poklesu hodnot ukazatele, v roce 2009 to bylo o 19,52 % a v roce 2010 o 37,35 %.

Graf 17: Výše úvěrů domácností u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Další rok následoval mírný vzestup, v porovnání s předchozím rokem o 3,58 %, ale roky 2012 – 2013 přinesly další meziroční pokles o 3,64 - 3,93 %, v roce 2014 došlo k mírnému růstu a rok 2015 přinesl výrazný meziroční pokles o 22,73 %. Projevilo se působení zejména negativního vývoje české ekonomiky, domácnosti omezily využívání půjček od nebankovních věřitelů, ale více se na tomto stavu podílel přístup institucí a jejich odmítání žádostí, u kterých nebyla uspokojivě vyhodnocena bonita žadatelů.

Úvěry na bydlení byly od ostatních finančních institucí využívány domácnostmi velmi málo, jejich výše se během celého období pohybovala v rozmezí 21 – 146 Kč na 1 člena domácnosti (Příloha 31).

Tabulka 13: Vývoj ukazatele zadluženost domácností u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

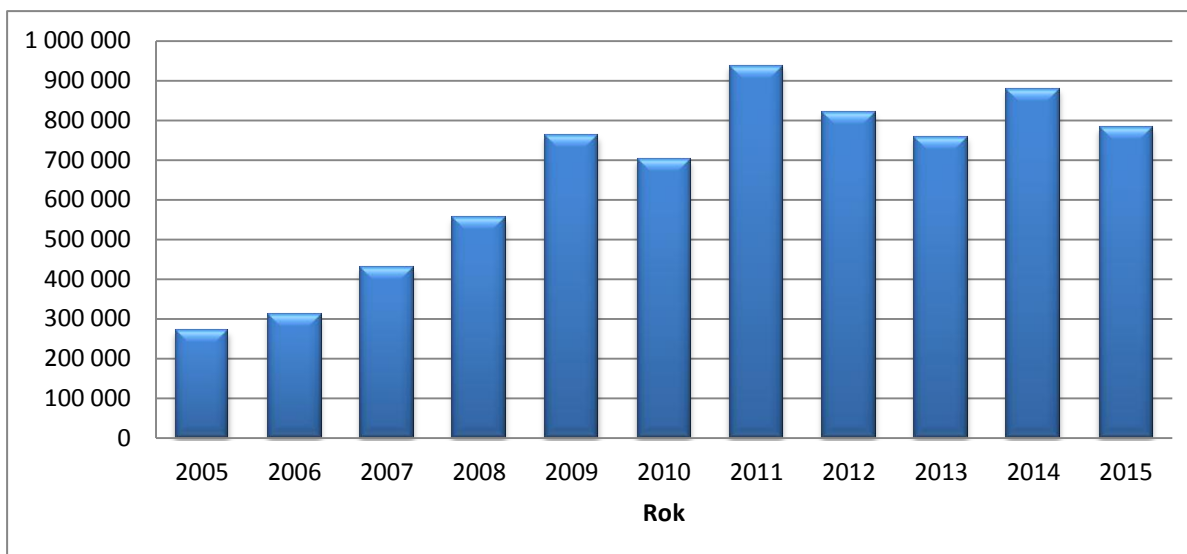
Rok	Zadluženost u ostatních finančních institucí	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	10 388	-	-
2006	11 311	923	8,89
2007	14 629	3 318	29,33
2008	15 058	429	2,93
2009	12 118	-2 940	-19,52
2010	7 592	-4 526	-37,35
2011	7 864	272	3,58
2012	7 578	-286	-3,64
2013	7 280	-298	-3,93
2014	7 470	190	2,61
2015	5 772	-1 698	-22,73

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

4.5 Exekuce

Pokud domácnost, přesněji některý její člen, není schopen hradit své závazky, může jeho věřitel podat návrh na exekuci. Vývoj počtu exekucí v České republice je uveden v Grafu 18.

Graf 18: Celkový počet nařízených exekucí.

Zdroj: Exekutorská komora České republiky, vlastní zpracování.

Vývoj počtu nařízených exekucí je uveden v Tabulce 14. V letech 2005 – 2009 byla tendence ukazatele počtu nařízených exekucí rostoucí, meziroční tempo přírůstku se pohybovalo v rozmezí 14,41 – 38,24 %. Přitom nepřibývalo tolik osob, na které by se nové exekuce vztahovaly, ale zvyšoval se počet exekucí na jednu osobu.

Tabulka 14: Celkový počet nařízených exekucí..

Rok	Počet exekucí	První absolutní diference	Tempo přírůstku (%)
2005	270 480	-	-
2006	309 457	38 977	14,41
2007	427 800	118 343	38,24
2008	554 128	126 328	29,53
2009	760 923	206 795	37,32
2010	701 900	-59 023	-7,76
2011	936 219	234 319	33,38
2012	820 420	-115 799	-12,37
2013	758 412	-62 008	-7,56
2014	878 496	120 084	15,83
2015	782 060	-96 436	-10,98

Zdroj: Exekutorská komora České republiky, vlastní zpracování.

Rok 2011 s počtem 936 219 nařízených exekucí byl stropem tohoto ukazatele a není předpoklad, že by se v některém dalším roce tak vysoký počet znovu opakoval. Bylo totiž schváleno omezení náhrad na advokáty spojené s vymáháním dluhů, k dalšímu omezení došlo v roce 2014, kdy byly omezeny náklady na žaloby o dluhy, a to byly hlavní důvody, proč došlo vždy před platností vyhlášek ke skokovému nárůstu počtu nařízených exekucí. V roce 2011 došlo v porovnání s předchozím rokem k nárůstu hodnot ukazatele o 33,38 %, v roce 2014 o 15,83 %.

Predikce pro další období

Pro počet nařízených exekucí byly predikovány hodnoty ukazatele pro následující tři roky. Na základě bodového grafu vytvořeného z hodnot zkoumaného ukazatele (Příloha 32), indexu determinace, který má hodnotu 91,03 % (Příloha 33) a hodnoty MAPE ve výši 72,692 %, byla vybrána kvadratická trendová funkce, jejíž tvar je následující:

$$y' = 31\,185,9 + 182\,628,1 t - 10\,269,2 t^2$$

Při využití vybrané funkce byly získány predikované hodnoty s pravděpodobností 95 %. Výsledné hodnoty byly zaznamenány do Tabulky 15 (Příloha 34, 35, 36). Bodová předpověď predikuje snižování počtu nařízených exekucí v následujících třech letech.

Tabulka 15: Predikované hodnoty ukazatele počet nařízených exekucí.

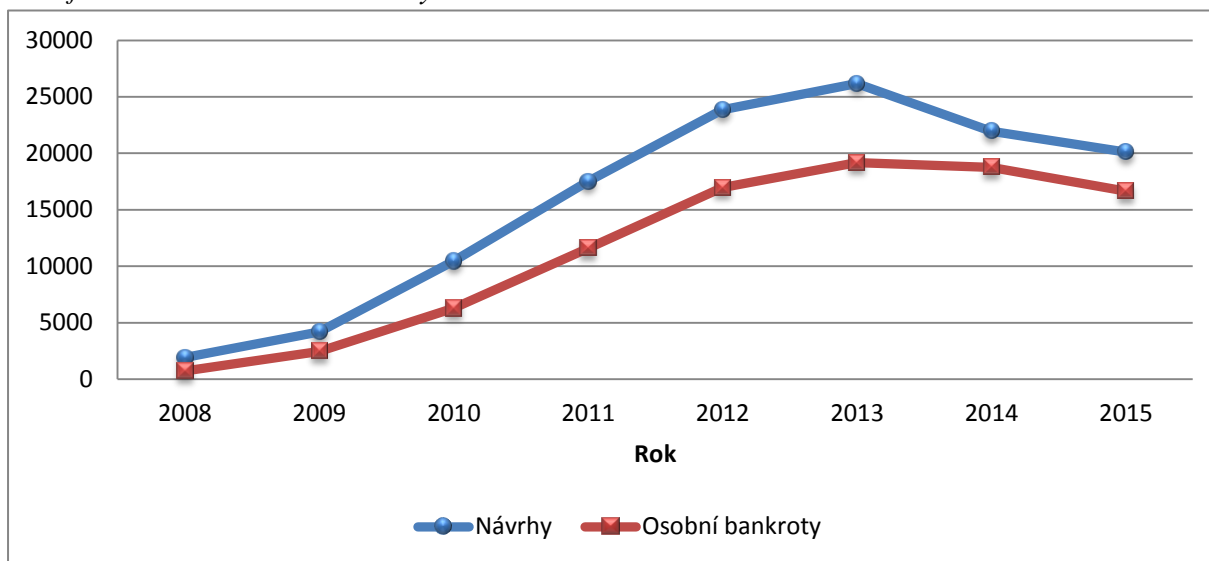
Rok	Bodová předpověď	Intervalová předpověď	
		Dolní mez	Horní mez
2016	743 961	549 581	938 341
2017	669 860	400 900	938 819
2018	575 220	218 083	932 357

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím výpočtů v programu Statistica a využitím dat Exekutorské komory České republiky.

4.6 Osobní bankrot

Možnost řešit své finanční potíže osobním bankrotem neboli oddlužením je možné v České republice od roku 2008. Vývoj počtu návrhů a počtu schválených osobních bankrotů v jednotlivých letech je zobrazen v Grafu 19.

Graf 19: Počet návrhů a schválených osobních bankrotů.

Zdroj: CRIF – Czech Credit Bureau, vlastní zpracování.

Od začátku platnosti insolvenčního zákona využívalo možnost zažádat o oddlužení každoročně víc a víc dlužníků. Hned první rok bylo schváleno 731 podaných žádostí o osobní bankrot, což představovalo 38,31 % z celkového počtu žádostí, jak je uvedeno v Tabulce 16. Mnoho jich nesplňovalo formální požadavky, u jiných nebyl doložen dostatek příjmů ke splacení třetiny dluhů ve stanovené lhůtě. Od roku 2013 docházelo ke snižování počtu návrhů na osobní bankrot, důvodem k tomu byl pozitivní vývoj ekonomiky a zlepšení situace domácností. Dále byl snižující se počet návrhů ovlivněn tím, že většina dlužníků splňujících podmínky pro oddlužení již příslušné návrhy podala v předchozích letech. V roce 2015 bylo povoleno 16 655 osobních bankrotů, tento počet znamenal podíl 82,82 % z celkového počtu podaných žádostí o oddlužení.

Tabulka 16: Počet podaných návrhů na oddlužení a počet schválených návrhů.

Rok	Návrhy	Osobní bankroty	Podíl schválených žádostí (%)
2008	1 908	731	38,31
2009	4 196	2 469	58,84
2010	10 437	6 276	60,13
2011	17 501	11 589	66,22
2012	23 842	16 956	71,12
2013	26 169	19 165	73,24
2014	21 955	18 762	85,46
2015	20 109	16 655	82,82

Zdroj: CRIF – Czech Credit Bureau, vlastní zpracování

Množství schválených osobních bankrotů je nižší než množství podaných návrhů. Příčinou nevyhovění každému návrhu byly ve velké míře formální nedostatky žádostí, ale také nedostatečné finance k úhradě třetiny dluhů ve stanovené lhůtě.

5. Zhodnocení výsledků a doporučení

V teoretické části diplomové práce byla uvedena charakteristika domácností a vysvětleny jejich potřeby i historický vývoj spotřeby na území České republiky. Dále byly uvedeny faktory motivující domácnosti k nadměrné spotřebě, které je následně vedou i k zadlužování. Dílčím cílem práce bylo zhodnotit vývoj výše příjmů a výdajů domácností, dále celkovou zadluženost domácností a zadluženost u odlišných poskytovatelů úvěrů, způsob využití čerpaných finančních prostředků a vývoj počtu exekucí a osobních bankrotů.

Ohledně sledovaných ukazatelů lze souhrnně říci, že do roku 2007 se velmi dařilo ekonomice, byla nízká nezaměstnanost, rostoucí inflace a nízké úrokové sazby, což se v hodnotách hrubého příjmu, hrubých vydání i celkové zadluženosti projevilo výrazným růstem jejich hodnot. V dalších letech docházelo ke zpomalování ekonomiky, navíc po vypuknutí americké hypoteční krize zpříšňovali poskytovatelé úvěrů podmínky pro schvalování žádostí o úvěr. Hodnoty hrubých příjmů, hrubých výdajů i celkové zadluženosti v letech 2008 a 2009 zpomalovaly svůj růst, v letech 2010 – 2014 bylo tempo meziročních přírůstků velmi pomalé, případně došlo i k mírnému poklesu. Od roku 2013 se již ekonomice opět začínalo pomalu dařit a tento vývoj se projevil také na růstu hodnot sledovaných ukazatelů v roce 2015.

Při analýzách byly využívány průměrné hodnoty vyjadřující příslušné částky připadající na 1 člena domácnosti, ve skutečnosti proto může být situace u konkrétních domácností velmi odlišná. Některé domácnosti mohou mít vysoké příjmy a minimální, nebo žádné čerpané úvěry a na druhé straně mohou být domácnosti s velmi nízkými příjmy, které jsou velkou měrou zadlužené nejen u bank, ale i u nesolidních poskytovatelů úvěrů.

Vývoj výše příjmů a výdajů domácností

Na 1 člena domácnosti připadal v roce 2005 hrubý roční příjem ve výši 125 386 Kč a hrubý roční výdaj 117 784 Kč, v roce 2015 se jednalo o hrubý roční příjem ve výši 183 536 Kč a hrubý roční výdaj 154 164 Kč. Příjmy rostly v celém rozmezí sledovaného intervalu, do roku 2007 ale meziročně pomalejším tempem než hrubé výdaje. Jakmile se v českých podmínkách začala projevovat celosvětová finanční krize a docházelo

ke zvyšování cen potravin a energií, růstu úrokových sazeb a nezaměstnanosti, domácnosti začaly více zvažovat své výdaje a meziroční tempo růstu hrubých výdajů bylo po všechny následující roky nižší než meziroční tempo růstu hrubých příjmů, výjimku tvořil pouze rok 2011. Výraznější růst hrubých výdajů v letech 2007 a 2011 byl způsoben větším podílem výdajů na pořízování bydlení, a to z důvodu zvyšování sazby daně z přidané hodnoty na stavební práce vždy od následujícího roku. Z porovnání příjmů a výdajů vyplynulo, že příjmy pouze ze závislé činnosti a podnikání by domácnostem na pokrytí všech jejich potřeb nepostačovaly. Příjmy domácností byly dále tvořeny sociálními a ostatními příjmy.

Celková zadluženost domácností

Zhodnocení situace domácností z hlediska míry zadlužení a posouzení, zda se již nejedná o předlužení, by bylo nejlepší provést se znalostí celkové výše splátek úvěrů a půjček domácností. Pokud by podíl výše splátek přesáhl 50 % celkových příjmů, byly by domácnosti předlužené. Statisticky je ale sledována pouze celková zadluženost nebo zadluženost za jednotlivé skupiny institucí, nikoliv výše splátek úvěrů placená domácnostmi. Porovnání těchto ukazatelů tedy nebylo možné provést.

Celková zadluženost představuje dosud nesplacenou výši úvěrů, nezahrnuje dosud zaplacené úroky, ani částku, kterou domácnosti v dalších letech ještě vlivem úroků zaplatí navíc. Každý úvěrový produkt může mít jinak nastavené úrokové sazby i systém spláčení, výši úvěrů se liší zejména úvěry na bydlení od úvěrů na spotřebu a v rámci úvěrů na spotřebu může být odlišný systém spláčení u kontokorentů nebo kreditních karet. Celková zadluženost domácností se každoročně zvyšovala. V roce 2005 připadaly na 1 člena domácnosti dluhy ve výši 51 706 Kč, v roce 2015 to bylo 134 630 Kč, nárůst je tedy výrazný. V roce 2007 byl zaznamenán nejvyšší meziroční přírůstek, a to 33,03 %. V této době se příznivě vyvíjela ekonomika, rostly mzdy, byla nízká nezaměstnanost, rostla inflace a také úrokové sazby byly příznivé a výrazně se na zvýšení zadluženosti v tomto roce projevilo schválení již zmíněného navýšení sazby daně z přidané hodnoty na bydlení platné od roku 2008.

Zadluženost domácností u odlišných poskytovatelů úvěrů

Nejvíce úvěrů čerpaly domácnosti od bank a družstevních záložen, v roce 2005 činil podíl jejich úvěrů 80 % a do roku 2015 se podíl zvýšil na 95 %. Podíl úvěrů od ostatních finančních institucí, do kterých patří zejména leasingové a splátkové společnosti, se postupně snižoval. Tento vývoj je pozitivní, svědčí totiž o vysokém stupni prvotní finanční gramotnosti a dále přináší pozitiva pro domácnosti, jelikož banky jim obvykle nabízejí lepší podmínky úvěru a jednají s nimi solidně. U bank a družstevních záložen využívaly domácnosti nejvíce úvěry na bydlení, u ostatních finančních institucí to byly úvěry na spotřebu.

Způsob využití čerpaných finančních prostředků

Při analýze využívání jednotlivých produktů u bank a družstevních záložen bylo zjištěno, že největší část dluhů domácností tvořily úvěry na bydlení, což je obecně považováno za vhodné využití úvěru. U všech typů úvěrových produktů, kromě úvěrů ze stavebního spoření, došlo v průběhu sledovaného období k navýšení objemu. Nejvýrazněji se projevoval růst hypoték, které na začátku tvořily 43,97 % z celkového objemu úvěrů a v roce 2015 zaujímaly podíl 70,21 %. Ne všechny úvěry byly řádně spláceny, podíl úvěrů se selháním v průběhu let 2005 – 2015 tvořil 2,72 - 5,14 % z celkového objemu úvěrů. Tento podíl byl nižší, pokud ekonomika rostla, a vyšší v případě poklesu výkonu ekonomiky.

Vývoj počtu exekucí a osobních bankrotů

Nesplácené úvěry mohou skončit exekucí. Ve sledovaném období se jejich počet z původních 270 480 ks v roce 2005 zvýšil na 782 060 ks v roce 2015. Nejvyšší nárůst exekucí byl do roku 2009, kdy se meziročně počet nařízených exekucí zvyšoval o 14,41 – 38,24 %, a souvisel s výrazným nárůstem počtu úvěrů. Další nárůst byl zaznamenán v letech 2011 a 2014, kdy byl vyvolán schválenými změnami pro oblast exekucí. Vypočítané prognózy počtu nařízených exekucí do roku 2018 poukazují na pokles hodnot ukazatele, k takovému vývoji by mohlo přispět uplatnění zvažovaných změn u podmínek pro osobní bankrot. Ten je možné v České republice využít od roku 2008.

Hned první rok bylo schváleno 731 podaných žádostí, v roce 2015 bylo povoleno 16 655 osobních bankrotů.

Doporučení

Doporučení domácnostem pro oblast příjmů a výdajů, je lépe hospodařit se svými příjmy a zvažovat pečlivě výdaje. Přesněji to znamená sestavovat si rodinný rozpočet a v průběhu určeného období se jím řídit, nenechat se zlákat ke koupi nepotřebného předmětu reklamou, tlakem okolí ani vlastní touhou žít na vyšší úrovni, než na jakou postačují rodinné příjmy. Sestavovat nestačí pouze rozpočet na nejbližší období, ale je potřeba dlouhodobě plánovat, co si domácnost bude chtít pořídit za pět nebo za deset let, přidat tomu tvorbu rezerv a zahrnout do plánů i možné životní změny, které by měly další vliv na rodinné finance.

V oblasti zadluženosti je domácnostem doporučeno nejprve zvážit potřebnost nového úvěru. Pokud se pro něj domácnost rozhodne, pak by měla úvěr využít od banky, která jí v úvěrové smlouvě nabídne lepší podmínky oproti ostatním finančním institucím. Ale i tak zůstává podstatné rozumět podepisovaným dokumentům a v nich zejména úrokové sazbě a RPSN, ale i ostatním podmínkám smlouvy. Půjčené finanční prostředky by měly sloužit na pořízení bydlení nebo jiný druh investice. Spotřebitelské úvěry by neměly být využívány vůbec, výjimkou může být kontokorent, který zastupuje roli určité pohotovostní rezervy.

Při předlužení je doporučeno domácnostem důkladně zanalyzovat rodinný rozpočet, a pokud v něm nebudou nalezena místa pro snížení výdajů, měla by domácnost řešit svou situaci aktivně. Tedy nejprve kontaktovat daného věřitele a pokusit se dohodnout změnu splátkového kalendáře, nebo je možné v případě více úvěrů požádat o jejich konsolidaci. Další možností je obrátit se o radu na odbor sociální péče městského úřadu nebo na poradnu neziskové organizace. V případě, že domácnost není schopna hradit žádné další splátky, mohou její členové vstoupit do insolvence a požádat o oddlužení.

6. Závěr

Diplomová práce měla za cíl zhodnotit pomocí metod statistické analýzy spotřebu a zadluženost domácností v České republice. Po teoretickém zpracování problematiky byly podrobeny analýze zjištěné údaje z oblasti spotřeby a zadluženosti z období let 2005 – 2015, případně z kratšího intervalu, pokud data některého ukazatele byla dostupná je za část zvoleného období

Domácnosti si vlivem vývoje spotřeby na území České republiky našly snadno cestu i k úvěrovým produktům, postupně ztratily obezřetnost vůči jejich poskytovatelům a úvěry se staly součástí jejich každodenních nákupů. V letech 2005 – 2007 byla dostupnost úvěrů podpořena vyšší výkonností ekonomiky, vyššími mzdami, nízkou nezaměstnaností, rostoucí inflací i nízkými úrokovými sazbami a zadluženost domácností se v tomto období skokově zvyšovala. V dalších dvou letech se ekonomika zpomalovala a pod tíhou americké hypoteční krize zpříšňovali poskytovatelé úvěrů podmínky pro získání úvěrových produktů. Meziroční tempo růstu většiny sledovaných ukazatelů se v tomto období zpomalovalo a nadále se pohybovalo na velmi nízké úrovni.

Porovnáním průměrných celkových hrubých ročních příjmů a výdajů vyplynulo, že by domácnosti nebyly schopné bez sociálních a ostatních příjmů plně pokrýt své výdaje. Konkrétní domácnosti ale nemusí dosáhnout na všechny složky příjmů v potřebné výši a mnoho domácností se proto obrací na poskytovatele úvěrů a čerpá úvěry nejen na bydlení, ale i na běžnou spotřebu. Analýzou struktury zadluženosti bylo zjištěno, že domácnosti postupně čerpají stále větší podíl úvěrů na bydlení a menší na spotřebu, což lze hodnotit pozitivně. Samotná vysoká zadluženost nemusí být pro domácnosti takovou zátěží, jde především o porovnání výše splátek s příjmy domácnosti za určité období. Celkové výše splátek úvěrů ale nejsou souhrnně sledovány a zaznamenávány. Indikátorem toho, že dochází k předlužování domácností, tak může být podíl úvěrů se selháním a počet nařízených exekucí nebo žádostí o osobní bankrot. V obdobích s nižší ekonomickou výkonností podle těchto údajů přibývalo předlužených domácností. Pozitivně je možné hodnotit výběr poskytovatele úvěrů, jelikož domácnosti čerpaly převážnou většinu financí od bank a družstevních záložen, které jim standardně nabízejí solidní jednání i lepší podmínky úvěru, v porovnání s ostatními finančními institucemi.

Z výsledků diplomové práce je možné uvést následující doporučení pro zlepšení situace v oblasti spotřeby a zadluženosti domácností. I když se stát snaží například legislativou upravovat podmínky pro poskytování úvěrů a zlepšovat situaci spotřebitelů při uzavírání úvěrového vztahu, nelze postihnout vše, čím se domácnost může dostat do finančních potíží. Snahou poskytovatelů úvěrů je totiž dosažení zisku, čemuž přizpůsobují své aktivity, a nemusí tak vždy postupovat v zájmu spotřebitele.

Klíčové zůstává zvyšování finanční gramotnosti na straně domácností. Je potřeba, aby domácnosti sledovaly své finanční příjmy a výdaje, aby rozuměly jednotlivým položkám a dále aby si vytvářely dlouhodobé plány svých přání a potřeb a přizpůsobovaly jim tvorbu krátkodobých i dlouhodobých rezerv. Pokud se rozhodnou využít úvěr, měly by ho domácnosti využít především na financování bydlení nebo na jinou investici, která nebude pouze spotřebována a v průběhu času nebude výrazně ztrácet na hodnotě. Cenné informace mohou domácnosti získat z vydaných publikací nebo v poradnách určitých neziskových organizací, cestu k nim je možné podpořit různými informačními kampaněmi. Důležitá je také finanční výchova v rodině. Není ale postačující rozumět financím, důležité je také umět odolat různým pobídkám k nákupu a naučit se žít ve standardu, který odpovídá finančním možnostem domácnosti.

Pokud domácnost již nějaké úvěry čerpá, může zhodnotit jejich výhodnost a jestliže to jejich smluvní podmínky dovolují, může přistoupit ke konsolidaci úvěrů. Dále může taková domácnost podrobit analýze svůj rodinný rozpočet a najít místa pro snížení výdajů a tvorbu rezerv. Je-li situace domácnosti již natolik vážná, že není schopná řádně své úvěry splácet, neměla by vyčkávat a svou situaci ignorovat. Taková domácnost má možnost se obrátit o radu na příslušný úřad a neziskové organizace. V další fázi může předlužená domácnost, přesněji její členové, požádat o oddlužení. Po pěti letech pak může ona domácnost začít znovu a jinak a mít své finance již pevně v rukou.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1 Knižní publikace

1. BLATNÁ, Dagmar. *Metody statistické analýzy*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2009. 93 s, ISBN 978-80-7265-143-6.
2. HELÍSEK, Mojmir. *Makroekonomie*. Melandrium, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.
3. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2011. 696 s. ISBN 978-80-7400-006-5.
4. HUBINKOVÁ, Zuzana. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. Praha: Oeconomica, 2005. 228 s. ISBN 80-245-0889-3.
5. JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2013. 176 s. ISBN 978-80-247-4833-7.
6. Kolektiv finančních poradců Partners. *Jak ovládnout své peníze*. Brno: BizBook, 2013. 227 s. ISBN 978-80-265-0127-5.
7. KRÁLOVÁ, Lenka, a kolektiv. *Krotitelé dluhů*. Praha: PLOT, 2009. 167 s. ISBN 978-80-7428-017-7
8. KUŠKOVÁ, Petra. *Češi ve spotřebitelském ráji (!?.)*. Praha: CENIA ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2009. 56 s. ISBN 978-80-85087-70-3.
9. MAGRABI, Frances. *The Economics of household consumption*. New York: Praeger, 1991. 278 s. ISBN 0-275-94113-3.
10. NOVÁKOVÁ, Vladimíra, SOBOTKA, Věroslav. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: COFET, 2011. 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.
11. SEGER, Jan, HINDLS, Richard. *Statistické metody v ekonomii*. Praha: H&H, 1993. 472 s. ISBN 80-85787-26-1.
12. SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Praha: C. H. Beck, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.
13. SOUČEK, Eduard. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. 268 s. ISBN 80-86730-06-91.
14. SVATOŠOVÁ, Libuše, KÁBA, Bohumil. *Statistické metody II*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. 105 s. ISBN 978-80-213-1736-9.

15. SYROVÝ, Petr, TYL, Tomáš. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3813-0.
16. ŠICHTAŘOVÁ, Markéta, PIKORA, Vladimír. *Nahá pravda, aneb, Co nám neřekli o našich penězích a budoucnosti*. Praha: NF Distribuce, 2012. 256 s. ISBN 978-80-260-2811.
17. TEPLÝ, Petr. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013. 198 s. ISBN 978-80-246-2287-3.
18. VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. 515 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

7.2 Internetové zdroje

1. Czech Banking Credit Bureau.cz. *O nás*. [online]. 2017 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z WWW: <http://www.cbcb.cz/>
2. Czech Non-Banking Credit Bureau.cz. *O nás*. [online]. 2017 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z WWW: <http://www.cncb.cz/>
3. Česká národní banka (ČNB). *Zprávy o inflaci*. [online]. 2009 - 2015 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z WWW: https://www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/
4. Česká národní banka. *Databáze ARAD*. [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>
5. Český statistický úřad (ČSÚ). *Časové řady*. [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/czso/casove_rady
6. Český statistický úřad (ČSÚ). *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba a dluhy 1993 – 2012, Zadluženost českých domácností*. [PDF]. Červen 2013 [cit. 2016-11-29]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534672/115911a06.pdf/124ecf22-3355-4bb1-a697-e8334eedb0fb?version=1.0>
7. Český statistický úřad (ČSÚ). *Příjmy a životní podmínky domácností 2007*. [online]. 31. 10. 2008 [cit. 2016-11-26]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu>

8. Český statistický úřad (ČSÚ). *Příjmy a životní podmínky domácností 2010* [online]. 27. 9. 2011 [cit. 2016-11-26]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/katalog-produktu>
9. Exekutorská komora České republiky (EKČR). *Dramaticky roste počet dlužníků s více exekucemi. Čtyři a více exekucí již má 380 tisíc lidí.* [online]. 8.10.2015 [cit. 2016-08-22]. Dostupné z WWW: <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2094-dramaticky-roste-pocet-dluzniku-s-vice-exekucemi-ctyri-a-vice-exekuci-jiz-ma-380-tisic-lidi-8-10-2015?w=>
10. Exekutorská komora České republiky (EKČR). *Exekucí razantně ubývá - meziročně až o třetinu.* [online]. 26. 8. 2013 [cit. 2017-01-10]. Dostupné z WWW: <http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1272-exekuci-razantne-ubyva-mezirocne-az-o-tretinu-26-08-2013?w=>
11. Ministerstvo financí České republiky (MFČR). *Finanční gramotnost – Kvantitativní výzkum pro MF a ČNB (rok 2010) – Závěrečná zpráva z výzkumu* [online]. (PDF). 2010 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>
12. Ministerstvo financí České republiky (MFČR). *Tiskové zprávy* [online]. 2016 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2016>
13. Ministerstvo spravedlnosti České republiky (MSČR). *Tiskové zprávy* [online]. 2016 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z WWW: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=5795>
14. SOLUS.cz. *Historie sdružení.* [online]. [cit. 2017-02-07]. Dostupné z WWW: <https://www.solus.cz/o-sdruzeni/historie-sdruzeni/>
15. Zákon o spotřebitelském úvěru (Zákon č. 257/2016 Sb.) [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z www: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=86883&nr=257~2F2016&rpp=15#local-content>
16. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (Zákon č. 182/2006 Sb.) [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupné z www: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62545&nr=182~2F2006&rpp=15#local-content>

8. Seznam tabulek

Tabulka 1: Průměrný počet členů připadající na 1 domácnost	46
Tabulka 2: Průměrný hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	48
Tabulka 3: Predikované hodnoty – hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	49
Tabulka 4: Průměrné hrubé peněžní vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok]..	50
Tabulka 5: Predikované hodnoty –hrubé peněžní vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	51
Tabulka 6: Subjektivní hodnocení domácností - jak vycházejí se svými příjmy [%].	53
Tabulka 7: Celková zadluženost domácností připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	56
Tabulka 8: Predikované hodnoty – celková zadluženost domácností připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	57
Tabulka 9: Výše hypoték a úvěrů na bydlení u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	60
Tabulka 10: Predikované hodnoty – výše hypoték a úvěrů na bydlení u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	62
Tabulka 11: Výše úvěrů na spotřebu u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	64
Tabulka 12: Predikované hodnoty – výše úvěrů na spotřebu u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	66
Tabulka 13: Vývoj ukazatele zadluženost domácností u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	73
Tabulka 14: Celkový počet nařízených exekucí..	74
Tabulka 15: Predikované hodnoty ukazatele počet nařízených exekucí	75
Tabulka 16: Počet podaných návrhů na oddlužení a počet schválených návrhů.	77

9. Seznam grafů

Graf 1: Počet domácností v České republice v letech 2005 – 2015.....	45
Graf 2: Průměrný hrubý příjem připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	47
Graf 3: Porovnání průměrných hrubých příjmů a průměrných hrubých výdajů připadajících na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	52
Graf 4: Podíl domácností, které měly v daném roce problémy s platbou za danou položku [%].....	54
Graf 5: Celkové a dílčí zadlužení u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	55
Graf 6: Struktura zadluženosti domácností podle institucí a podle účelu za rok 2005 [%].	57
Graf 7: Struktura zadluženosti domácností podle účelu a podle institucí za rok 2015 [%].	58
Graf 8: Zadluženost domácností u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	59
Graf 9: Výše hypoték připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	62
Graf 10: Výše úvěrů ze stavebního spoření připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok]....	63
Graf 11: Výše spotřebitelských úvěrů u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok]	66
Graf 12: Debetní zůstatky na běžných účtech u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	67
Graf 13: Výše pohledávek na kreditních kartách u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	68
Graf 14 Celková výše úvěrů splácených domácnostmi a celková výše úvěrů se selháním [Kč/rok].....	69
Graf 15: Struktura úvěrů čerpaných domácnostmi od bank a družstevních záložen [%]. ...	70
Graf 16: Struktura úvěrů se selháním čerpaných domácnostmi u bank a družstevních záložen [%].	71
Graf 17: Výše úvěrů domácností u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	72
Graf 18: Celkový počet nařízených exekucí.	74
Graf 19: Počet návrhů a schválených osobních bankrotů.	76

10. Seznam příloh

Příloha 1: Vývoj počtu domácností v České republice.....	92
Příloha 2: Bodový graf – průměrné hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	92
Příloha 3: Výsledky regrese – průměrné hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	93
Příloha 4: Predikce pro rok 2016 - průměrné hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	93
Příloha 5: Predikce pro rok 2017 - průměrné hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	93
Příloha 6: Predikce pro rok 2018 - průměrné hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	94
Příloha 7: Bodový graf – průměrné hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].....	94
Příloha 8: Výsledky regrese – průměrné hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	94
Příloha 9: Predikce pro rok 2016 - průměrné hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	95
Příloha 10: Predikce pro rok 2017 - průměrné hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	95
Příloha 11: Predikce pro rok 2018 - průměrné hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	95
Příloha 12: Podíl domácností, které měly problémy s úhradou dané položky [%].	96
Příloha 13: Bodový graf – celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	96
Příloha 14: Výsledky regrese – Celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	97
Příloha 15: Predikce pro rok 2016 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	97
Příloha 16: Predikce pro rok 2017 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	97
Příloha 17: Predikce pro rok 2018 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	98

Příloha 18: Bodový graf – výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	98
Příloha 19: Výsledky regrese - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	99
Příloha 20: Predikce pro rok 2016 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	99
Příloha 21: Predikce pro rok 2017 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	99
Příloha 22: Predikce pro rok 2018 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	100
Příloha 23: Bodový graf – výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	100
Příloha 24: Výsledky regrese - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	101
Příloha 25: Predikce pro rok 2016 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	101
Příloha 26: Predikce pro rok 2017 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	101
Příloha 27: Predikce pro rok 2018 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	102
Příloha 28: Struktura produktů u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	102
Příloha 29: Struktura úvěrů u bank a družstevních záložen podle jednotlivých typů úvěrů [%].	103
Příloha 30: Struktura úvěrů se selháním u bank a družstevních záložen podle jednotlivých typů úvěrů [%].	103
Příloha 31: Výše úvěrů u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].	104
Příloha 32: Bodový graf – počet nařízených exekucí.	104
Příloha 33: Výsledky regrese – počet nařízených exekucí.	105
Příloha 34: Predikce pro rok 2016 - počet nařízených exekucí.	105
Příloha 35: Predikce pro rok 2017 - počet nařízených exekucí.	105
Příloha 36: Predikce pro rok 2018 - počet nařízených exekucí.	106

Příloha 37: Vývoj počtu narozených dětí v České republice [obyv/rok].....	106
Příloha 38: Počet domácností jednotlivců.	106
Příloha 39: Rozvodovost v České republice.	107
Příloha 40: Ekonomické charakteristiky České republiky.....	107
Příloha 41: Počet obyvatel a jednotlivé věkové skupiny v České republice.	108
Příloha 42: Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti [Kč/rok].....	108

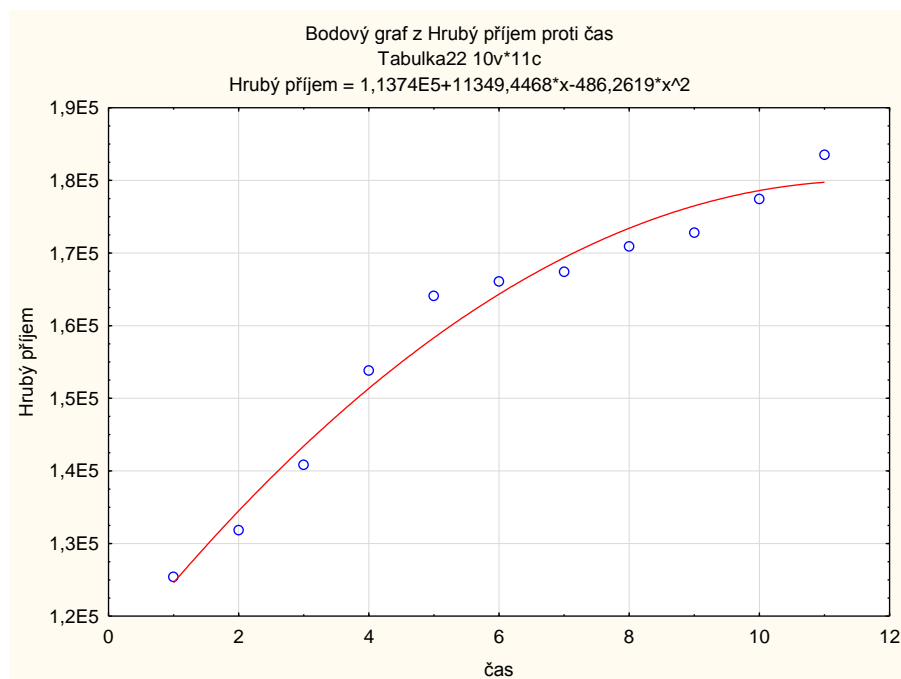
11. Přílohy

Příloha 1: Vývoj počtu domácností v České republice.

Rok	Počet domácností
2005	4 012 695
2006	4 027 670
2007	4 043 341
2008	4 081 852
2009	4 116 364
2010	4 149 665
2011	4 180 620
2012	4 254 867
2013	4 282 499
2014	4 304 496
2015	4 324 650

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 2: Bodový graf – hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 3: Výsledky regrese –hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Hrubý příjem (Tabulka22)						
R= ,98665377 R2= ,97348565 Upravené R2= ,96685707						
F(2,8)=146,86 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 3475,4						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			113735,7	3816,708	29,79942	0,000000
čas	1,97180	0,25397	11349,4	1461,829	7,76387	0,000054
V1**2	-1,04086	0,25397	-486,3	118,648	-4,09835	0,003446

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 4: Predikce pro rok 2016 - hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka22)			
proměnné: Hrubý příjem			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11349,4	12,0000	136193,2
V1**2	-486,26	144,0000	-70021,7
Abs. člen			113735,7
Předpověď			179907,2
-95,0%LS			171106,1
+95,0%LS			188708,3

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 5: Predikce pro rok 2017 - hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka22)			
proměnné: Hrubý příjem			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11349,4	13,0000	147542,8
V1**2	-486,26	169,0000	-82178,3
Abs. člen			113735,7
Předpověď			179100,2
-95,0%LS			166922,0
+95,0%LS			191278,5

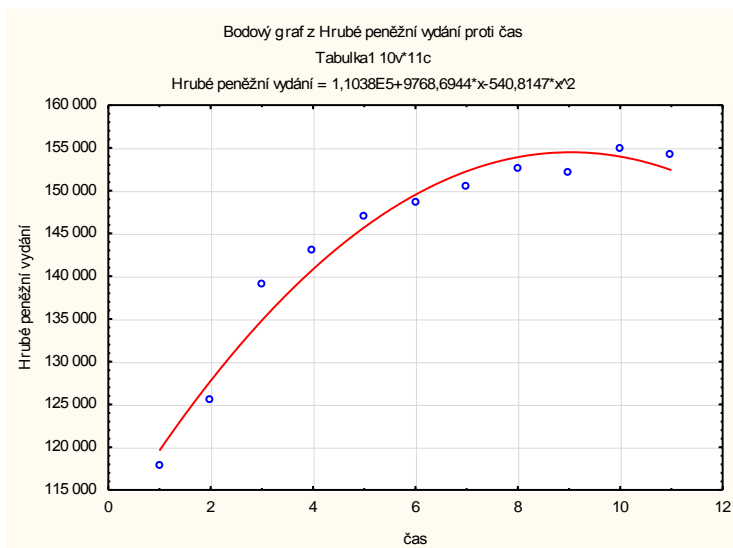
Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 6: Predikce pro rok 2018 - hrubé roční příjmy připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka22) proměnné: Hrubý příjem		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11349,4	14,0000	158892,3
V1**2	-486,2	196,0000	-95307,3
Abs. člen			113735,7
Předpověď			177320,0
-95,0%LS			161149,0
+95,0%LS			193491,0

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 7: Bodový graf – hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 8: Výsledky regrese – hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Hrubé peněžní vydání (Tabulka1 10v*11c) R= ,98326968 R2= ,96681927 Upravené R2= ,95852409 F(2,8)=116,55 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 2479,9						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			110379,1	2723,470	40,52885	0,000000
čas	2,66068	0,284110	9768,7	1043,11	9,36497	0,000014
V1**2	-1,81485	0,284110	-540,8	84,663	-6,38784	0,000212

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 9: Predikce pro rok 2016 - hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka1) proměnné: Hrubé peněžní vydání		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	9768,694	12,0000	117224,3
V1**2	-540,815	144,0000	-77877,3
Abs. člen			110379,1
Předpověď			149726,1
-95,0%LS			143445,8
+95,0%LS			156006,5

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 10: Predikce pro rok 2017 - hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka1) proměnné: Hrubé peněžní vydání		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	9768,694	13,0000	126993,0
V1**2	-540,815	169,0000	-91397,7
Abs. člen			110379,1
Předpověď			145974,5
-95,0%LS			137284,5
+95,0%LS			154664,5

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 11: Predikce pro rok 2018 - hrubé roční vydání připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka1) proměnné: Hrubé peněžní vydání		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	9768,694	14,0000	136762
V1**2	-540,815	196,0000	-106000
Abs. člen			110379
Předpověď			141141
-95,0%LS			129602
+95,0%LS			152680

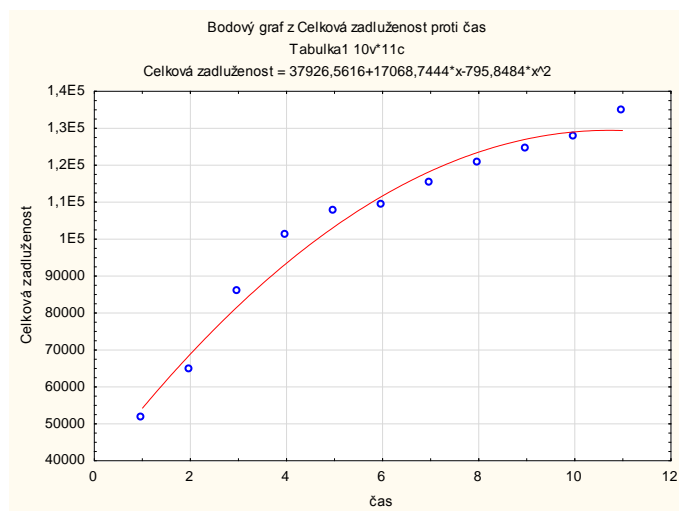
Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 12: Podíl domácností, které měly problémy s úhradou dané položky [%].

Rok	Podíl domácností, který měl problémy s úhradou			
	nájemného	za teplo, vodu a energie	splátky hypoték	splátky ostatních půjček a úvěrů
2006	3,60	5,00	0,40	2,40
2007	2,90	3,50	0,40	1,30
2008	1,80	2,30	0,30	1,10
2009	2,70	3,50	0,40	1,50
2010	2,80	3,70	0,50	1,70
2011	2,70	3,70	0,70	1,40
2012	2,70	3,70	0,40	1,50
2013	2,70	3,70	0,40	1,40
2014	3,20	4,10	0,30	1,20
2015	2,30	3,00	0,30	1,30

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 13: Bodový graf – celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 14: Výsledky regrese – Celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Celková zadluženost (Tabulka)						
R= ,98699788 R2= ,97416482 Upravené R2= ,96770602 F(2,8)=150,83 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 4734,4						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			37926,56	5199,409	7,29440	0,000084
čas	2,14877	0,250697	17068,74	1991,414	8,57117	0,000026
V1**2	-1,23439	0,250697	-795,85	161,631	-4,92385	0,001156

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 15: Predikce pro rok 2016 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka1)			
proměnné: Celková zadluženost			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	17068,74	12,0000	204825
V1**2	-795,85	144,0000	-114602
Abs. člen			37927
Předpověď			128149
-95,0%LS			116159
+95,0%LS			140139

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 16: Predikce pro rok 2017 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka1)			
proměnné: Celková zadluženost			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	17068,74	13,0000	221894
V1**2	-795,85	169,0000	-134498
Abs. člen			37927
Předpověď			125322
-95,0%LS			108732
+95,0%LS			141912

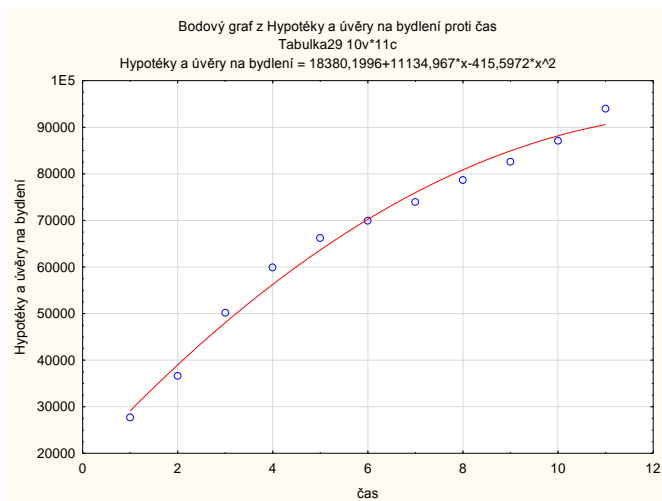
Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 17: Predikce pro rok 2018 - celková zadluženost u bank, družstevních záložen a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka1) proměnné: Celková zadluženost		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	17068,74	14,0000	238962
V1**2	-795,85	196,0000	-155986
Abs. člen			37927
Předpověď			120903
-95,0%LS			98874
+95,0%LS			142932

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 18: Bodový graf – výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 19: Výsledky regrese - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Hypotéky a úvěry na bydlení (Tabulka 19)						
R= ,99318913 R2= ,98642464 Upravené R2= ,98303080 F(2,8)=290,65 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 2721,6						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			18380,20	2988,85	6,1495	0,00027
čas	1,767647	0,181727	11134,97	1144,75	9,72694	0,000010
V1**2	-0,812859	0,181727	-415,60	92,913	-4,47297	0,002075

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 20: Predikce pro rok 2016 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka29) proměnné: Hypotéky a úvěry na bydlení		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11134,97	12,0000	133619,6
V1**2	-415,60	144,0000	-59846,0
Abs. člen			18380,2
Předpověď			92153,8
-95,0%LS			85261,5
+95,0%LS			99046,1

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 21: Predikce pro rok 2017 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka29) proměnné: Hypotéky a úvěry na bydlení		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11134,97	13,0000	144754,6
V1**2	-415,60	169,0000	-70235,9
Abs. člen			18380,2
Předpověď			92898,8
-95,0%LS			83362,1
+95,0%LS			102435,6

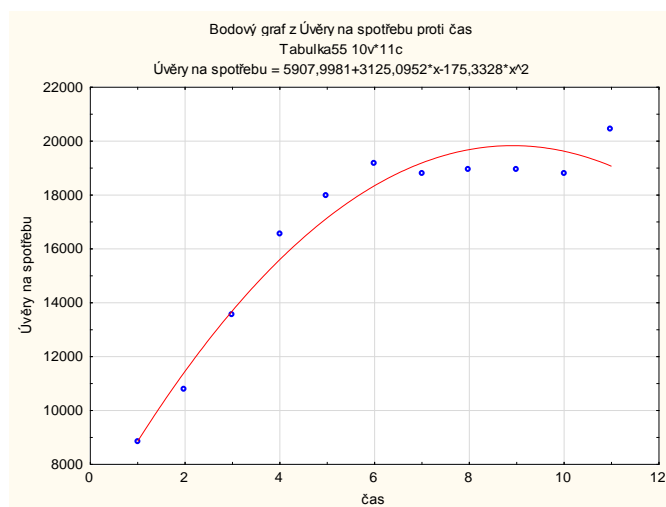
Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 22: Predikce pro rok 2018 - výše hypoték a úvěrů na bydlení připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka29) proměnné: Hypotéky a úvěry na bydlení		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	11134,97	14,0000	155889,58
V1**2	-415,60	196,0000	-81457,12
Abs. člen			18380,22
Předpověď			92812,74
-95,0%LS			80149,32
+95,0%LS			105476,16

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 23: Bodový graf – výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 24: Výsledky regrese - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Úvěry na spotřebu (Tabulka55)						
R= ,97667975 R2= ,95390333 Upravené R2= ,94237916						
F(2,8)=82,774 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 923,11						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			5907,998	1013,762	5,82780	0,000393
čas	2,69524	0,334872	3125,098	388,279	8,04859	0,000042
V1**2	-1,86309	0,334872	-175,333	31,514	-5,56359	0,000532

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 25: Predikce pro rok 2016 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka55)			
proměnné: Úvěry na spotřebu			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	3125,098	12,0000	37501,1
V1**2	-175,333	144,0000	-25247,9
Abs. člen			5908,0
Předpověď			18161,2
-95,0%LS			15823,5
+95,0%LS			20499,0

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 26: Predikce pro rok 2017 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Předpovězené hodnoty (Tabulka55)			
proměnné: Úvěry na spotřebu			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	3125,098	13,0000	40626,2
V1**2	-175,333	169,0000	-29631,2
Abs. člen			5908,0
Předpověď			16903,0
-95,0%LS			13668,9
+95,0%LS			20137,7

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 27: Predikce pro rok 2018 - výše úvěrů na spotřebu u bank a ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Proměnná	Předpovězené hodnoty (Tabulka 55) proměnné: Úvěry na spotřebu		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	3125,09	14,0000	43751,3
V1**2	-175,33	196,0000	-34365,2
Abs. člen			5908,0
Předpověď			15294,1
-95,0%LS			10998,9
+95,0%LS			19589,3

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 28: Struktura produktů u bank a družstevních záložen připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Celkem u bank i ostatních	Debetní zůstatky na BÚ	Pohledávky z karet	Spotřeb. úvěry	Hypotéka na bydlení	Úvěr ze staveb. spoření	Ostatní úvěry na bydlení	Ostatní úvěry
2005	51 706	989	521	7 287	16 503	9 391	1 814	1 028
2006	64 577	920	814	9 029	23 491	11 278	1 818	1 408
2007	85 908	1 149	1 078	11 288	32 770	14 791	2 585	1 974
2008	100 971	1 096	1 372	14 036	38 784	18 222	2 883	2 507
2009	107 288	1 141	1 564	15 256	53 658	10 030	2 543	2 718
2010	109 082	1 223	2 363	15 540	58 054	9 881	1 973	3 210
2011	114 840	1 222	2 416	15 124	63 053	8 703	2 191	3 828
2012	120 557	1 243	2 505	15 158	68 030	8 323	2 309	3 917
2013	124 160	1 174	2 379	15 377	72 340	7 855	2 388	4 328
2014	127 312	1 107	2 212	15 484	77 137	7 557	2 424	4 579
2015	134 630	1 190	2 744	16 525	83 885	7 450	2 685	4 994

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Příloha 29: Struktura úvěrů u bank a družstevních záložen podle jednotlivých typů úvěrů [%].

Rok	Spotřební úvěry			Úvěry na bydlení			Ostatní úvěry
	Debetní zůstatky na BÚ	Pohledávky z karet	Spotřebitelské úvěry	Hypotéka na bydlení	Úvěr ze stavebního spoření	Ostatní úvěry na nemovitosti	
2005	2,64	1,39	19,41	43,97	25,02	4,83	2,74
2006	1,89	1,67	18,52	48,18	23,13	3,73	2,89
2007	1,75	1,64	17,20	49,93	22,54	3,94	3,01
2008	1,39	1,74	17,79	49,16	23,10	3,65	3,18
2009	1,31	1,80	17,55	61,74	11,54	2,93	3,13
2010	1,33	2,56	16,85	62,93	10,71	2,14	3,48
2011	1,27	2,50	15,67	65,31	9,02	2,27	3,97
2012	1,22	2,47	14,94	67,03	8,20	2,28	3,86
2013	1,11	2,25	14,53	68,35	7,42	2,26	4,09
2014	1,00	2,00	14,01	69,81	6,84	2,19	4,14
2015	1,00	2,30	13,83	70,21	6,24	2,25	4,18

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Příloha 30: Struktura úvěrů se selháním u bank a družstevních záložen podle jednotlivých typů úvěrů [%].

Rok	Spotřební úvěry			Úvěry na bydlení			Ostatní úvěry
	Debetní zůstatky na BÚ	Pohledávky z karet	Spotřebitelské úvěry	Hypotéka na bydlení	Úvěr ze stavebního spoření	Ostatní úvěry na nemovitosti	
2005	4,45	2,14	53,09	17,64	16,40	4,32	1,95
2006	3,84	2,41	48,79	21,57	15,31	5,29	2,78
2007	10,25	2,16	43,12	23,22	13,80	5,86	1,58
2008	4,14	2,55	44,98	27,67	13,31	4,58	2,78
2009	2,51	2,45	40,90	39,66	8,13	3,28	3,08
2010	1,62	6,03	40,61	39,20	7,11	2,06	3,38
2011	1,65	5,73	37,35	41,14	6,45	2,77	4,90
2012	2,58	5,74	36,36	41,22	6,38	2,96	4,75
2013	2,20	5,70	35,87	41,78	6,31	3,81	4,32
2014	2,64	5,57	35,32	42,53	5,87	4,24	3,84
2015	2,73	7,62	36,55	37,94	6,08	5,73	3,35

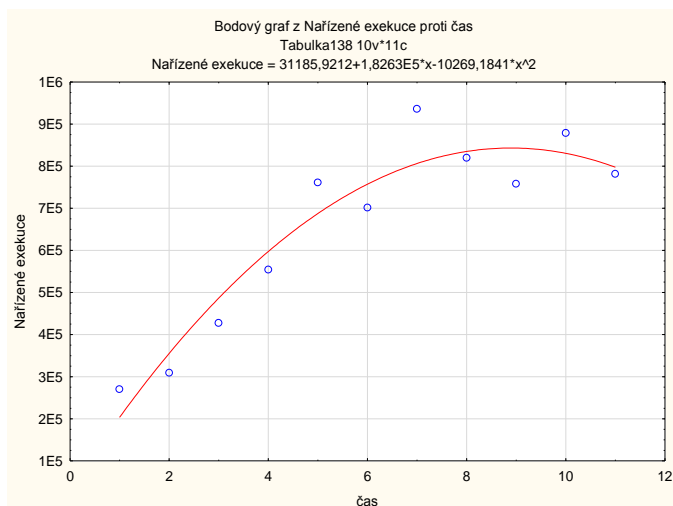
Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Příloha 31: Výše úvěrů u ostatních finančních institucí připadající na 1 člena domácnosti [Kč/rok].

Rok	Na bydlení	Tempo přírůstku (%)	Na spotřebu	Tempo přírůstku (%)	Na ostatní	Tempo přírůstku (%)
2005	52	-	9 146	-	1 190	-
2006	76	46,15	9 880	8,03	1 355	13,87
2007	110	44,74	12 611	27,64	1 908	40,81
2008	146	32,73	13 385	6,14	1 527	-19,97
2009	132	-9,59	10 659	-20,37	1 327	-13,10
2010	112	-15,15	6 141	-42,39	1 339	0,90
2011	112	0,00	6 520	6,17	1 232	-7,99
2012	96	-14,29	6 456	-0,98	1 026	-16,72
2013	82	-14,58	6 289	-2,59	909	-11,40
2014	56	-31,71	6 597	4,90	817	-10,12
2015	21	-62,50	4 856	-26,39	895	9,55

Zdroj: Česká národní banka, vlastní zpracování.

Příloha 32: Bodový graf – počet nařízených exekucí.

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 33: Výsledky regrese – počet nařízených exekucí.

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Nařízené exekuce (Tabulka 13)						
R= ,95412141 R2= ,91034766 Upravené R2= ,88793458 F(2,8)=40,617 p<,00006 Směrod. chyba odhadu : 76755,						
N=11	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen			31185,9	84292,9	0,36997	0,721007
čas	2,64176	0,467008	182628,1	32284,8	5,65677	0,000478
V1**2	-1,83019	0,467008	-10269,2	2620,37	-3,91898	0,004428

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 34: Predikce pro rok 2016 - počet nařízených exekucí.

Předpovězené hodnoty (Tabulka 13)			
proměnné: Nařízené exekuce			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	182628,1	12,0000	2191538
V1**2	-10269,2	144,0000	-1478763
Abs. člen			31186
Předpověď			743961
-95,0%LS			549581
+95,0%LS			938341

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 35: Predikce pro rok 2017 - počet nařízených exekucí.

Předpovězené hodnoty (Tabulka 13)			
proměnné: Nařízené exekuce			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
čas	182628,1	13,0000	2374168
V1**2	-10269,2	169,0000	-1735492
Abs. člen			31186
Předpověď			669860
-95,0%LS			400900
+95,0%LS			938819

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 36: Predikce pro rok 2018 - počet nařízených exekucí.

Proměnná	Predpovězené hodnoty (Tabulka 13, proměnné: Nařízené exekuce)		
	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnota
čas	182628,1	14,0000	2556794
V1**2	-10269,2	196,0000	-2012760
Abs. člen			3118€
Předpověď			575220
-95,0%LS			218083
+95,0%LS			932357

Zdroj: Vlastní výpočet v programu Statistica.

Příloha 37: Vývoj počtu narozených dětí v České republice [obyv/rok].

Rok	Živě narození	Živě narození na 1000 domácností
2005	102 498	25,54
2006	106 130	26,35
2007	114 947	28,43
2008	119 842	29,36
2009	118 667	28,83
2010	117 446	28,30
2011	108 990	26,07
2012	108 955	25,61
2013	107 117	25,01
2014	110 252	25,61
2015	110 764	25,61

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 38: Počet domácností jednotlivců.

Rok	Počet domácností	Domácnost obydlená 1 osobou	Podíl domácností obsazených 1 osobou (%)
1991	3 705 681	842 443	22,7
2001	3 827 678	957 757	25,0
2011	4 180 620	1 214 201	29,0

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 39: Rozvodovost v České republice.

Rok	Počet rozvodů	Počet rozvodů na 1000 domácností
2005	31 288	7,80
2006	31 415	7,80
2007	31 129	7,70
2008	31 300	7,67
2009	29 133	7,08
2010	30 783	7,42
2011	28 113	6,72
2012	26 402	6,21
2013	27 895	6,51
2014	26 764	6,22
2015	26 083	6,03

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 40: Ekonomické charakteristiky České republiky.

Rok	Obecná míra nezaměstnanosti (%)	Inflace (%)	Úrokové sazby na spotřebu (%)	Úrokové sazby na bydlení (%)	Diskontní sazba (%)	HDP výdajovou metodou (%)	Index spotřebitelských cen
2005	7,9	1,9	12,52	4,12	0,96	91,1	100,0
2006	7,1	2,5	12,86	4,48	1,19	93,7	102,5
2007	5,3	2,8	12,94	5,30	1,87	96,5	105,4
2008	4,4	6,3	13,36	5,69	2,50	98,8	112,1
2009	6,7	1,0	14,29	5,66	0,54	99,2	113,3
2010	7,3	1,5	14,05	4,40	0,25	100,0	114,9
2011	6,7	1,9	13,58	3,72	0,25	99,5	117,1
2012	7,0	3,3	14,59	3,28	0,20	98,1	121,0
2013	7,0	1,4	14,05	3,15	0,05	99,2	122,7
2014	6,1	0,4	14,01	3,57	0,05	100,8	123,2
2015	5,0	0,3	11,69	2,22	0,05	103,5	123,6

Zdroj: Obecná míra nezaměstnanosti – Český statistický úřad; Inflace – Český statistický úřad; Úrokové sazby na spotřebu – Česká národní banka; Úroková sazba na bydlení – Česká národní banka; Diskontní sazba – Česká národní banka; HDP výdajovou - stálé ceny roku 2010 – Český

statistický úřad; Index spotřebitelských cen – bazický index, průměr 2005= 100 – Český statistický úřad; vlastní zpracování.

Příloha 41: Počet obyvatel a jednotlivé věkové skupiny v České republice.

Rok	Věkové skupiny obyvatel					Celkem
	do 15 let	15-24 let	25-40 let	41-65	nad 65	
2005	1 501 331	1 352 052	2 561 716	3 481 328	1 354 652	10 251 079
2006	1 479 514	1 346 200	2 577 438	3 504 798	1 379 239	10 287 189
2007	1 476 923	1 346 161	2 620 961	3 531 408	1 405 677	10 381 130
2008	1 480 007	1 344 749	2 658 267	3 548 960	1 435 559	10 467 542
2009	1 494 370	1 316 731	2 676 088	3 544 005	1 475 619	10 506 813
2010	1 518 142	1 274 659	2 681 100	3 540 505	1 518 364	10 532 770
2011	1 541 241	1 212 567	2 641 222	3 554 266	1 556 149	10 505 445
2012	1 560 296	1 170 351	2 625 436	3 541 939	1 618 103	10 516 125
2013	1 577 455	1 124 888	2 596 429	3 531 448	1 682 199	10 512 419
2014	1 601 045	1 087 072	2 555 871	3 552 003	1 742 284	10 538 275
2015	1 623 716	1 048 525	2 502 358	3 587 916	1 791 328	10 553 843

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.

Příloha 42: Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti [Kč/rok].

Rok	Výdaje na předměty				výdaje na spotřebu služeb
	dlouhodobé spotřeby	střednědobé spotřeby	krátkodobé spotřeby		
2005	143 711	127 978	629 185		717 343
2006	151 353	132 130	661 649		776 005
2007	160 527	137 152	705 353		835 257
2008	171 232	143 435	755 015		894 325
2009	163 002	133 067	774 493		906 635
2010	163 347	130 069	792 585		920 034
2011	166 484	131 343	820 267		922 839
2012	159 851	126 330	848 692		924 311
2013	160 327	128 931	865 417		927 767
2014	131 780	131 780	873 854		951 707
2015	138 176	138 176	900 604		971 550

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování.